

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Mokytojo profesinio prestižo ir jam įtakos turinčių veiksmų vertinimas Lietuvoje

Baigiamasis magistro studijų projektas

Aurika Šinušienė

Projekto autorė

Doc. dr. Rimantas Rauleckas

Vadovas

Kaunas, 2021

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Mokytojo profesinio prestižo ir jam įtakos turinčių veiksmų vertinimas Lietuvoje

Baigiamasis magistro studijų projektas

Viešasis administravimas (6211LX040)

Aurika Šinušienė

Projekto autorė

Doc. dr. Rimantas Rauleckas

Vadovas

Doc. dr. Edita Štuopytė

Recenzentė

Kaunas, 2021

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Aurika Šinušienė

Mokytojo profesinio prestižo ir jam įtakos turinčių veiksmų vertinimas Lietuvoje

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad mano, Aurikos Šinušienės, baigiamasis projektas tema „Mokytojo profesinio prestižo ir jam įtakos turinčių veiksmų vertinimas Lietuvoje“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

Aurika Šinušienė

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Šinušienė, Aurika. Mokytojo profesinio prestižo ir jam įtakos turinčių veiksnių vertinimas Lietuvoje. Magistro studijų baigiamasis projektas / vadovas doc. dr. Rimantas Rauleckas; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypčių grupė): 03S (L07).

Reikšminiai žodžiai: mokytojo profesijos prestižas, atlygis, feminizacija, kompetencija, pasitenkinimas darbu, profesinė autonomija.

Kaunas, 2020. 53 p.

Santrauka

Atsiradus naujausiems žmonijos išradimams (radijas, televizija, internetas), kurių pagalba žinios daug greičiau, efektyviau ir reikalaujant mažiau kaštų pasiekia valstybės ir viso pasaulio piliečius, požiūris į mokytoją pradėjo kisti neigiama linkme. Mokytojo profesijos prestižas ženkliai smunka ne tik Lietuvoje. Ši tendencija stebima ir daugelyje kitų Europos bei pasaulio šalių (Latvija, Rusija, Lietuva, Čekija, ir kt.). Nors paskutiniu metu mokytojo profesijos prestižo klausimas dažnai aptariamas Lietuvos viešojoje politikoje, žiniasklaidoje bei kasdieniniame diskurse, vis dėlto prestižo sąvoka dažniausiai yra vartojama neįvardinant šios dimensijos sudėtinių dalių bei per daug nesigilinat į tai, kaip reikėtų įvertinti ir koks yra šios profesijos prestižas. Tad darbe keliami keli klausimai: kokie yra profesinio prestižo sąvokos sudėtiniai elementai; kaip išmatuoti mokytojo profesinio prestižo lygį; kokie veiksniai daro įtaką mokytojo profesijos prestižo vertinimui? Apie mokytojo profesijos prestižo nuosmukį Lietuvoje dažnai kalbama ir siekiama ieškoti būdų, kaip sugrąžinti šios profesijos prestižą į aukštumas, vis dėlto Lietuvoje nėra atliktų tyrimų ar kitų analizių, kurios leistų apibrėžti konkrečios profesijos prestižo laipsnį ar pateiktų palyginimą su kitų profesijų prestižo vertinimais, todėl šio darbo tyrimo objektas yra mokytojo profesinio prestižo lygis ir jį veikiančių veiksnių įtaka. Tyrimo tikslas: nustatyti mokytojo profesijos vietą tarp kitų profesijų profesinio prestižo atžvilgiu bei numatyti pagrindines sritis, kurių pokytis ar įgyvendinimas gali turėti teigiamos įtakos mokytojo profesijos prestižo didinimui Lietuvoje. Tikslui pasiekti numatyti 4 uždaviniai: išanalizuoti profesinio prestižo sąvoką mokslinėse publikacijose; nustatyti teigiamos/neigiamos įtakos mokytojo profesijos prestižui turinčius veiksnius; sukurti mokytojo profesijos prestižo įvertinimo instrumentą; nustatyti mokytojo profesijos prestižo lygį kitų profesijų kontekste ir ištirti mokytojo profesinį prestižą veikiančių veiksnių svarbą. Tyrimui atlikti naudojami metodai: mokslinės literatūros bei kitų informacijos šaltinių analizė, kokybinė žiniasklaidos straipsnių turinio analizė, kiekybinio tyrimo metodas – anketinė apklausa, kurioje pateikti mišraus pobūdžio (atviro bei uždaro tipo) klausimai. Kiekybinio tyrimo analizei naudojama IBM SPSS 25 programa. Tyrimo metu nustatyta, kad prestižas dažniausiai įvardijamas kaip būsenos ar savivertės jausmas, siejamas su teigiamomis, pasitenkinimą kelianomis emocijomis bei pagrindžiamas išoriniu suvokimu. Analizuojant mokslines publikacijas nustatyta, kad profesiniam prestižo lygiui įtakos gali turėti išorės veiksniai (neigiama šalies viešoji politika švietimo atžvilgiu, varžanti mokytojo profesinę autonomiją; atlygio įtaka socialiniam statusui, kuris yra svarbus profesinio prestižo kintamasis; feminizacijos procesas švietimo srityje; žiniasklaidos pateikiamas neigiamas mokytojo įvaizdis) bei vidiniai, su pačiu profesijos atstovu susiję veiksniai (mokytojo kompetencija bei profesionalumas; asmeninės mokytojo savybės). Išanalizavus tyrimo duomenis, nustatyta, kad mokytojo profesija, vertinant mokytojo profesijos prestižo lygį kitų profesijų kontekste, yra tik 16-oje vietoje, o patys mokytojai savo profesijos prestižą vertina kritiškiau ir profesiją profesijų rangavimo pagal vidurkius skalėje mato tik 18-oje vietoje iš dvidešimties.

Atlygio reikšmė bei materialinė gerovė įvardijami kaip didelę reikšmę turintys veiksniai lemiantys pasitenkinimo darbu vertinimą. Taip pat šie veiksniai turi didelės įtakos lyčių pasiskirstymui darbo sferoje. Rastas lyties ir mokytojo profesinio prestižo empirinis ryšys. Taip pat gauta, kad kompetencijos lygio ir profesinio prestižo lygio koreliacinis ryšys yra teigiamas. Šį darbą sudaro trys dalys: teorinė dalis (aptariama ir analizuojama daugelio šalių autorių publikuota informacija tyrimo tematika siekiant išsiaiškinti profesinio prestižo sąvoką bei šiai sąvokai įtakos turinčius veiksnius), tyrimo metodologija (pristatomas tyrimo instrumento kūrimas, įvardijamos išsikeltos hipotezės bei pateikiama konstrukto operacionalizacija), bei analitinė tyrimo dalis (pateikiami ir analizuojami tyrimo metu gauti apklausos metu respondentų pateikti duomenys, tikrinamos hipotezės. Taip pat darbe, pateikiamos tyrimo išvados ir rekomendacijos. Tyrimas aktualus ir jo rezultatai gali būti panaudojami atliekant išsamesnius mokytojo profesijos prestižo tyrimus, administruojant švietimo sistemos sritį, priimant valstybinės bei regioninės reikšmės sprendimus, kurie gali turėti įtakos požiūrio į mokytojo profesijos prestižą pokyčiui.

Šinušienė, Aurika. Assessment of Teacher's Occupational Prestige and Factors that Influence it in Lithuania / supervisor assoc. prof. dr. Rimantas Rauleckas; Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): 03S (L07).

Keywords: teacher's occupational prestige, remuneration, feminization, competence, job satisfaction, occupational autonomy.

Kaunas, 2020. 53 p.

Summary

The attitude towards a teacher has been changing negatively since the latest inventions of a mankind (such as radio, television or internet) have appeared and because of which the information has been reaching people of all over the world much faster and at a lower cost. This tendency of a decrease of the teacher's occupational prestige can be seen in many other European and other countries in the world (Latvia, Russia, Czech Republic, etc.). Although a question of the teacher's occupational prestige has often been discussed in Lithuania's public policy, media and common discourse during the last several years, a concept "prestige" mostly is used without going deeper into the way to understand what a teacher's occupational prestige really is and how it should be assessed. So in this project several questions have been made: what are the elements of a concept "occupational prestige"; how to assess the level of an occupational prestige; what factors may affect the teacher's occupational prestige? In Lithuania, it is often discussing about the decrease of a teacher's occupational prestige and it is being tried to find the ways how to restore the prestige of this profession to its previous heights. Nevertheless, there are no researches or analysis made in Lithuania which would allow to define a degree of prestige of a particular profession within the assessment of the occupational prestige of other professions. So the object of this project is the level of a teacher's occupational prestige and the influence of the factors that may affect it. The aim of this project is to determine the place of teacher's occupational prestige among the other professions according to the level of their occupational prestige and to define the main areas, the change of which could have positive or negative impact on the increase of a teacher's occupational prestige in Lithuania. In order to achieve the aim, the following objectives have been set: to analyze the concept of an occupational prestige in scientific publications; to determine the factors which could have positive or negative impact on a teacher's occupational prestige; to create the instrument for the assessment of a teacher's occupational prestige; to identify the level of a teacher's occupational prestige in the context of other professions and to analyze the importance of factors which may have some influence on the level of a teacher's occupational prestige. In order to make this research the following methods have been used: the descriptive analysis of scientific literature and other sources, a qualitative analysis of the content of social media articles, a quantitative method – a questionnaire with mixed questions (open and closed ones) have been used. The IBM SPSS 25 program has been used for the quantitative analysis. During the research time it has been found out that the concept "prestige" usually is identified as a sense of state or self-esteem which is associated with the positive and satisfying emotions and is based on external perception. The analysis of scientific publications revealed that the level of occupational prestige may be influenced by external factors (negative public policy of a country in relation to education restricting teacher's professional autonomy; the influence of remuneration on social status, which is an important variable of occupational prestige; the process of feminization in education; the

negative image of a teacher that has been created by the social media) and internal factors related to the representative of a profession himself (teacher's competence and professionalism; personal characteristics of the teacher). Having the analysis made it has been found out that a teacher's profession takes only 16th place according to the assessment of the occupational prestige of other professions. The teachers themselves are more critical talking about the prestige of their profession and see their profession only in the 18th place out of twenty in ranking of professions according to the average of the assessment. The significance of remuneration and material well-being are identified as significant factors determining the assessment of job satisfaction. These factors also have a significant impact on the gender distribution in the workforce of a particular sphere. An empirical relationship between gender and teacher's occupational prestige was found. It was also calculated that the correlation between the level of competence and the level of occupational prestige is positive. This work consists of three parts: theoretical part, the methodology of the research and the analytical part of the research. This research is relevant and its results can be used for more detailed research on a teacher's occupational prestige. The results of research can also be used in the administration of the education system, for making national and regional decisions which may have influence on the change of attitude towards a teacher's occupational prestige.

Turinys

Lentelių sąrašas	9
Paveikslų sąrašas	10
Įvadas.....	11
1. Mokytojo profesinis prestižas. Profesijos prestižą lemiantys veiksniai	13
1.1. Mokytojo profesijos prestižui įtakos turintys išorės veiksniai	16
1.2. Mokytojo profesijos prestižui įtakos turintys vidiniai veiksniai	24
2. Mokytojų profesinio prestižo tyrimo metodologija	28
3. Tyrimo rezultatų analizė	35
3.1. Mokytojo profesinio prestižo vertinimas kitų profesijų kontekste.....	35
3.2. Išorės ir vidinių veiksnių įtakos mokytojo profesijos prestižo vertinimui analizė	42
Išvados	48
Literatūros sąrašas	50
Informacijos šaltinių sąrašas	53
Priedai.....	55
1 priedas. Tyrimo instrumentas - anoniminė anketa	55
2 priedas. Mokytojo profesijos prestižo vertinimas pagal darbinės veiklos sritį	57
3 priedas. Tiesinės regresijos apskaičiavimo informacija	58
4 priedas. 3 pagrindinės priežastys, kurios turi įtakos profesijos pasirinkimui respondentų nuomone	60
5 priedas. Profesijų prestižiškumo vertinimų rangavimas pagal vidurkius (mokytojų nuomonė)	61

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Tyrimo teorinio modelio operacionalizacija.....	31
2 lentelė. Profesijų prestižiškumo vertinimų rangavimas pagal vidurkius.....	35
3 lentelė. Mokytojo profesijos prestižo vertinimo vidurkis mokytojų ir ne mokytojų grupėse.	37
4 lentelė. Respondentų nuomonė apie mokytojo profesijos prestižo pokytį per 10 m.....	38
5 lentelė. Visuomenėje matomo požiūrio į mokytojo profesiją vertinimas, procentai.....	39
6 lentelė. Respondentų įvardintos priežastys, kodėl tik maža dalis vyrų renkasi mokytojo profesiją.	42
7 lentelė. Mokytojo profesijos prestižo vertinimo pokyčio vertinimas, atsižvelgiant į vyrų skaičių darbo sferoje.	44
8 lentelė. Įtakos mokytojo profesijos prestižui turinčių veiksnių sąrašas vidurkių mažėjimo tvarka.	44
9 lentelė. Mokytojo profesijos prestižo profesijos prestižo didinimo aspektų ryšiai (Spirmeno kor. koef.).....	46

Paveikslų sąrašas

1 pav. Profesiniam prestižui įtakos turintys veiksniai pagal Gentile (2018).....	17
2 pav. Minimalus mokytojo (ISCED2) atlyginimas už pilną etatą, prieš mokesčius.....	18
3 pav. Valdžios sektoriaus išlaidos formaliajam ir neformaliajam švietimui. Šaltinis: Lietuvos švietimas, kultūra ir sportas (2020 m. leidimas).....	19
4 pav. Procentinis skirtumas tarp vidurinių mokyklų mokytojų atlyginimų nuo jų darbo pradžios didėjant darbo stažui. (European Commission, 2019, p. 17).....	19
5 pav. Mokytojų moterų dalis 2018 m. Šaltinis: OECD Data (2020)	21
6 pav. Mokytojo vaidmuo tarpdimensinėse srityse (pagal Hartlei, 2006).....	25
7 pav. Teorinis tyrimo modelis.....	27
8 pav. Vertybės, įvardijamos kaip mokytojų profesijos prestižo dalis analizuotuose elektroninė erdvėje publikuotuose straipsniuose.....	29
9 pav. Vaikui ir/ar anūkui palinkėtos profesijos pasirinkimo rezultatai.....	41
10 pav. Feminizacijos proceso priežastingumas atsižvelgiant į darbo užmokesčio faktorių	43

Įvadas

Temos aktualumas: Ištisus amžius švietimas ir mokslas buvo laikomi žmonijos ateities pamatu, kurio tvirtumas ir stabilumas buvo patikėtas mokytojo profesijos atstovams. Būtent mokytojai ilgą laiką buvo laikomi tomis asmenybėmis, kurie turi didžiulės įtakos socialiniam, kultūriniam visuomenės vystymuisi. Ilgus metus mokytojo profesija buvo sinonimu išminčiai ir žinioms. Toks požiūris į mokytojo profesiją, siejamas su pagarba, išskirtinumu, prestižu, vyravo iki XX a. antrosios pusės. Nuo to laiko mokytojo, kaip žinių skleidėjo reikmė ir vaidmuo susidūrė su naujomis techninėmis galimybėmis žinių ir informacijos perdavimui, tokiomis kaip radijas, televizija (vėliau – internetas). Žmogiškojo faktoriaus reikšmė žinių perdavimo greičiui neišvengiamai sukuria kliūtis ir mokytojo, kaip žinių šaltinio, vaidmuo gana sparčiau menksta, o kartu su šiuo pokyčiu menksta ir aukštas profesinio prestižo laipsnis. Šis mokytojo profesijos prestižo nuosmukis šiais laikais pastebimas ir mokslininkų analizuojamas pasauliniu mastu. Mokytojo profesinio prestižo bei socialinio statuso neigiamas pokytis matomas įvairiose pasaulio šalyse (Lietuva, Čekija, Latvija, Belgija, Rusija ir kt.). Mokytojo profesijos prestižo nuosmukio problemą yra analizavę įvairių šalių autoriai, tokie kaip Fuleris (2013), Gentilė (2018), Kuštumova (2019), Trčkova (2018), Pavlovska (2020), Kočemasova (2018), Blakmoras (2016), Mantulenko (Ashmarina, 2020) ir kt.

Problema: Nors paskutinius kelerius metus mokytojo profesijos prestižo klausimas yra tapęs gana dažna ir madinga tema Lietuvos viešojoje politikoje, žiniasklaidoje bei kasdieniniame diskurse, vis dėlto gana dažnai apie mokytojo profesijos prestižą kalbama labai abstrakčiai. Sąvoka prestižas dažniausiai yra vartojama neįvardinant šios dimensijos sudėtinių dalių bei per daug nesigilinant į tai, kaip reikėtų įvertinti ir koks yra šios profesijos prestižas. Šiuo atžvilgiu galima kelti kelis klausimus: kokie yra profesinio prestižo sąvokos sudėtiniai elementai; kaip išmatuoti mokytojo profesinio prestižo lygį; kokie veiksniai daro įtaką mokytojo profesijos prestižo vertinimui?

Temos naujumas: Apie mokytojo profesijos prestižo nuosmukį Lietuvoje dažnai kalbama ir siekiama ieškoti būdų, kaip sugrąžinti šios profesijos prestižą į aukštumas, vis dėlto Lietuvoje nėra atliktų tyrimų ar kitų analizių, kurios leistų apibrėžti konkrečios profesijos prestižo laipsnį ar pateiktų palyginimą su kitų profesijų prestižo vertinimais.

Tyrimo objektas: mokytojo profesinio prestižo lygis ir jį veikiančių veiksnių įtaka.

Tyrimo tikslas: nustatyti mokytojo profesijos vietą tarp kitų profesijų profesinio prestižo atžvilgiu bei numatyti pagrindines sritis, kurių pokytis ar įgyvendinimas gali turėti teigiamos įtakos mokytojo profesijos prestižo didinimui Lietuvoje.

Tikslui pasiekti numatyti **uždaviniai:**

1. Išanalizuoti profesinio prestižo sąvoką mokslinėse publikacijose.
2. Nustatyti teigiamos/neigiamos įtakos mokytojo profesijos prestižui turinčius veiksnius.
3. Sukurti mokytojo profesijos prestižo įvertinimo instrumentą.
4. Nustatyti mokytojo profesijos prestižo lygį kitų profesijų kontekste ir iširti mokytojo profesinį prestižą veikiančių veiksnių svarbą.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros bei kitų informacijos šaltinių analizė, kokybinio tyrimo metodas – viešojoje erdvėje publikuotų straipsnių analizė, kiekybinio tyrimo metodas – anketinė apklausa, kurioje pateikti mišraus pobūdžio (atviro bei uždaro tipo) klausimai. Kiekybinio tyrimo analizei naudojama IBM SPSS 25 programa.

Darbo apimtis ir struktūra: šį darbą sudaro trys dalys: teorinė dalis, tyrimo metodologija, analitinė tyrimo dalis bei rekomendacijos ir išvados. Teorinėje dalyje aptariama ir analizuojama daugelio šalių autorių publikuota informacija tyrime tematika siekiant išsiaiškinti profesinio prestižo sąvoką bei šiai sąveikai įtakos turinčius veiksnius. Tyrimo metodologinėje dalyje pristatomas tyrimo instrumento kūrimas, įvardijamos išsikeltos hipotezės bei pateikiama tyrimo operacionalizacija. Analitinėje tyrimo dalyje pateikiami ir analizuojami tyrimo metu gauti apklausos metu respondentų pateikti duomenys, tikrinamas hipotezių pasitvirtinimo faktorius. Atlikus ir išanalizavus teorinę informaciją bei tyrimo duomenis, pateikiamos tyrimo išvados bei rekomendacijos.

1. Mokytojo profesinis prestižas. Profesijos prestižą lemiantys veiksniai

Prestižas (pranc. *prestige* - žavesys < lot. *praestigium* - apgaulė) – tarptautinis žodis, kuris šiuo metu yra gana madingas, populiarus ir dažnai vartojamas įvairaus pobūdžio diskusijose. Šį terminą dažnai vartoja įvairios socialinės grupės – politikai, žiniasklaidos ir kitų įvairių profesijų atstovai – siekdami sureikšminti, eskaluoti analizuojamą ar aptariamą problemą, probleminę sritį. Šis terminas yra naudojamas ir mokslininkų atliekant įvairius mokslinius socialinius tyrimus, susijusius su objekto prestižo reikšmės pokyčiu. Tačiau pagrindinis skirtumas, atsirandantis tarp skirtingų socialinių visuomenės grupių, vartojančių šį terminą, yra tai, kad didžioji dalis visuomenės vartoja sąvoką *prestižas* pernelyg lakoniškai kai, tuo tarpu, mokslininkai analizuoja šį terminą žvelgdami giliau į semantines sąvokos reikšmes. Įvairūs žodynai pateikia kiek skirtingas, tačiau besisiejiančias sąvokos *prestižas* reikšmes.

Tarptautinių žodžių žodynas prestižo sąvokai paaikškinti pateikia labai lakonišką ir sąlyginai trumpą definiciją: „autoritetas, įtaka, pagarba“ (Tarptautinių žodžių žodynas [TŽŽ], 2020). Lietuvių kalbos žodyne sąvokos *prestižas* definicija praplečiama fraze „[...] žmogaus nuopelnų visuomeninio pripažinimo mastas“ (Lietuvių kalbos žodynas, n.d.). Tuo tarpu Kembridžo žodynas sąvoką *prestižas* aiškina taip: „pagarba ir susižavėjimas kuo nors ar kažkuo, paprastai dėl aukštos kokybės, sėkmės ar socialinės įtakos reputacijos“ (Kembridžo žodynas, n.d.).

Vertinant įvairiuose žodynuose pateiktas definicijas, sąvokoje *prestižas* išskiriamos kelios dedamosios. Kelias dimensijas apimančią prestižo sąvokos definiciją pateikia ir mokslininkai, tokie kaip Mintropas ir Ordenesas (2017), teikdami, kad prestižas yra „turimo statuso ar savivertės jausmas, pagrįstas kitų suvokimu. Prestižą galima gauti iš materialių gėrybių, simbolių ar moralinės pagarbos.“ (Mintrop & Ordenes, 2017, p. 14). Vis dėlto dauguma definicijų neišvengiamai susiję su tokiomis vertybėmis kaip pagarba, autoritetas, pripažinimas – visuotinai priimtini ir perteikiantys jausminę išraišką. Apie tai, kad prestižas siejamas su individo patiriamu jausmu analizavo ir Blakmoras (2016). Pasak Blakmoro, jausmai, kurie perteikia teigiamas, malonumą bei pasitenkinimą keliančias emocijas, pozityvų vertinimą – pagarbą, žavėjimąsi – būtent ir yra būdingi prestižui (Blackmore, 2016, p. 3). Dėl šios priežasties, sąvoką *prestižas* itin dažnai pasitelkia įvairių politinių partijų atstovai siekdami paveikti visuomenę sukuriant pozityvų asmenų, partijos įvaizdį bei siekiant kitų populistinių tikslų.

Faversas (2015) savo darbe teigia, kad prestižas kaip sąvoka gali turėti kelias formas ir „vieno asmens prestižo lygmuo nebūtinai varžo kito asmens prestižą“. Tačiau vis dėlto įvairios prestižo sąvokai apibūdinti tinkančios formos turi vieną bendrą sąlyčio tašką – socialinį ryšį. Pagal Blakmorą (2016), tai tarsi visuomeninis reiškinys, kurį pripažįsta ir palankiai vertina įvairios individų grupės, kurios savyje turi pagarbos jausmą pasirinktam objektui (Blackmore, 2016). Tad galima teigti, kad pačios visuomenės grupės yra tiesiogiai atsakingos už tam tikro objekto ar reiškinio prestižiškumo suvokimą ir pozityvų vertinimą. Tačiau Blakmoras (2016) neakcentuoja visuomenės narių, turinčių vieningą nuomonę apie tam tikrą objektą ar reiškinį, skaičiaus, teigdamas, kad objekto ar reiškinio pripažinimui kaip prestižiniu nėra būtinas visos visuomenės pritarimas. Panašią mintį pateikia ir Faversas (2015), teigdamas, kad prestižo statusas priskiriamas „kažkam, kas įvaldęs kažką charakteringo, žinias ar gebėjimus, kas yra vertinamas grupės“.

Iš šio taško žvelgiant mokytojo profesinio prestižo laipsnį Lietuvoje, vis dėlto mažos ar atskiros visuomenės grupės narių mąstymas ir pozityvus profesijos vertinimas neturės didelės įtakos likusiai visuomenės daliai tokiu būdu nesudarant galimybių profesiją laikyti prestižine visuotiniu mastu.

Požiūris į mokytojo profesiją paskutinius kelis dešimtmečius gana sparčiai keičiasi neigiama linkme. Šią mintį perteikia ne tik šalies politikai, švietimo srities atstovai, bet taip pat ir įvairių šalių mokslininkai (Kuštumova (2019), Aidinas (2017), Nagovistynas (2019) Pavlovska (2020) ir kt.) Ir nors vis dar yra bandymų viešajame diskurse palaikyti mokytojo, kaip aukštą socialinį statusą turinčio ir aukštai vertinamo asmens įvaizdį, vis dėlto visuomenė pati suvokia, kad tai padaryti darosi vis sunkiau. Vilniaus universiteto profesorius R. Želvys vienoje iš diskusijų pateikė savo nuomonę, teikdamas kad „(...) žinių pasauliai išsiplėtė. Mokytojas nebėra vienintelis žinių šaltinis“ (Klausimas diskusijai: iš ko susideda mokytojo specialybės prestižas, 2019). Šio fakto suvokimas bene sunkiausias yra patiems šios profesijos atstovams – mokytojams. Sistemini susidūrimas su naujais iššūkiais, spartus darbo pokyčių tempas ir vidiniai prieštaravimai atsisakant pripažinti, kad visuomenė, o kartu ir visuomenės požiūris keičiasi, sukuria itin nepalankią terpę, kurioje pasitenkinimas darbu ir aukštas savęs, kaip profesijos atstovo, vertinimas yra itin minimalus ar neįmanomas. Šis vidinis frustracijos pojūtis tarp mokytojų tampa vis stipresnis ir labiau matomas išorėje – mokytojai nebegeba jausti profesinio pasitenkinimo darbu bei savo atstovaujama profesija taip kurdami visuomenės grupę, kuriai tampa sudėtinga objektyviai pažvelgti ir įvertinti ne tik neigiamas, bet ir teigiamas esamų pokyčių galimybes. Mokytojai tampa ta visuomenės dalimi, kuri bene kritiškiausiai ir nepalankiausiai žvelgia į savo atstovaujamą profesiją. Hartlei ir Vaithedo (2006) straipsnyje pateikta mokytojo nuomonė puikiai atspindinti pačių mokytojų nusivylimą ir nepalankų profesijos vertinimą:

„Kodėl, kai kalbu apie savo profesiją, jaučiuosi įsitemęs ir lyg gindamasis? Ar gydytojai atsiprašinėja? Bent ne tada kai aš šalia. Tiesą sakant, jei tik iš tiesų nemirštame, tai mes esam linkę atsiprašinėti gydytojo už jo laiko gaišinimą. Ar advokatai, aktoriai, inžinieriai, architektai ir politikai atsiprašinėja? Kiek pamenu, ne. Jie jaučiasi gana patogiai būdami tuo, kuo jie yra. Bet mes, mokytojai, nuolat gyvename su šiuo jausmu.“ (Hartley ir Whitehead, 2006, p. 166)

Pasirenkant profesiją svarbus paties asmens požiūris ir vidiniai lūkesčiai bei siekiamas profesinio ir vidinio pasitenkinimo pojūtis. Tad čia svarbios tampa lūkesčių teorija, tikslų nustatymo teorija bei apsisprendimo teorija ir kt. (Mintrop & Ordenes, 2017). Vis dėlto būtent lūkesčių ir darbo teorijos yra tos teorijos, kuriomis galima remtis siekiant kalbėti ir įvertinti pasitenkinimo darbu, teigiamo požiūrio į pasirinktą profesiją svarbą. Lūkesčių teorijos pradininkas Viktoras Vroomas išskyrė kelis kertinius šios teorijos aspektus: valentingumas – individų emocinės orientacijos rezultato atžvilgiu (darbuotojo poreikis gauti išorinį (atlygį) ar vidinį (pasitenkinimą) rezultatą); laukimas/laukiamumas – skirtingi individai kelia skirtingus lūkesčius; instrumentalumas – darbuotojo suvokimas, kad darbuotojo įdėtos pastangos gali nulemti lūkesčio pasiekimą (Vroom's expectancy theory, n.d.) Remiantis lūkesčių teorija galima aiškinti kaip ir kodėl laikas, numatomas lūkesčių įgyvendinimui, turi daug įtakos individo pasitenkinimo darbu lygiui. (Lutz, 2009, p. 226). Ši teorija puikiai pritaikoma ir socialinių mokslų srityje nepaisant fakto, kad ši teorija yra susijusi su ekonomikos, finansų sritimi. Fabozzi (1998) lūkesčių teoriją skaido į tris subkategorijas (grynoji lūkesčių teorija, likvidumo teorija ir pageidaujamo arealo teorija), tačiau visos šios subkategorijos pasižymi trumpu veiksmingumu ir efektyvumu (Fabozzi, 1998, p. 83). Kalbant apie lūkesčių teorijos pritaikymą ekonomikos ir socialinių mokslų srityse, galima rasti bendrą sąlyčio tašką. Vienas iš tokių sąlyčio taškų gali būti įvardijamas kaip trumpalaikių lūkesčių įtaka ilgalaikėje perspektyvoje (Johnson, 2013,

p. 56). Šio fenomeno pavyzdžiu galima laikyti asmens profesijos pasirinkimo ir su šia profesija susijusių lūkesčių (ne)įgyvendinimu. Gana dažnai profesijos pasirinkimui įtakos turintis veiksnys ir lūkestis yra susijęs su ekonominiais, darbo užmokesčio ar atlygio siekio motyvais. Mintropas ir Ordenesas teigia, kad „lūkesčių teorijoje darbuotojai tikisi atlygio ir stengiasi jį gauti, kai tikisi, kad padidėjusios pastangos duos atlygį, laukiamą rezultata, ir kai pats atlygis gali suteikti norimą pasitenkinimo jausmą.“ (Mintrop & Ordenes, 2017, p. 6). Tad čia galima kelti hipotezę, kad atlygio dydis turi didelės įtakos pasitenkinimui darbu ir profesinio prestižo laipsniui. Šiai hipotezei pasitvirtinus, galima būtų teigti, kad atlygis yra vienas iš profesijos prestižui įtakos turinčių veiksnių. Ši hipotezė bus patikrinta tyrimo metu.

Lūkesčių teorijoje svarbus motyvacijos aspektas. Būtent per motyvaciją galima siekti lūkesčių pasiekimo. Tad motyvacija, susijusi su lūkesčių įgyvendinimu, pasitenkinimu darbu tampa vienu iš esminių veiksnių, skatinančių darbuotoją ar asmenį veikti ir siekti pozityvaus požiūrio į savo profesinę veiklą. Darbo motyvacija „skatina koncentruotis ir veikti ir tikslingai siekiant asmeninių poreikių ir organizacijos interesų atitikties [...] visa tai didina asmens atsparumą neigiamiems reiškiniams organizacijoje [...]“ (Morkevičiūtė, Endriulaitienė, & Jočienė, 2018).

Mokytojo profesinis prestižas yra dažna įvairių visuomenės socialinių grupių aptarinėjama tema. Dažnai bandoma kalbėti apie šios profesijos prestižo nuosmukį bei bandymus pakelti šios profesijos prestižo laipsnį. Tačiau nėra daug tyrimų ir diskusijų, kuriuose būtų galima palyginti mokytojo profesijos prestižo laipsnį su kitų profesijų prestižu. Tad tampa akivaizdu, kad sudarant mokytojo profesijos prestižiškumo laipsnio pokytį, atsiranda vienas nežinomas, kuris yra būtinas. Šis pokyčio nustatymo nežinomas – tai atspirties taškas, nuo kurio galima būtų stebėti mokytojo profesijos prestižo laipsnio pokytį teigiama ar neigiama linkme prestižo lygį vertinant kitų profesijų prestižo laipsnio kontekste. Kitaip tariant visuomenė (ypač Lietuvoje) nėra paskaičiavusi ir neaktualizuoja, kur yra profesijos prestižo vertinimo atspirties taškas, tad nėra lengva, šiuo atveju, nustatyti pokyčio krypties bei masto. Užsienio autorių darbuose tokio pobūdžio darbų atlikta taip pat nedaug, tad galima teigti, kad tokio pobūdžio tiriamieji darbai, ypač Lietuvoje, gali būti aktualūs savo naujumu, o gauti tyrimų rezultatai gali padėti objektyviau suvokti profesijų vertinimo skalę.

Žvelgiant į užsienio autorių darbus, mokytojo profesijos vertinimą kitų profesijų atžvilgiu Latvijoje yra analizavusios Paula ir Priževoitė (2019). Šios autorės tyrimo metu siekė išreitinguoti tyrimui pasirinktas profesijas pagal visuomenėje suvokiamo šių profesijų prestižo laipsnį. Panašaus pobūdžio tyrimas buvo atliktas ir Belgijoje (Verhoeven, 2006). Būtent šių autorių atliktų tyrimų pagrindu bus siekiama atlikti panašaus pobūdžio tyrimą ir Lietuvoje. Sudarytuose klausimynuose Verhovenas (2006, p. 487) bei Paula (2019, p. 132) pateikia respondentams įvertinti daug skirtingų profesijų, kurios aktualios tiek viešajame, tiek ir privačiame sektoriuose. Įdomu tai, kad, nepaisant didelio visuomenėje sklindančio požiūrio ir teiginio, kad mokytojo profesija išgyvena nuosmukį, Verhovenas (2006, p. 497) tyrimo rezultatai leidžia daryti priešingas išvadas – „visuomenė apskritai yra iš esmės patenkinta mokytojų veikla: mokytojai pateisina visuomenės lūkesčius“. Atsižvelgiant į šį faktą, galima formuluoti hipotezę, kad atlikus kiekybinį mokytojo profesijos vertinimo kitų profesijų atžvilgiu tyrimą Lietuvoje, bus matoma tendencija, kad mokytojo profesija visuomenėje yra vertinama pakankamai aukštai ir aukščiau, nei patys mokytojai vertina savo profesiją. Šią hipotezę bus siekiama patikrinti analitinėje šio darbo srityje.

Profesijos prestižą lemiantys veiksniai

Analizuojant veiksnius, kurie gali turėti įtakos (teigiamos bei neigiamos) profesinio prestižo laipsnio pokyčiui, reikia pabrėžti, kad šie veiksniai gali būtų įvairialypiai bei kildinami ar pasireiškiantys dėl išorinės aplinkos (ne)veikimo arba gali būti kildinami iš paties individo asmenio nusiteikimo, mąstymo bei požiūrio. Tad veiksniai, kurie gali turėti įtakos prestižo vertinimui gal būti kildinami iš išorinių bei asmeninių individualių – vidinių - motyvų. Šis teiginys, leidžiantis sugrupuoti analizuojamus motyvus, galinčius turėti įtakos mokytojo profesijos prestižo vertinimui, į dvi pagrindines grupes - vidinius bei išorės veiksnius – šiame darbe panaudojamas kaip kertinis veiksmių grupavimo indikatorius. Išorės veiksniams priskiriami visi veiksniai, nesusiję su pačiu profesiją atstovaujančiu individu(mokytoju), tuo tarpu vidiniams veiksniams priskiriami visi veiksniai, kylantis iš paties individo (profesijos atstovo) veikos bei asmenybės. Pasak Rou ir Estero (1999, p. 49, 56) galima išskirti ne tik asmenines, savybines, bet ir darbo vertybes bei jų rūšis. Šie autoriai teigia, kad egzistuoja ne tik vidinių, išorinių ir socialinių darbo vertybių grupės. Prestižą autoriai pateikia, kaip vieną iš darbo vertybių rūšių. Prestižą, ne tik kaip vertybę, bet kaip vertybės rūšį šie autoriai išskiria dėl prestižą veikiančių kintamųjų, tokių kaip socialinis statusas, vertinimas, autonomija, pasididžiavimas savo darbo vieta, pasiekimai bei laimėjimai, galimybė daryti įtaką organizacijos viduje ir už jos ribų. Šią mintį papildoma Pavlovskaja (2020). Savo darbe ji pateikia pagrindinius aspektus, kurie gali nulemti pasididžiavimo lygį: pasididžiavimas dėl prestižo, pasididžiavimas dėl įvertinimo bei pasididžiavimas kaip įvairios sąveikos rezultatas (Pawłowska (2020, p. 44). Verhovenas ir kt. (2006, p. 488) kalbėdami apie mokytojo statusą, išskiria 5 mišrias dimensijas, kurios gali būti traktuojamos kaip vidiniai bei išoriniai veiksniai ar, kitaip tariant, profesinio prestižo konstrukto kintamieji. Nustatyta, kad taip pat, kaip ir Rou ir Esteras (1999), taip ir Verhovenas (2006) išskiria patį prestižą kaip vieną iš statuso dimensijų. Tad tampa akivaizdu, kad sąvokos *prestižas* ir *statusas* dažnai skirtingų autorių gali būti interpretuojami skirtingais rakursais – kai tą pačią sąvoką skirtinguose šaltiniuose galima rasti kaip sudėtinę platesnio konstrukto dimensiją, o kituose – kaip atskirą konstrukto. Aiškumo dėlei, šioje vietoje reikia apibrėžti, kad šiame darbe būtent *profesinis prestižas* laikomas konstruktu, kurio viena iš dedamųjų gali būti įvardijamas *socialinis statusas*. Tad šiame darbe aptariami svarbiausi ir įvairių autorių įvardijami kaip itin didelę įtaką mokytojo profesijos vertinimui turintys veiksniai.

1.1. Mokytojo profesijos prestižui įtakos turintys išorės veiksniai

Mokytojo profesinė autonomija

Mokslinėje literatūroje, kurioje analizuojamas mokytojo profesinio prestižo pokytis, (Köller, 2018), (Klimenko, 2018), (Paula, 2019), (Willardon, 2018), (Ulmer, 2016), (Verhoeven, 2006) it kt.) galima rasti įvairius požiūrius į pokyčius lemiančius veiksnius. Šia sritimi besidomintys autoriai pateikia kelis skirtingus, bet tuo pačiu metu galinčius daryti įtaką požiūriui į mokytojo profesijos vertinimą išorės veiksnius. Slovėnijoje atlikto tyrimo metu buvo analizuota 30 išorės veiksmių (darbo pobūdis, paaukštinimo galimybė, atlygis, vadovų ir darbuotojų santykis, kolegų tarpusavio santykiai, pasidalintos lyderystės veiksmingumas, strateginiai tikslai, darbo laiko lankstumas, autonomija darbo srityje, kompanijos/įstaigos organizuotumas, įdomus darbo pobūdis ir kt.), kurie darbo motyvaciją veikia kaip motyvatorius ir, priešingai, inhibitorius (Damij, 2015). Šio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad būtent sėkmės faktorius, įdomus darbo pobūdis ir santykiai su kolegomis yra pagrindiniai ir didžiausios įtakos turintys motyvatoriai (Damij, 2015, p. 6). Tad pasinaudojant minėto tyrimo

pavyzdžiu, šiame darbe taip pat bus siekiama iširti visuomenės nuomonę ir požiūrių į svarbiausius ir daugiausiai įtakos profesiniam prestižui turinčius veiksnius.

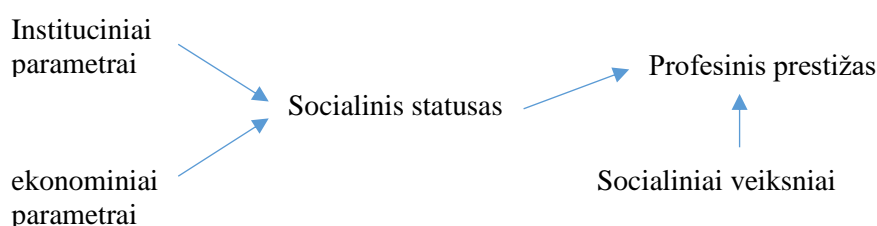
Vis dėlto, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad pedagogo profesija yra gana specifinė, ir, tenka pripažinti, kad ne visada pavyksta visuotinius ir universalius motyvatorius pritaikyti šiai profesijai – mokytojo profesija taip pat gali būti veikiama ir kitų išorės veiksnių.

Prie išorės veiksnių, turinčių įtakos profesinio prestižo vertinimo pokyčiui, galima priskirti tokius elementus kaip šalyje vykdoma viešoji politika bei visa politinė sistema. Pasak Symenidį (2015), šis veiksnys daugelyje šalių turi neigiamos įtakos ir menkina profesinio prestižo lygį. Daugumoje šalių nuolat didinama mokytojų atskaitomybė ir mažinama darbuotojo autonomija bei didinama administracinė našta ir kiti, kaskart vis aukštesni keliami socialiniai reikalavimai „kelia riziką išlaikyti teigiamą profesinį identitetą“ (Klimenko, 2018).

Atlygio reikšmė socialiniam statusui

Kalbat apie prestižą svarbu paminėti, kad gana dažnai dvi giminingos sąvokos *prestižas* ir *socialinis statusas* skirtinguose diskursuose gali būti naudojamos kaip sinonimai ir vertinamos lygiareikšmiai. Vis dėlto Gentilė (2018, p. 20) siūlo atkreipti dėmesį į šiose sąvokose slypinčius semantinius nesutapimus. Fuleris (2013) taip pat žvelgia į šias sąvokas ne kaip į sinonimus, galimus vartoti pakaitomis. Autorius pabrėžia šių sąvokų tarpusavio sąveikos ryšį. Šio ryšio paaiškinimui autorius pasirenka konstrukto ir kintamųjų lygmenį, kai sąvoka *socialinis statusas* įvardijama kaip konstrukto *profesinis prestižas* kintamasis (Fuller, 2013, p. 465). Šiam požiūriui iš dalies pritaria ir Matulionis (n.d.), socialinį statusą įvardydamas kaip „integracinį rodiklį, nusakantį individo ar socialinės grupės gana stabilią socialinę padėtį visuomenės socialinėje sanklodoje ir socialinių santykių sistemoje.“ (Matulionis, n.d.). Neabejojama, kad socialinis statusas, jo lygis yra dinaminis objektas, kuris kinta kartu su besikeičiančia visuomenės nuomone ir požiūriu į tam tikrą analizuojamą objektą. Šiuo atveju mokytojo profesinio prestižo negatyvus pokytis matomas ir suvokiamas įvairių visuomenės socialinių grupių narių (ne vien tik pačių pedagogų). Įvairios visuomenės socialinės grupės, pradedant nuo aukščiausio lygio vadovų bei visos švietimo politikos atstovų, taip pat įvardija mažo darbo užmokesčio negatyvų poveikį mokytojų socialinei padėčiai (Inayet, A., Tugba, G., D. ir Ozge, E., 2017). Šį teiginį patvirtina Vilaronas (2018). Atlikto tyrimo metu gauti rezultatai, kuriuose atsispindi studentų požiūris į mokytojo profesiją – pagrindiniais trūkumais ir trikdžiais įvardintos priežastys, tokios kaip menka socialinė įtaka aplinkai, teigiamų darbo sąlygų trūkumas ir kt. (Willardon, 2018)

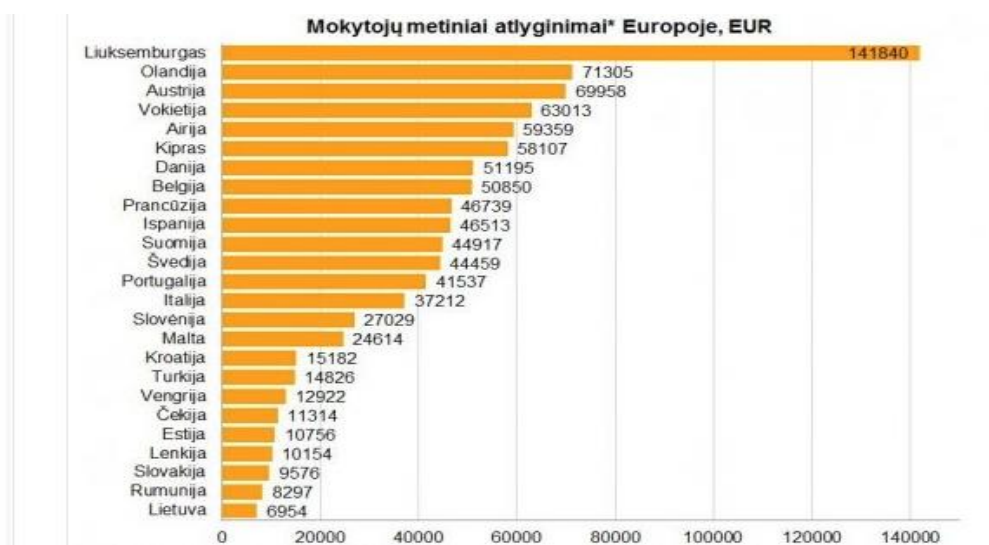
Gentilės (2018) nuomone socialiniam statusui įtaką daro tokie veiksniai kaip „objektyvūs instituciniai ir ekonominiai parametrai, kai tuo tarpu prestižą įtakoja socialiniai ir simboliškai funkciniai kodai“ (Gentile, 2018, p. 20). Remiantis šiuo teiginiu, galima išžvelgti sąvokos *profesinis prestižas* kintamųjų įtakos grandinę:

1 pav. Profesiniam prestižui įtakos turintys veiksniai pagal Gentile (2018)

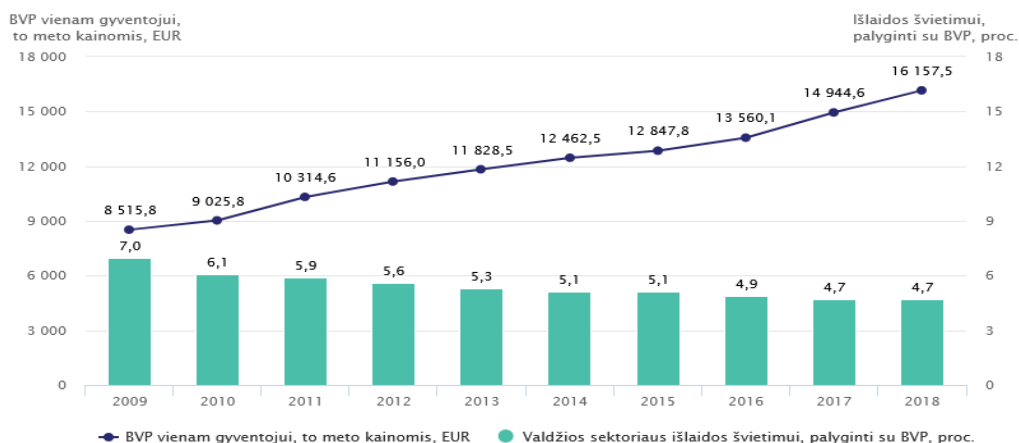
Analizuojant Gentilès (2018) bei Fulerio (2013) profesinio prestižo sąvokos semantinį pateikimą, galima teigti, kad profesiniam prestižui įtakos gali turėti socialinis statusas, kuris visuomenėje dažnai suprantamas kaip statusas, parodantis individo ekonominės gerovės potencialą. Kuštumova ir Rožkova (2019, p. 295) savo darbe taip pat akcentuoja, kad „daugiausia neigiamų įvaizdžio formavimo ypatybių priežastis buvo socialinis mokytojo kreditas, mažas mokytojo atlygis“.

Ašmarina (2020) taip pat teigia, kad būtent ekonominiai ir politiniai aspektai, susiję su švietimo sektoriumi, nulėmė mokytojo profesijos prestižo nuosmukį (Ashmarina, 2020, p. 63). Deja, būtent šis kintamasis, apie kurį viešojoje erdvėje kalbama itin daug, Lietuvoje nepasižymi savo dydžiu ar įtakos efektyvumu, nes, lyginant su kitomis šalimis, Lietuvoje mokytojų atlygio rodikliai yra vieni žemiausių (2 pav.).

2 pav. Minimalus mokytojo (ISCED2) atlyginimas už pilną etatą, prieš mokesčius.

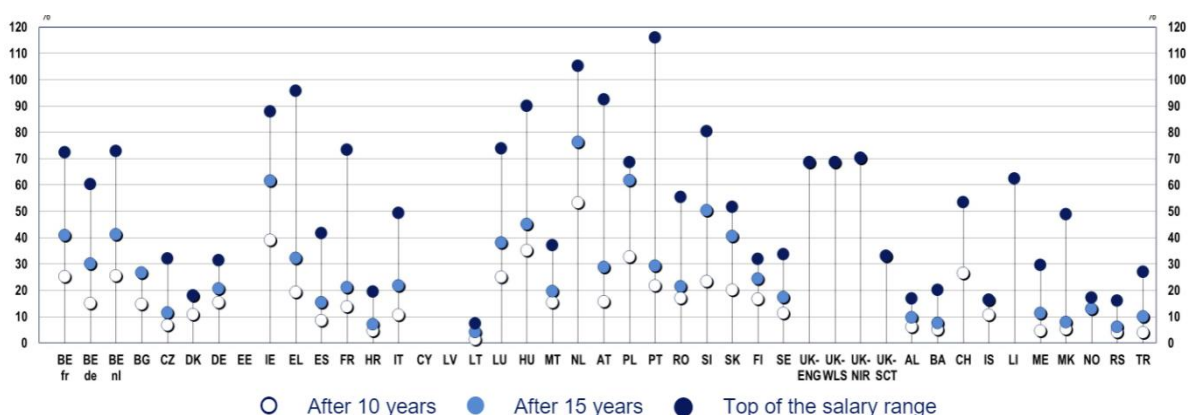
Kalbant apie mokytojų atlygio dydį Lietuvoje, atkreiptinas dėmesys į ginčytiną ir nenuoseklų proporcingumą tarp pedagogų atlygio dydžio ir šalies BVP dalies, skiriamos švietimui. Nors Lietuvos politikai pabrėžia oraus pedagogų atlygio svarbą ir būtinybę jį didinti, o visuomenė neišvengiamai sieja atlygio svarbą su profesijos prestižiškumo laipsniu, vis dėlto analizuojant 2019 m. duomenis, matyti, kad per dešimtmetį (nuo 2009 m.) šalies BVP tendencingai didėjant, šalies švietimui skiriama dalis kasmet sudarė vis mažesnę procentą (3 pav.). Kaip matyti iš informacijos, pateiktos 3 paveiksle, BVP dalis skiriama švietimui eilę metų mažėjo, nes šalies BVP didėjo greičiau ir didesniu procentu, nei šalies valdžia didino BVP procentinę dalį, skiriamą švietimui. Tad elementaru, kad nedidinant finansavimo šalies švietimui, nelieka galimybių pedagogų atlygiui didėti.

3 pav. Valdžios sektoriaus išlaidos formaliajam ir neformaliajam švietimui. Šaltinis: Lietuvos švietimas, kultūra ir sportas (2020 m. leidimas)

Pedagogų atlygis neabejotinai yra svarbus komponentas kalbant apie profesijos patrauklumą. Plačiai nuskambėjusi ir itin daug dviprasmiškų nuomonių susilaukusi idėja - idėja Lietuvai – mokytojas – prestižinė profesija iki 2025 taip pat akcentuoja oraus atlygio už darbą svarbą: „*gaunantis tinkamą atlygį už darbą*“. Tad galima teigti, kad atlygis, nors ir materialus konstruktas, vis dėlto jis yra išskiriamas kaip svarbus komponentas, kuris neatsiejamas nuo mokytojo profesinio prestižo sąvokos optimalumo. Tą patvirtina ir Kirilovas ir Šeregijus (2017), teikdami, kad mokytojo profesijos prestižo mažėjimas yra mažo atlygio ir didžiulio kiekio biurokratinio darbo pasekmė (Кириллов, 2017)

Gilinantį į atlygio reikšmę ir įtaką profesinio prestižo konstruktui, svarbiu faktoriumi laikytinas ne tik atlygio dydis, bet ir jo procentinis pokytis lyginant su darbo stažu. Deja, šiuo atžvilgiu Lietuvoje situacija taip pat nėra pozityvi. Lietuvoje ne tik pedagogų atlygis yra vienas mažiausių Europoje (2 pav.), bet taip pat ir proporcinis pokytis tarp darbo stažo ir atlygio nėra didelis. Švietimo informacijos tinklo *Euridyce* 2019 m. pateiktoje ataskaitoje apie mokytojų ir švietimo vadovų atlygius grafiškai pavaizduoti mokytojų ir švietimo vadovų atlygio pokyčiai įgyjant didesnės profesinės patirties per eilę metų (4 pav.) (European Commission, 2019)

4 pav. Procentinis skirtumas tarp vidurinių mokyklų mokytojų atlyginimų nuo jų darbo pradžios didėjant darbo stažui. (European Commission, 2019, p. 17)

Informacija, pateikta 4 paveiksle, puikiai vizualizuoja nepavydėtina žemą ir ekstremaliai minimalų atlygio pokytį lyginant su darbo stažu. Tokie skaičiai nedaro garbės Lietuvos įvaizdžiui bendrame šalių kontekste ir Lietuva matoma kaip šalis, kurioje mokytojų darbo užmokesčio pokytis atsižvelgiant į darbo stažą yra vienas žemiausių. (Gal, 2019). Šio rodiklio pokytis nesiekia net 10 procentų, o remiantis Halės ir Langtono (2006) tyrimų rezultatu duomenimis, kuriuose išreiškiama mintis, kad būtent materialinis pagrindas, valdžios ir šlovės lygis yra pagrindiniai socialinio statuso kintamieji, šis rodiklis suvokiamas kaip drastiškai tempiantis pasitenkinimo darbu, o tuo pačiu ir profesijos prestižo lygį žemyn. Stiprų pajamų dydžio ir socialinio statuso koreliacinį ryšį savo darbuose pabrėžia ir Fuleris (2013) bei Weis (2018) teikdami, kad „pajamos ir socialinis prestižas taip pat atspindi karjeros pasirinkimo motyvus. (Weis, 2018, p. 503). Iš šių teiginių galima kelti hipotezę, kad materialinė gerovė turi didelės įtakos pasitenkinimui darbu ir profesinio prestižo laipsniui.

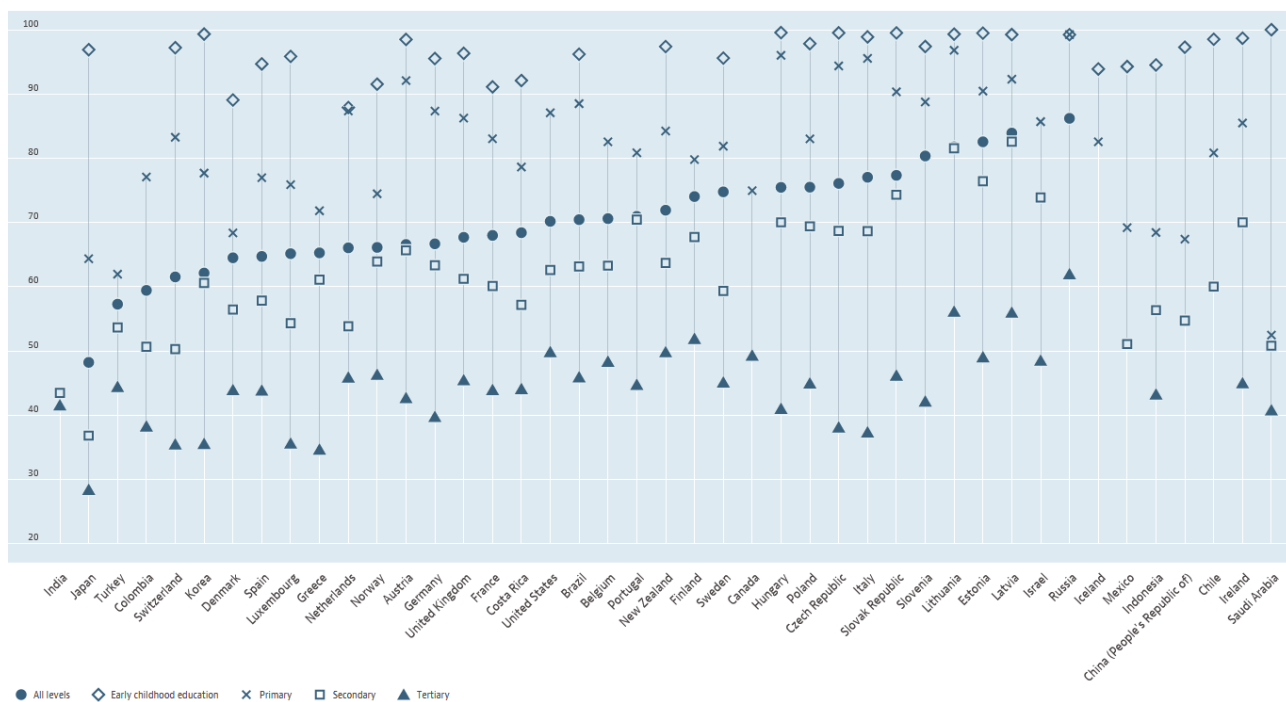
Būtina pabrėžti ir gana dvilypi faktorių, kuris siejamas su atlygio, kaip kintamojo reikšme sąvokai *profesinis prestižas*. Nors dalis autorių (Кириллов, 2017), analizuojančių atlygio svarbą ir įtaką mokytojo profesijos prestižo vertinimui, teigia, kad atlygis turi didelės reikšmės, tačiau analizuojant kitų autorių darbus galima rasti idėją priešingą šiam atvejui. Mintropas ir Ordenesas (2017) savo straipsnyje pateikia kitokius rezultatus. Šie autoriai pateikia mintį, kad atlygio reikšmė ir svarba gali skirtis atsižvelgiant į tai, kokio pobūdžio metodai pasirenkami tyrimui atlikti. Autoriai teigia, kad atlygis kaip profesinio prestižo kintamasis įgauna didelę reikšmę tyrimą atliekant pasirinkus kiekybinį analizės metodą ir priešingai – tyrimui pasirinkus kokybinį analizės metodą „materialinis atlygis ir prestižas buvo įvardyti kaip silpni motyvatoriai“ (Mintrop & Ordenes, 2017, p. 24).

Šie materialinės gerovės išraiškos rodikliai, tokie kaip atlygis, jo santykis su darbo stažu bei visuomenės požiūriu, yra labai svarbūs ir turi įtakos socialiniam statusui (1 pav.), kuris yra vienas iš kintamųjų, turinčių įtakos profesiniam prestižui, tačiau šalia materialios naudos mokslininkai, tokie kaip Hargevas ir kiti (2007) cit. (Gentile, 2018) bei Kočemasova (2018), atkreipia dėmesį, kad nuo profesinio prestižo laipsnio neatsiejamas komponentas – pasitenkinimas darbu ir vertinamumo laipsnis. Nepaisant daugelio autorių akcentuojamo mokytojo profesinio prestižo nuosmukio, vis dėlto galima rasti ir tokių Europos šalių, kuriose šis mokytojo profesijos vertinamumas išlieka pakankamai aukštas. Symenidis (2018, p. 22) užsimena ir apie visuomenes, kuriose mokytojo statusas išlieka gana aukštas jau kelis dešimtmečius. Kaip pavyzdį autorius pateikia Belgiją, kur viešasis mokytojo vertinimas yra itin aukštas ir kur gana stipriai pripažįstamas mokytojo indėlis į mokinių ugdymą. Būtent šiuos komponentus galima vadinti dar vienais profesinio prestižo kintamaisiais. Tad empirinio tyrimo metu bus siekiama išsiaiškinti, ar į anketos klausimus atsakiusiųjų pedagogų pasitenkinimo savo profesija lygis yra tiesiogiai ir pozityviai koreliuojantis su mokytojo profesijos prestižo vertinimu. Nors analizuojant šią koreliaciją, deja, negalima neatsižvelgti į dar vieną vertinimui įtakos turintį komponentą – asmens pozityvaus požiūrio į pasaulį lygį. Būtent optimizmą autoriai Maklvynas ir Perera (2016) pateikia kaip „atsparumo efektą“, kuris „gali būti svarbiausias intervencijos taškas, skatinantis prisitaikymo asmenybės procesus arba sumažinančių kenksmingus asmenybės procesus“ (McIlveen, 2016).

Feminizacijos procesas švietimo sektoriuje

Analizuotų autorių, tyrinėjusių mokytojo profesijos prestižui įtakos turinčius veiksnius, darbuose tyrinėjamas ir aptariamas dar vienas išorės veiksnys – feminizacijos procesas. Feminizacija - moterų vaidmens visuomenės gyvenime didėjimas (Feminizacija, n.d.). Feminizacijos proceso

fenomenalumas stebimas daugelyje Europos bei pasaulio šalių, ypač švietimo srityje. Moteriškosios lyties atstovių dominavimas švietimo sistemos darbo rinkoje klausimas aktualus Vokietijoje (Schmude, 2019), Jungtinėse Amerikos Valstijose, Japonijoje, Italijoje, Vokietijoje, Latvijoje, Estijoje, Rusijoje, taip pat ir Lietuvoje (Ефимова, 2018), (6 pav.)

5 pav. Mokytojų moterų dalis 2018 m. Šaltinis: OECD Data (2020)

Kaip matyti iš informacijos, pateiktos 5 paveiksle, daugelyje šalių mokytojų moterų skaičius yra viršijantis daugiau nei 60%, tačiau Baltijos šalyse bei Rusijoje moterų skaičius švietimo sistemoje yra itin didelis. Ypač didelė feminizacija matoma ikimokyklinio bei pradinio ugdymo srityse (Lietuvoje ikimokyklinio ugdymo srityje – 99,3%, pradinio ugdymo srityje 96,8%).

Žvelgiant į Lietuvos situaciją feminizacijos proceso aspektu, matyti, kad šis procesas turi tendenciją stiprėti. Statistiniai švietimo duomenys rodo, kad vyrų ir moterų mokytojų skaičiaus disproporcija vis labiau ryškėja jau nuo 2012 metų. 2012 metais vyrų mokytojų skaičius siekė 16,7% , 2016 metais šis skaičius sumenko iki 15,6% (Petrauskienė, J. ir kt., 2018). Ir vos per vienerius metus šis skaičius sumenko dar labiau – iki vos 12,3% 2017- aisiais metais (oficialios statistikos portalas, 2017). Visi šie duomenys tampa nepalankūs Lietuvos politikos srityje, nes Lietuvos švietimo strategijoje 2013-2022 iškeltas siekis mokytojų vyrų skaičių padidinti iki bent 20% (Valstybinė švietimo 2013-2022 metų strategija, 2014).

Šis mokytojų vyrų skaičiaus mažėjimas ir tendencingas feminizacijos proceso vystymasis šalyje gali turėti neigiamos įtakos ir mokytojo profesijos suvokimui ir visuomenės vertinimui. Symenidis (2018, p. 23) pritardamas Hargevo ir Fluterio (2013) mintims teigia, kad yra neigiamas koreliacinis ryšys tarp moterų skaičiaus ir atlygio dydžio tos pačios darbo rinkos srityje, t. y. kuo daugiau moterų dirba tam tikroje darbo srityje, tuo mažesnis atlygio dydis fiksuojamas toje srityje. Tokia mažėjanti atlyginimų perspektyva feminizuotose srityse neigiama atsiliepia profesiniam prestižui (Gruning, 2005) ir jo lygio kilimo galimybės menkesnės.

Farova (2018) atkreipia dėmesį į dvejopas feminizacijos proceso sukeltas problemas. Pirma, autorė mato didžiulę disproporciją žvelgiant iš švietimo psichologijos perspektyvos. Ji teigia, kad tokiu atveju, kai tam tikroje srityje dominuoja tik viena lytis (švietimo sistemoje – moterys), jaunajai kartai pateikiama ir ugdoma deformuota pasaulėvoka, kuri perteikiama remiantis pernelyg feminaliu pasaulio suvokimu – tokiu būdu vaikams nėra sudaromos galimybės „pasaulio piešti pagal vyro pavyzdžius“ (Fárová, 2018, p. 83).

Antrąją problemą, kurią sukelia feminizacija, Farova (2018) išskiria vertinant darbo ir lyčių lygybės aspektą. Autorė savo darbe pateikia išvadą, kad vis dėlto būtent „didesni atlyginimai pritraukia daugiau vyrų“ (Fárová, 2018, p. 85). Gilinantis į kitų šią sritį analizavusių autorių darbus, galima rasti Farovos išsakytos problemos patvirtinančių faktų bei teiginių. Gentilė (2018) savo darbe taip pat teigia, kad „moterys yra nepakankamai įvertintos darbo vietoje, todėl moterys turi savo statusą žemesnį nei kolegų vyrai“ (Gentile, 2018, p. 19). Tad šio darbo tyrimo metu taip pat bus siekiama išsiaiškinti įvairių visuomenės socialinių grupių nuomonę ir požiūrį į feminizacijos proceso įtaką švietimo srityje bei ištirti, ar, visuomenės požiūriu, feminizacijos procesas gali daryti įtakos profesijos prestižo laipsniui.

Žiniasklaidos įtaka mokytojo profesinio prestižo lygiui

Žiniasklaidą ir jos atstovus galima įvardyti kaip tarpinę jungtį tarp skirtingų objektų, procesų ir visuomenės suvokimo apie juos. Būtent pasitelkiant žiniasklaidos priemonės visuomenei pateikiama naujausia informacija, įvykiai bei formuojamas visuomenės požiūris bei pasaulėžiūra. Tad kalbant apie mokytojo įvaizdį visuomenės akyse, neišvengiamai reikia aptarti ir suvokti, kokį mokytojo paveikslą kuria šalies žurnalistikos atstovai, kokį mokytojo vertinimą (teigiamą/neigiamą) žurnalistai pateikia savo straipsniuose bei reportažuose.

Tad ši tema neišvengiamai domina įvairių šalių mokslininkus ir tyrėjus. Žiniasklaidos įtaką mokytojo profesijos prestižui bei mokytojo įvaizdžiui yra nagrinėję tokie autoriai kaip Farova (2018), Trčkova (2018), Koleris, Stukeris ir Moleris (2018), Weis ir kt. (2018) Visi šie autoriai vienodai pritaria teiginiui, kad žiniasklaida yra pajėgi ir netgi pakankamai galinga daryti įtaką visuomenės suvokimui apie mokytojo profesiją. Dažniausiai analizuodami mokytojų kaip profesijos atstovų kuriamą vaizdinį, autoriai atlieka kokybinę žiniasklaidos publikuojamų šaltinių analizę vertindami straipsniuose pateiktą medžiagą kaip keliančią teigiamas ar neigiamas asociacijas bei jausmus. Tokio pobūdžio tyrimus dažniausiai nėra lengva atlikti, nes skirtingų informacijos šaltinių informacija gali būti nevienareikšmė, taip pat čia įtakos turi ir subjektyvumo faktorius. Vis dėlto autoriams pavyksta išvelgti tam tikras tendencijas ir pateikti tiek neigiamai, tiek ir teigiamai veikiančios žiniasklaidos įtakos pavyzdžių. Štai Trčkova (2018) savo tyrime pabrėžia, kad tyrinėti dienraščiai vis dėlto pateikia ganėtinai išplėstą mokytojo socialinį reikšmingumą „skiriant mokytojui ne tik žinių perdavimo vaidmenį, bet ir moralinio vadovo, susijusio su socialinėmis problemomis“ (Trčkova, 2018, p. 87).

Remdamiesi konkrečiais pavyzdžiais, autoriai pagrindžia teiginį, kad žiniasklaida gali formuoti ir teigiamą mokytojo profesijos įvaizdį. Mokytojai tokiuose straipsniuose vaizduojami kaip socialinio kapitalo dalis, kuri yra įgalinta ugdyti jaunosios kartos pasaulėvoką, tad šiuose straipsniuose netiesiogiai skatinamas žavėjimasis mokytojais ir jų pagyrimas. (Trčkova, 2018, p. 94). Vis dėlto tiek Trčkova, tiek ir Koleris ir kt. (2018) neišvengiamai pripažįsta, kad žiniasklaidos visuomenei pateikiamuose straipsniuose dominuoja neigiamas požiūris į mokytoją, o problemos, susijusios su mokytojais, jų profesija dažnai tampa ganėtinai užaštrintos.

Šain (2015) teigia, kad itin dažnai ir nuosekliai spaudoje kuriamas mokytojo, kaip pesimisto, nuolat besiskundžiančio dėl mažo atlygio, darbo pobūdžio sudėtingumo, grasinančio išeiti iš darbo gyvenime mažai tepasiekusio asmens įvaizdis (Shine, 2015). Nuoseklus negatyvaus mokytojo profesijos atstovo vaizdavimas žiniasklaidos pateikiamoje informacijoje net ir tokiose šalyse kaip Jungtinės Amerikos Valstijos palyginamas su nacionaline krize (Ulmer, 2016, p. 43). Trčkova (2018) savo tyrime taip pat pateikia svarbiausias ir dažniausiai eskaluojamas problemas, susijusias su mokytojo profesija – mokytojų nusižengimus, tiesiogiai ar netiesiogiai padarytas klaidas, mokytojų trūkumą, žemą darbo užmokestį, kvalifikacijos lygį (Trčkova, 2018, p. 91-100). Koleris ir kt. (2018) taip pat pamini tendencingą neigiamos emocijos perdavimą straipsniuose, susijusiuose su mokytojų profesija. Tad galima teigti, kad dauguma užsienio autorių, analizavusių viešąją spaudą ir jos galią paveikti visuomenės suvokimą apie mokytojo profesijos prestižą, išgrynina ir pagrindines šio proceso pasekmes socialiniame lygmenyje, dėl kurių visuomenei kuriamas kritiškas mokytojo profesijos vaizdas. Neigiamas profesijos vaizdavimas mažina potencialių būsimų pedagogų skaičių, nes kritiškas ir negatyvus požiūris į profesiją atvirksčiai proporcingas profesijos pasirinkimo motyvacijai; nuolatinė ir besikartojanti neigiamo pobūdžio informacija mažina pasitenkinimo darbu lygį bei kelia šią profesiją jau pasirinkusių atstovų streso lygį (Köller, 2018, p. 375).

Nepaisant kelių teigiamų mokytojo vaizdavimo spaudoje apraiškų, dauguma šią sritį analizavusių autorių neišvengiamai pastebi aštrią ir negatyvią tendenciją žiniasklaidoje – visuomenėje kurti mokytojo kaip negatyvaus, orumo nebeturinčio socialinės grupės atstovo vaizdinį. Tad neabejotinai galima teigti, kad žiniasklaida, kaip objektas, yra pakankamai reikšmingas mokytojo profesinio prestižo kintamasis. Būtent žiniasklaidos sistemingai pristatomas mokytojas, kaip savo profesijos atstovas, gali formuoti visuomenės požiūrį į šalies mokytojus. Šį elementą pagrindžia ir Lietuvos aukštojo mokslo atstovo išsakyta mintis viename iš analizuotų žiniasklaidos straipsnių: „*Galiausiai būtina nepamiršti, kad mokytojo autoritetas visada yra veikiamas ir žiniasklaidos kokybės*“ (Boguševičius, 2018).

Analizuojant žiniasklaidos įtakos visuomenės nuomonei faktorių, galima teigti, kad būtent žiniasklaida tampa „pagrindine švietimo politikos arena“ (Ulmer, 2016, p. 53), tačiau nėra tyrimų, analizuojančių veidrodinį šio proceso veikimą, - t. y. nėra žinoma, ar visuomenė ir įvairios socialinės grupės suvokia žiniasklaidą kaip piliečių nuomonės formavimo elementą ir kokios įtakos, socialinių grupių teigimu, ji gali turėti.

Analizuotose autorių publikacijose randami keli didelės reikšmės turintys išorės veiksniai, galintys turėti įtakos visuomenės mokytojo profesijos prestižo vertinimui:

- neigiama šalies švietimo politika švietimo atžvilgiu – didinami biurokratiniai reikalavimai bei atskaitomybė mažina mokytojų profesijos atstovo autonomiją (Кириллов, 2017), (Damij, 2015), (Symeonidis, 2018) ir kt.;
- atlygis turi įtakos socialiniam statusui, kuris yra profesinio prestižo kintamasis ir turi įtakos profesiniam prestižui (Ashmarina, 2020), (Fuller, 2013), (Gentile, 2018), (Weis, 2018) ir kt.;
- feminizacijos procesas švietimo srityje – nustatyta, kad itin feminizuotose profesijų srityse vyrauja mažesni atlyginimai bei mažesnis socialinis statusas, kurie veikia profesijos prestižą (Fárová, 2018), (Schmude, 2019); (Symeonidis, 2018) ir kt.;

- žiniasklaida – turi pakankamai galios daryti įtaką ir formuoti visuomenės nuomonę, tačiau nuomonės formavimui pasitelkiant žiniasklaidą įtakos turi subjektyvumo faktorius: įvairių šalių žiniasklaidos teikiamoje informacijoje dominuoja neigiamas požiūris į mokytoją, o nuoseklus negatyvus mokytojo vaizdavimas kai kuriose šalyse lyginamas su nacionaline krize (Trčkova, 2018), (Köller, 2018), (Ulmer, 2016), (Shine, 2015) ir kt.

Šių veiksmų įtakos vertinimas bus analizuojamas tyrimo metu.

1.2. Mokytojo profesijos prestižui įtakos turintys vidiniai veiksniai

Kalbant apie bet kurią egzistuojančią ir civilizacijos raidai reikalingą profesiją, neišvengiamai profesijos įvaizdis formuojamas kuriant šios profesijos atstovo įvaizdį. Profesijai būdingos charakteristikos nesąmoningai suasmeninamos ir priskiriamos profesijos atstovams. Dalis jų yra visuotinai pripažintos būtinomis, keliančiomis pozityvius jausmus ir teigiamą požiūrį tiek į profesiją, tiek ir patį profesijos atstovą. Dažniausiai šios savybės dažniausiai įvardijamos kaip vertybės, kurias privalo įkūnyti ar įgyvendinti tam tikros profesijos atstovai. Esant didelei populiacijai visuomenės grupių narių suvokimas ir vertybių priskyrimas tam tikros profesijos atstovams gali skirtis, vis dėlto dalis šių vertybių visuotinai pripažįstamos kaip svarbiausiomis, kertinėmis.

Be išorės veiksmų, kurie neabejotinai veikia įvairius objekto suvokimo ir vertinimo procesus, ne mažiau svarbūs ir vidiniai veiksniai. Įdomu tai, kad skirtingi autoriai savo darbuose pateikia dvejopo pobūdžio rezultatus. Mokytojo profesijos vertinimo išorės veiksmus tyrinėję autoriai (Fárová (2018), Fuleris (2013), Gentilè (2018), Kuštumova (2019), Šain (2015), Trčkova (2018) ir kt. pripažįsta, kad išorės veiksniai turi daug įtakos, tačiau Weis ir kt. (2018) savo darbe teigia, kad vidiniai motyvai yra lemiantys ir didesnę įtaką darantys veiksniai (Weis, 2018, p. 499). Tad galima sutikti su Langfordo (Weis, 2018, p. 504) pateikta idėja, kad egzistuoja ryškus kontrastas tarp vidinių motyvų ir išorės ekonominių bei socialinių veiksmų.

Vidinius veiksmus galima suskirstyti į kelias didesnes subkategorijas, tokias kaip įgytos savybės (kvalifikacija, kompetencija) bei įgimtos savybės (kūrybingumas, pasitikėjimas, tolerancija, empatija, gebėjimas bendrauti ir kt. (Ramanauskienė, 2011), (Venslovaitė, 2018)). Tad svarbu apžvelgti ir įvertinti abiejų subkategorijų svarbą ir poveikį, kuris gali būti reikšmingas profesinio prestižo vertinimui.

Mokytojo kvalifikacija, kompetencija

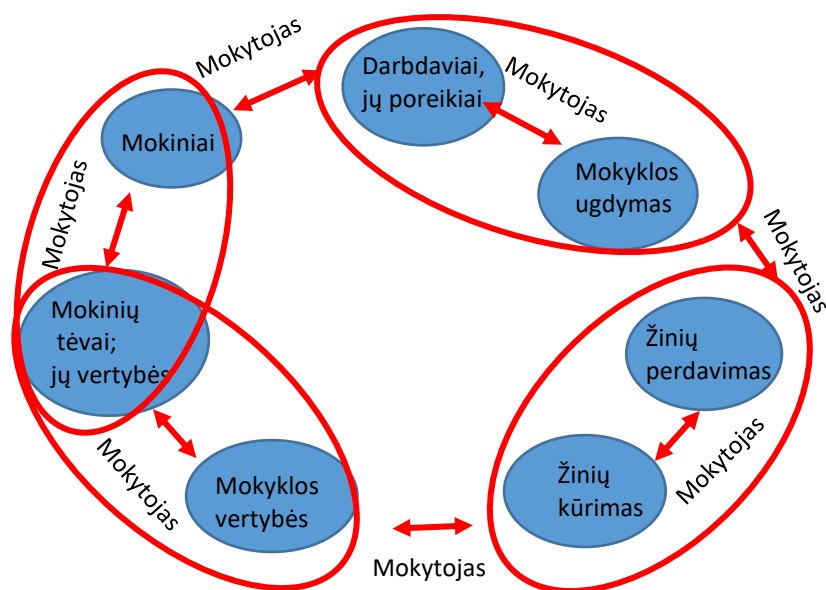
Kuriant mokytojo profesijos atstovo įvaizdį ir kalbant apie jo kuriamą vertybių skalę, itin didelį vaidmenį atlieka visuomenės požiūris ir tam tikrų vertybių bei savybių priskyrimas. Nedzinskaitė (2017) mokytojo profesionalumą apibrėžiančiai sąvokai – kompetencija – priskiria įvairiapusių gebėjimus: ne tik mokytojo veikla, bet ir asmeninės mokytojo savybės, kurios apima mokytojo žinias, gebėjimus, įgūdžius ir, taip pat, vertybines nuostatas (Nedzinskaitė, R. ir Barkauskaitė, M., 2017, p. 40). Analizuojant elektroninėje erdvėje galimus rasti mokytojo turimų vertybių sąrašus ar įvardijamus, atkreiptinas dėmesys, kad nepriklausomai nuo šalies, ar tautybės asmenų, pateikiančių šią vertybių skalę, mokytojo profesijos atstovams dažniausiai įvardijamos tos pačios ar labai susijusios vertybės. Gardneris, Kairnsas ir Lautonas (2013) savo knygoje išskiria 5 gero mokytojo lygius, kurie paremti vertybių skale. Tai – kvalifikacija bei išsilavinimas, supratimas, jautrumas, empatija, žmogiškumas, nuolatinis tobulėjimas, pagalba bei drąsa klysti ir mokytis iš savo klaidų. (Gardner, 2013, p. 198). Kočemasova (2018) savo tyrimo metu analizavo ir atskleidė

svarbiausias mokytojų savybes „aukštą profesionalumą, optimizmą, aukštą bendrosios kultūros lygį, sugebėjimą sunkiai dirbti, sąžiningumą, padorumą, naujoviškumo jausmą“ (Кочемасова, 2018, p. 76). Šios autorės tyrimo rezultatai parodo ir Lietuvoje dar netyrinėtą sritį – optimistinio, pozityvaus požiūrio į asmeninį individo profesiją lygį – teigiamas emocijas ir pasitenkinimą darbu labiau atskleidžia jaunesni (iki 35 m.) pedagogai, kai tuo tarpu vyresnės kartos atstovai linkę į pesimizmą, nepasitenkimą ir kritikavimą (Кочемасова, 2018, p. 67). Tad šio darbo atliekamo tyrimo metu bus siekiama taip pat patikrinti, ar Lietuvoje jaunesnių pedagogų pasitenkinimas savo profesija yra pozityviau vertinamas nei vyresnio amžiaus pedagogų.

Šis teiginys Gardnerio (2013) bei Kočemasovos (2018) teiginiai puikiai apibendrina ir tarsi įrėmina kertinius vidinius mokytojo profesijos prestižui įtakos turinčius veiksnius. Bet, vis dėlto, jei taip paprasta ir nesudėtinga įvardyti pagrindinius profesinio prestižo kintamuosius, kyla klausimas, kodėl šiuo metu viešajame diskurse mokytojų profesinio prestižo klausimas toks aktualus, o šio konstrukto neigiamas pokytis taip plačiai diskutuojamas.

Atsakymo į šį klausimą galima ieškoti analizuojant Hartlei ir Vaithedo (2006) pateiktas mintis. Šie autoriai akcentuoja nenuginčijamą faktą, kad mokytojams primetamų reikalavimų skalė plati bei daugialypė ir koreliuoja tarp kelių, socialinių grupių nuomonę formuojančių, dimensijų (Hartley ir Whitehead, 2006, p. 169). Šios autorių įvardijamos dimensijos gali būti įvardijamos ir paprastesnėmis, didesniai visuomenės narių skaičiui suprantamomis sąvokomis, tokiomis, kaip mokyklos bendruomenės socialinės grupės, kurių sąveikos tarpininku tampa mokytojas, jo asmenybė (6 pav.)

6 pav. Mokytojo vaidmuo tarpdimensinėse srityse (pagal Hartlei, 2006)

Kaip matyti, 6 paveiksle perteikta Hartlei ir Vaithedo (2006) mintis, kad mokytojas tampa tarpine grandimi tarp įvairių priešingų pasaulėžiūrų, interesų ir poreikių turinčių polių, tokių kaip skirtingas mokinių ir tėvų pasaulio suvokimas, priešprieša tarp mokyklos ugdomų vertybių ir vertybių, kurios (ne)puoselėjamos šeiminiame aplinkoje. Nuolatinis ir sinchroninis tarpinės grandies pareigų atlikimas didina vidinį nerimą, streso lygį ir mažina mokytojų pasitenkinimo darbu lygį.

Nepaisant keliamų didžiulių reikalavimų siekiant profesionaliai ir efektyviai įgyvendinti šių daugialypių dimensijų sąveikos tarpininkavimo funkciją, mokytojas privalo turėti pakankamai aukštą ne tik dalykinių bet ir bendrųjų socialinių kompetencijų lygį. Kalbant apie būtiną aukštą mokytojo kvalifikaciją, negalima nesutikti su Gardnerio ir kt. (2013), pateiktomis mintimis, kad būtent išsilavinimas ir kvalifikacija yra viena svarbiausių mokytojo savybių ir vertybių, kuri išliko ir kurios poreikis nepakito per dešimtmečius. Tad kompetencija, apimanti asmeninius, bendruosius ir dalykinius įgūdžius (Ismail, 2018, p. 138) turi didelės įtakos mokytojo socialiniam statusui ir visuomenė šią profesiją neišvengiamai sieja su žiniomis. Tik žinių sklaidos sparta ir informacijos gausa verčia mokytoją itin daug dėmesio skirti savo kvalifikacijai, nes žinios yra mokytojo darbo įrankis, kuris sparčiai kinta šiandieniniame informacijos pasaulyje, ir mokytojas nebėra vienintelis žinių šaltinis, tad siekiant išlikti autoritetu mokiniams, kurie nepaprastai gerai geba įvaldyti šiuolaikines technologijas, mokytojui tenka nuolat ir įvairiapusiškai tobulinti savo kompetenciją, kuri, pasak Ismailio ir kt. (2018), apima daugiasluoksnius ir įvairiapusiškus asmeninius, profesinius bei socialinius aspektus ir yra kertinė sritis, apibūdinanti mokytojo profesiją (Ismail, 2018, p. 139). Fulleris ir kt. (2013) taip pat pabrėžia mokytojo kvalifikacijos svarbą ir priduria, kad ši vertybė įgalina darbuotoją, šiuo atveju pedagogą, rinktis sau darbo vietą, t. y. dirbti ten, kur jo motyvacija dirbti yra aukščiausia (Fuller, 2013, p. 463). Tad galima teigti, kad aukšta kvalifikacija ir kompetencija suteikia potencialą darbuotojui jausti didesnę pasirinkimų ir veiklos laisvę taip sudarant sąlygas kilti paties mokytojo, kaip savo srities žinovo, savivertei.

Žvelgiant į Lietuvos situaciją, negalima nuginčyti fakto, kad aukšta mokytojo kvalifikacija nelieka nepastebėta. 2018 m. birželio 11d. Švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. V-561 patvirtintame pedagogų etikos kodekse kaip viena iš vertybių išskiriamas profesionalumas (Dėl Pedagogų etikos kodekso patvirtinimo, 2018). Didėjanti mokytojų kvalifikacija pastebima bei minima iš 2019 m. švietimo būklės apžvalgoje – čia atkreipiamas dėmesys, kad Lietuvoje didėja mokytojų, turinčių mokytojo metodininko kvalifikacinę kategoriją, skaičius (Švietimo būklės apžvalga 2019, 2019, p. 35).

Apžvelgus, kokia reikšmė suteikiama mokytojo profesionalumo ir kompetencijos laipsniui, galima hipotetiškai teigti, kad analizuojant mokytojo kompetencijos, profesionalumo ir suvokto mokytojo profesinio prestižo laipsnio koreliacinis ryšys būtų teigiamas.

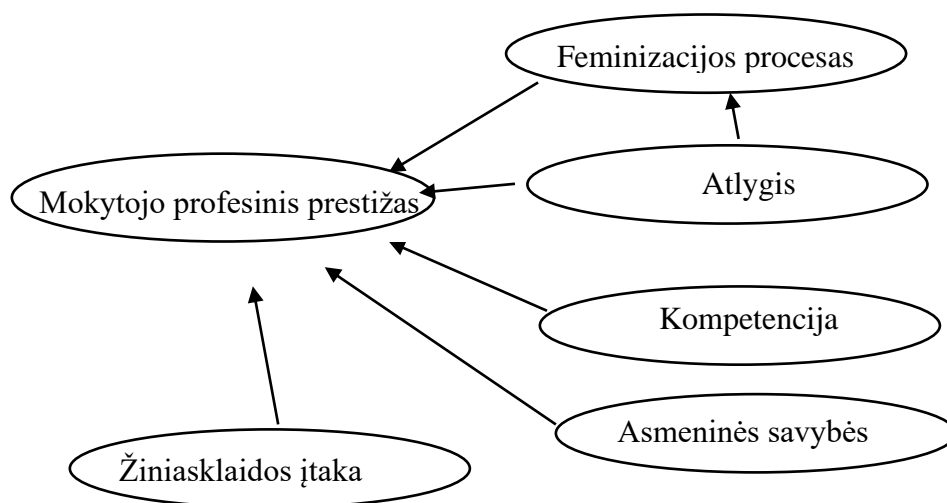
Mokytojo asmeninės savybinės vertybės

Kalbant apie vidinius veiksnius, galinčius turėti įtakos nuomonės apie mokytojo profesijos prestižą formavimuisi, negalima neminėti pačio mokytojo, kaip savo profesijos atstovo, asmenybės bruožų, jo praktine veikla propaguojamų vertybių. Žvelgiant į Europos šiaurę, Suomiją, kurios švietimo sistema ir pedagogų vertinimas yra laikomas sektinu pavyzdžiu, galima rasti švietimo profsajungos deklaruojamų pagrindinių mokytojo profesijos vertybių. Čia išskiriamos 3 pagrindinės vertybės – orumas – pagarba žmonijai, pagarba kiekvienam asmeniui nepaisant jo skirtumų ir išskirtinumo; teisumas – objektyvumas savo paties ir kitų vertinime ir abipusė pagarba; sąžiningumas – lygybė ir nediskriminavimas išvengiant favorizmo (Teacher's values and ethical principles, 2019). Lietuvoje Pedagogų etikos kodekse (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2018 m. birželio 11 d. įsakymu Nr. V-561) įvardijami pagrindiniai pedagogų elgesio principai, kurie ir vizualizuoja pagrindines vertybes, tokias kaip pagarba, pasitikėjimas, teisingumas, nešališkumas, lygiateisiškumas, nediskriminavimas, atsakomybė, sąžiningumas, empatija, solidarumas (Dėl Pedagogų etikos kodekso patvirtinimo, 2018). Iš mokytojo, kaip savo profesijos atstovo, tikimasi šių

vertybių puoselėjimo ir tokiu, per empirinės patirties sklaidos grįstu, būdu tikimasi didinti visuomenės pasitikėjimo ir pozityvaus mokytojo profesijos vertinimo didinimo. Rogača, Frolova ir Ruabovas (2018, p. 810) taip pat akcentuoja mokytojo vaidmenį ne tik ugdant jaunosios kartos kompetencijas, bet ir formuojant šios visuomenės socialinės grupės pasaulėvoką, dorovines ir vertybines nuostatas. Efektyvus šių kompetencijų ugdymas neįsivaizduojamas be gebėjimo bendrauti ir bendradarbiauti bei be tam tikrų paties mokytojo asmeninių savybių, charizmos, nusiteikimo ir vertinimo. Pavlovska (2020, p. 30) savo darbe išreiškia mintį, kad „dažnai patiriamas pasididžiavimas padidina savivertę ir pasitenkinimą savo darbu. Tai, savo ruožtu, suteikia asmeniui galios, taip pat sustiprina tikėjimą savo sugebėjimais, stiprumu ir galia“. Tad galima teigti, kad būtent mokytojo asmeninės savybės, vidinis nusiteikimas ir požiūris į savo paties atstovaujamą profesiją gali turėti įtakos ir likusios visuomenės dalies požiūriui į mokytojo profesiją bei mokytojo įvaizdį formavimą.

Išanalizavus vidinius veiksnius, galinčius turėti įtakos mokytojo profesijos prestižo vertinimui, galima teigti, tad visi jie susiję su mokytoju kaip individu. Vidiniai veiksniai neatsiejami nuo mokytojo kompetencijos ir profesionalumo – daugumoje šalių visuomenė neišvengiamai sieja mokytojo profesiją su žiniomis (dalykinėmis, bendrosiomis, moralinėmis). Aukšta kvalifikacija ir kompetencija suteikia darbuotojui galimybę jausti didesnę savivertę, pasirinkimų ir veiklos laisvę. Taip pat išanalizavus autorių mokslines publikacijas nustatyta, kad paties mokytojo asmeninės savybės turi didelės įtakos profesijos prestižo vertinimui. Asmeninės mokytojo savybės vaidina svarbų vaidmenį ne tik ugdant jaunosios kartos pasaulėvoką, dorovines ir vertybines nuostatas, bet taip pat ir gali turėti įtakos visuomenės požiūriui į mokytojo profesiją

Peržvelgus įvairius mokslinės literatūros šaltinius, kuriuose įvairių šalių autoriai kalba apie mokytojų profesinio prestižo kintamuosius, jų įtakos pokytį, galima susidaryti pagrindines išsigręntų kintamųjų įtakos kryptis konstrukto atžvilgiu (7 pav.)

7 pav. Teorinis tyrimo modelis

2. Mokytojų profesinio prestižo tyrimo metodologija

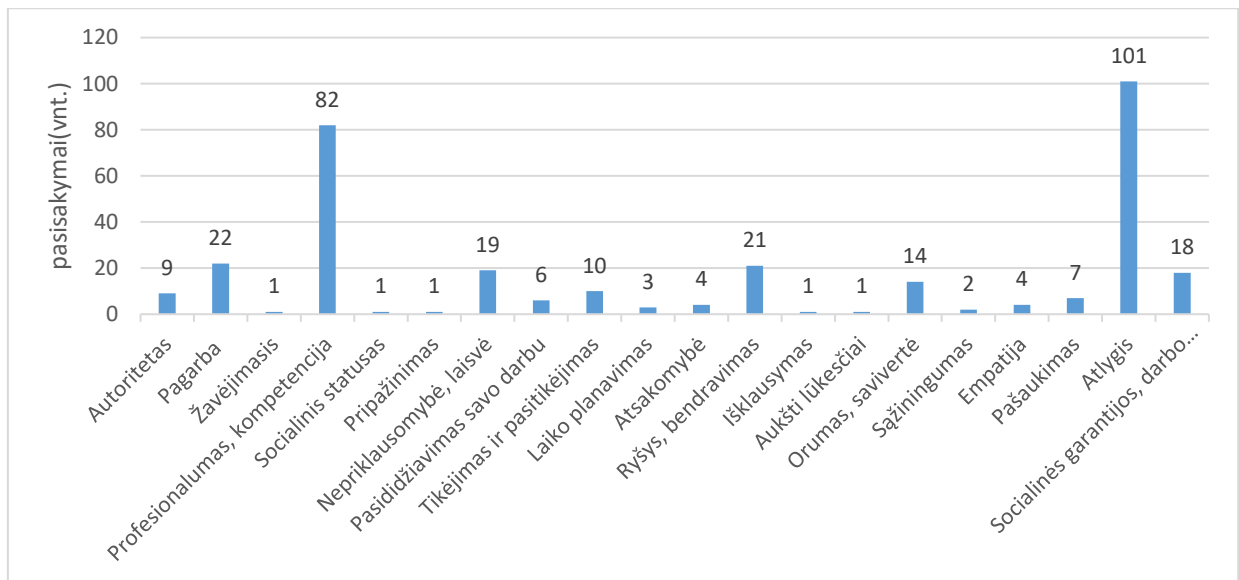
Išanalizavus pagrindinius įvairių autorių pateikiamus veiksnius, galinčius daryti įtaką mokytojo profesijos prestižui, prieš pereinant prie empirinės tyrimo dalies – tyrimo instrumento kūrimo bei tyrimo vykdymo, – numatyta, pasitelkus kokybinio tyrimo elementus, patikrinti svarbiausių veiksnių, turinčių įtakos mokytojo profesijos vertinimui, egzistavimą žiniasklaidoje, t. y. ar visuomenė išskiria ir vertina pateiktus profesinio prestižo kintamuosius. Tad prieš atliekant tyrimą, buvo siekiama įsigilinti ir paanalizuoti Lietuvoje vykdomos politikos aspektus ir jos atspindžius, pasireiškiančius per viešojoje erdvėje paskutiniuosius kelis metus publikuojamus straipsnius. Dėl šios priežasties buvo atlikta pasirinktų elektroninėje erdvėje publikuotų straipsnių, susijusių su mokytojo profesija, kokybinė turinio analizė.

Teorinių teiginių raiška praktikoje: kokybinė straipsnių turinio analizė

Analizuojant 32 straipsnius, susijusius su mokytojų prestižo tematika, kurie buvo publikuoti Lietuvos elektroninėje erdvėje per paskutiniuosius (2017–2019 m.) metus (straipsniai pasirinkti atsitiktine tvarka siekiant išlaikyti objektyvumą ir perteikti platesnės ir įvairesnės visuomenės dalies mąstymą ir įsitikinimus), buvo siekiama rasti elementų, kurie leistų patvirtinti, kad tyrimui pasirinkti veiksniai (autonomija, atlygis, feminizacijos procesas, žiniasklaida, sociodemografiniai duomenys, kompetencija, asmeninės savybės) yra aktualūs visuomenei vertinant mokytojo profesijos prestižą. Straipsnių paieška buvo atliekama įvairiuose socialiniuose naujienų portaluose (delfi.lt, alfa.lt, pedagogas.lt, 15min.lt, etaplus.lt, atviraklaipeda.lt ir kt.). Publikuoti straipsniai buvo atsirenkami atsitiktine tvarka, tačiau atsižvelgiant į kelis numatytus kriterijus: straipsnyje turi būti paminėtos sąvokos: *mokytojas* arba *pedagogas*; *prestižas* arba *statusas* straipsnio publikavimo data turėjo atitikti nusibrėžtas ribas – 2017-2019 m.. Taip pat atliekant straipsnių analizę buvo kreipiamas dėmesys į: kokio pobūdžio tekstas t. y. turintis pozityvią ar neigiamą reikšmę; kokios socialinės grupės atstovo mintys (mokytojo, politiko, aukštojo mokslo atstovo, verslo atstovo, mokinio ir kt.) publikuojamos.

Analizuojant publikacijas pastebėta, kad būtent švietimo srities atstovai – pedagogai bei aukštojo mokslo atstovai – nepriklausomą pateikia kaip itin svarbų ir reikšmingą veiksnį švietimo sistemoje. Deja, šis veiksnys, straipsniuose pasisakiusių švietimo srities atstovų nuomone, vis dėlto, yra smarkiai apribotas. Net keliuose straipsniuose kalbinti švietimo atstovai išreiškė mintį, kad mokytojams savo darbuose labai trūksta laisvės ir autonomijos: „*kad jau dirbantys mokytojai per kokį penkmetį įtikėtų, kad jie dirba prestižinį darbą. kažin, ar kas susimąstys, kad reikia galvoti apie tai, kad šiandien mokytojams trūksta daug laisvės [...]“* (Bakonis, n.d.), „*Pastaruoju metu ši mokytojo galimybė [autonomija] yra apribota visokiausiais griežtais reglamentais, itin šabloniškų planų rašymais, visokiomis niekam nereikalingomis analizėmis, refleksijomis ir savirefleksijomis, ataskaitomis ir t.t.*“ (Gumbrys, 2018), „*Mokytojai savo darbe turi turėti autonomiją, tiek asmeninę, tiek profesinę. Jie turi jausti visuomenės ir politikų palaikymą, nes mokytojai žino, ką daro*“ (2019).

Analizuotuose straipsniuose buvo ieškoma socialinio statuso bei ekonominės gerovės (atlygio) patvirtinančių sąvokų. Kaip matyti iš 8 paveikslo, abi sąvokos (socialinis statusas ir atlygis) buvo rastos analizuojamuose straipsniuose. Vis dėlto šių sąvokų vartojimo disproporcija yra itin didelė.

8 pav. Vertybės, įvardijamos kaip mokytojų profesijos prestižo dalis analizuotuose elektroninėje erdvėje publikuotuose straipsniuose.

Sąvoka *socialinis statusas* straipsniuose buvo aptiktas vos vieną kartą. Analizuojant *atlygio* sąvokos vartojimo straipsniuose dažnį, kaip apie profesinio prestižo sąvokos neatsiejamą ir itin didelės įtakos profesiniam prestižui turintį elementą buvo kalbama daugelyje analizuotų straipsnių. Tad šiuo atveju galima kelti hipotezę, kad Lietuvoje atlygio dydis yra neatsiejamas mokytojo profesinio prestižo indikatorius, galintis turėti lemiamos reikšmės šio profesinio prestižiškumo laipsniu.

Pastebėtina, kad dauguma autorių, kalbančių apie atlygio svarbą profesiniam prestižui, išskiria atlygį kaip profesinio prestižo konstrukta, tačiau neįvardija jo kaip vertybės. Vis dėlto, išanalizavus publikuotus informacinio pobūdžio žurnalistinius straipsnius, idėja atlygį susieti su vertybių skale tampa pakankamai substancyvinė. Analizuotuose straipsniuose tik mokiniai pateikdami savo nuomonę apie mokytojo profesijai priskiriamas vertybes nekalba apie atlygį ir jo aktualumą. Analizuojant pasirinktus straipsnius, visos kitos socialinės visuomenės grupės, tokios kaip pedagogai, žiniasklaidos atstovai, politikai, pramonės ir verslo atstovai bei kiti visuomenės nariai, atlygio reikšmę pateikia itin aktyviai – atlygis respondentų pasisakymuose buvo minimas net 101 kartą. Atkreiptinas dėmesys, kad analizuotuose publikacijose apie atlygio svarbą gana dažnai užsimena patys mokytojai (17 atvejų), tačiau bene dvigubai dažniau apie ekonominės pedagogų gerovės svarbą kalba ir šią temą eskaluoja patys žiniasklaidos atstovai (30 atvejų) bei politikai (33 k.):

„Mokytojams mokamas atlyginimas yra valstybės įrankis, kuriuo ji visuomenei pademonstruoja, kiek ši specialybė yra svarbi valstybės raidai“ (2019).

Kaip jau minėta aukščiau, Lietuvos atveju analizuojant publikuotus straipsnius, atlygis matomas, kaip itin stiprus ir reikšmingas kintamasis.

Žiniasklaidoje publikuotuose straipsniuose mokytojo *kompetencija* ir *kvalifikacija* taip pat gana dažnai įvardijama bei aptariama. Kaip matyti iš 7 paveiksle pateiktos informacijos, analizuotuose straipsniuose kvalifikacija, profesionalumas ir mokytojo kompetencija įvardyta net 82 kartus. Ši savybė, kaip vertybė buvo išskirta visose socialinėse visuomenės grupėse. Apie kvalifikacijos svarbą straipsniuose pasisakė tiek žurnalistai, mokiniai, mokytojai, tiek ir politikai bei privataus verslo atstovai. Aukštos mokytojų kvalifikacijos svarba ypatingai pabrėžiama buvo aukštojo mokslo atstovų

– 25 paminėjimo atvejai: „*Be to, mokytojai taip pat mokosi – jiems turi būti suteikta laisvė ir galimybės kelti kvalifikaciją*“ (Mokytojo profesija šiandien: kur prasideda ir kur baigiasi prestižas., 2018). Apie kvalifikacijos svarbą Lietuvoje dažnai kalbama politiniame diskurse, ypač dažnai ši vertybė siejama su strateginiais šalies tikslais. Dar 2018m. pristatytoje nacionalinėje iniciatyvoje „Idėja Lietuvai buvo išgryninat vienas iš trijų svarbiausių siekių –mokytojas – prestižinė profesijas iki 2025 metų. Šios idėjos paveiksle ryškus mokytojo profesionalumo aspektas: „*Mokytojas – savo srities žinovas, profesionalas, aprūpintas šiuolaikiškais mokymo priemonėmis, gaunantis tinkamą atlygį už darbą*“ (Atskleidė kaip sieks mokytojų prestižo, 2018). Šios idėjos aktualumu šalyje pasinaudojo daugelis politinio diskurso atstovų, tad šiomis dienomis (ypatingai atkreiptinas dėmesys, kad šie metai yra (Seimo) rinkimų metai) ne viena šalies politinė partija siekia atkreipti dėmesį į savo veiklą ir pelnyti visuomenės palankumą eskaluojant šią idėją ir išreiškiant susirūpinimą visa šalies švietimo sistema.

Tyrinėjant ir analizuojant viešojoje erdvėje publikuotus straipsnius, susijusius su pedagogais ir mokytojų profesiniu prestižu iš tiesų galima rasti pasisakymų ir minčių, kurios išreiškia mokytojų asmeninių vertybių svarbą. Vis dėlto, skirtingų vertybių akcentavimas pasižymi skirtingu dažniu (žr. 2 pav.). Be jau minėtų ir aukščiau aptartų profesiniam prestižui įtakos turinčių veiksnių, tokių kaip autonomija, atlygis, kompetencija (dažniausiai minimi publikuojamuose straipsniuose), asmeninės pedagogų vertybės taip pat akcentuojamos pakankamai (pagarba –22 k., pasitikėjimas –10 k., bendravimas – 21 k.), pvz.: „*tik gerbdami mokytoją, vertindami jo darbą, kurio rezultatai lemia mokytojo profesionalumą, vertybės, sukursime sėkmingą mokyklą ir visuomenę.* (Petrauskienė, 2018); „*prestižui pakelti labai pasitarnautų visuomenės, pirmiausia mokinių tėvelių, senelių, pagarbūs požiūris į mokytoją*“ (Akelienė, 2018).

Išanalizavus elektroninėje erdvėje rastus straipsnius, susijusius su mokytojo profesija bei mokytojo profesijos prestižo laipsniu, galima teigti, kad mokytojo profesinis prestižas yra pakankamai dažnai diskutuojama tema, šia tema pasisako įvairių socialinių visuomenės grupių atstovai, o praktikoje aptariamos mokytojo profesinio prestižo dedamosios dalys atitinka su įvairių šalių mokslininkų pateikiamais įtakos turinčiais veiksniais.

Tad, apžvelgus pirmojoje dalyje aptartą kitų mokslininkų empirinę patirtį mokytojų profesinio prestižo tematikoje bei išsigryninus teorinį tyrimo modelį ir patikrinus jų aktualumą žiniasklaidos srityje, kitoje šio darbo dalyje bus siekiama atlikti kiekybinį tyrimą, kurio metu gauti rezultatai leistų patvirtinti arba paneigti išsikeltas hipotezes. Metodologinė tyrimo dalis apima kelias dalis:

- hipotezių pagrindimas ir formulavimas;
- tyrimo instrumento pristatymas;
- atranka ir apklausos vykdymo eiga;
- duomenų analizės metodų pristatymas;

Hipotezių pagrindimas

Teorinėje tyrimo dalyje aptariant pagrindinius veiksnius, kurie gali turėti įtakos profesijos vertinimui ir prestižiškumo laipsniui jau buvo minimos kelios galimos hipotezės. Tad organizuojant kiekybinį tyrimą buvo siekiama patikrinti šias išsikeltas hipotezes:

1. mokytojo profesija visuomenėje vertinama palankiau nei savo profesiją vertina patys mokytojai;
2. mokytojų pasitenkinimo darbu lygis mažėja proporcingai mokytojų amžiui;
3. kompetencijos lygio ir profesinio prestižo lygio koreliacinis ryšys yra teigiamas;
4. atlygio dydis/materialinė gerovė turi didelės įtakos pasitenkinimui darbu ir profesinio prestižo laipsniui;
5. materialinės gerovės poreikis turi įtakos profesijos pasirinkimui;
6. lytis daro įtaką profesijos prestižo lygiui.

Tyrimo instrumento pristatymas

Kaip jau buvo minėta anksčiau, Lietuvoje nėra pateikto tinkamo instrumento, kuriuo pasinaudojant būtų galima ištirti analizuojamos profesijos prestižo lygį kitų profesijų kontekste. Siekiant atlikti šę veiksmą – nustatyti mokytojo profesijos prestižo lygį kitų profesijų kontekste, buvo nuspręsta sukurti kiekybiniam tyrimui atlikti tinkamą instrumentą – anoniminę anketą. Atsižvelgiant į kitų, teorinėje dalyje aptartų, mokslininkų patirtį, naujai sukurtas klausimynas, kurį sudaro įvairaus pobūdžio – uždaro bei atviro tipo - klausimai, kurie suskirstyti į kelias skiltis: pirmojoje anketos dalyje pateikiami klausimai, susiję su sociodemografiniais tyrimo dalyvių duomenimis. Ši skiltis taip pat skirta įvertinti pateiktų 20 profesijų prestižo laipsnį nuo 1 (labai neprestižiška) iki 10 (labai prestižiška). Antroji anketos dalis skiriama atviro tipo klausimams siekiant išsiaiškinti tyrimo dalyvių nuomonę, ar kito požiūris į mokytojo profesijos prestižą per paskutinį dešimtmetį. Šios dalies klausimai taip pat leidžia tirti, kodėl mokytojo profesiją renkasi maža dalis vyrų ir ar lyčių disproporcijos sumažinimas turėtų įtakos profesinio prestižo vertinimo pokyčiui. Trečioji kuriamo instrumento dalis skirta galimybei įvertinti įvairius pateiktus veiksnius, kurie galėtų turėti įtakos profesijos prestižo pokyčiui. Taip pat šioje dalyje pateikiamas atviro tipo klausimas, kurio atsakymai galėtų padėti įvertinti, kokie visuomenėje labiausiai vertinami profesijos pasirinkimo motyvai.

Tokiu būdu sudarytas instrumentas leidžia pasiekti užsibrėžtus tikslus ir patikrinti išsikeltas hipotezes.

Teorinio modelio konstruktai ir jų operacionalizacija

1 lentelė. Tyrimo teorinio modelio operacionalizacija

Konstrukto pavadinimas	Klausimo / teiginio formuluotė	Šaltinis
Pasitenkinimas darbu	- Ar esate patenkinta(s) savo profesija? - Įvardykite tris svarbiausius dalykus, kurie, Jūsų nuomone daro didžiausią įtaką renkantis profesiją	Pagal (Blackmore, 2016), (Mintrop & Ordenes, 2017), (Morkevičiūtė, Endriulaitienė, & Jočienė, 2018)
Profesijų prestižas	- Užbaikite sakinį: Lietuvos visuomenėje mokytojas matomas kaip ....., nes ..... - Jūsų nuomone, ar kito mokytojo profesijos prestižas per paskutinius 10 m.?	(Kyshtymova, 2019)
Subjektyvus profesijų vertinimas	- Įvertinkite (vadovaujantis savo asmenine patirtimi) pateiktų profesijų prestižiškumo laipsnį skalėje nuo 1 iki 10: Politikas, gydytojas, policininkas, žurnalistas, verslininkas, mokytojas, mokslininkas, kirpėjas, dvasininkas, kulinaras, kariškis, socialinis darbuotojas, ikimokyklinio ugdymo mokytojas, sociologas, banko	(Paula, 2019); (Verhoeven, 2006).

	darbuotojas, ekonomistas, parduotuvės konsultantas, ugniagesys gelbėtojas, teisėjas, IT specialistas - Kokios profesijos palinkėtumėte savo vaikui ar anūkui?	(Nagovitsyn R. S., 2019)
Mokytojo profesijos feminizacija	- Kaip manote, dėl kokių priežasčių tik labai maža dalis vyrų renkasi mokytojo profesiją? - Kaip manote, ar keistūsi požiūris į mokytojo profesiją, jei šioje srityje dirbtų daugiau vyrų - Jei, manote, kad esant daugiau vyrų mokytojų, požiūris į šią profesiją keistūsi, tai kaip?	Pagal: (Gentile, 2018), (Fárová, 2018),
Veiksniai, galintys daryti įtaką mokytojo profesijos vertinimui visuomenėje	- Įvertinkite kiekvieną iš pateiktų profesijos prestižo didinimo aspektų: Atlyginimo dydis, Švietimo reforma, žiniasklaidos teikiamos informacijos įtaka, didelis darbuotojų moterų skaičius darbo sferoje, didelis darbuotojų vyrų skaičius darbo sferoje, mokytojų išsilavinimas, galimybė tobulinti kvalifikaciją, žemas streso lygis darbinėje aplinkoje, karjeros galimybės, darbo metodų pasirinkimo laisvė, galimybė išeiti į išankstinę pensiją, priedai prie atlyginimų, socialinis draudimas ir kitos socialinės garantijos, naujausios IKT ir kitos darbo priemonės, šiuolaikiška ir patraukli darbinė aplinka, pačių pedagogų asmenybės	Pagal: (Damij, 2015), (Trčkova, 2018), (Blackmore, 2016) (Inayet, A., Tugba, G., D. ir Ozge, E., 2017), (Mintrop & Ordenes, 2017)
Tyrimo dalyvio profesija	- Jūsų profesija	
Tyrimo dalyvio lytis	- Jūsų lytis	
Kontroliniai kintamieji	- Jūsų amžius; - Gyvenamoji vieta	

Atsižvelgiant į formuojamo instrumento klausimų pobūdį, klausimynas dalijamas į tris pagrindines dalis. Pirmoji dalis klausimų instrumente pateikti siekiant identifikuoti respondentą pagal jo/jos duomenis - siekiama išsiaiškinti respondento amžių, lytį, gyvenamąją vietą bei profesiją. Atkreiptinas dėmesys, kad šie identifikaciniai klausimai turi skirtingos reikšmės tyrimui. Tokie indikatoriai kaip amžius ar gyvenamoji vieta yra mažesnės reikšmės išsikeltų hipotezių patikrinimui. Tuo tarpu klausimai, leidžiantys išsiaiškinti respondento profesiją ar lytį turi didesnę reikšmę ir yra naudojami kaip tyrimo konstruktai. Taip pat pirmojoje kiekybinės analizės instrumento dalyje pateikiamas klausimas, prašantis įvertinti savo profesinio pasitenkinimo lygį – ar respondentas yra patenkintas turima profesija, darbo pobūdžiu.

Antroji klausimų skiltis sukurta pasinaudojant Paula ir kt. (2019) Latvijoje atlikto tyrimo pavyzdžiu siekiant išsiaiškinti tyrime dalyvavusių respondentų požiūrį į profesijas, tad respondentams buvo pateikta 20 įvairaus pobūdžio profesijų, kurios atstovauja įvairias sritis: viešąjį bei privatų sektorius, paslaugų sektorių, švietimo sistemos dalyvių profesijas, žiniasklaidą, politikus, religinius atstovus ir pan. Respondentų, dalyvavusių tyrime prašoma įvertinti pateiktų profesijų prestižiškumo laipsnį tikslingai neįvardijant, pagal kokį požiūrį (asmeninį ar visuomenėje vyraujančią) profesijos turėtų būti vertinamos, taip siekiant gauti nuoširdesnius ir labiau visuomenės požiūrį reprezentuojančius rezultatus – bet kuriuo bus pateikiama nuomonė, kuri atitiks visuomenės požiūrį. Pateiktų profesijų vertinamumas fiksuojamas pasinaudojant 10 balų skalės pavyzdžiu pateiktos išplėstinės vertinimo skalės, kur 1 – vertinimas labai neigiamas; 10 – vertinimas labai teigiamas.

Antroji ir trečioji tyrimo instrumento dalys susijusios su respondentų požiūriu į profesinio prestižo kintamųjų vertinimą, svarbos ir reikšmingumo nustatymą.

Antrojoje dalyje respondentams pateikiami klausimai, susiję su mokytojo profesijos prestižo laipsnio pokyčiu. Siekiama nustatyti, ar tirama visuomenės dalis įvardija mokytojo profesinio prestižo pokytį kaip realiai vykstantį procesą; jei taip – kurios krypties (teigiamas/neigiamas) šis pokytis. Šioje tyrimo instrumento dalyje pateikiami klausimai, kurie reikalauja suasmeninto požiūrio ir profesijų vertinimo. Tokio klausimo pavyzdžiu būtų Nagovistyno ir kt. (Nagovitsyn R. Z., 2019, p. 316) pateiktas klausimas, prašantis įvardyti, kokios profesijos respondentas palinkėtų savo artimiesiems – vaikams, anūkams. Siejant klausimą su respondentų artima aplinka, artimaisiais siekiama pozityvaus požiūrio į profesijas, tokiu būdu sudarant galimybę palyginti požiūrį į prioritetinių profesijų ir vertinimui pateiktą profesijų koreliacijas.

Antrojoje dalyje respondentų prašoma įvertinti ir feminizacijos proceso švietimo sistemoje aspektus pateikiant subjektyvų požiūrį į priežastis, dėl kurių dailiosios lyties atstovių pedagogių yra neproporcingai didesnis skaičius nei vyriškosios lyties pedagogų.

Trečioji tyrimo instrumento dalis įgalina respondentus įvertinti pagrindinius kintamuosius, kurie gali daryti įtakos profesijos prestižo vertinimui. Vertinimui pateikti kintamieji siejami su teorinėje dalyje aptartais kintamaisiais, turinčiais įtakos profesinio prestižo vertinimo pokyčiui, pvz.: finansinės gerovės užtikrinimo reikšme, kompetencijos ir išsilavinimo lygio bei paties darbo pobūdžio ir darbinės aplinkos aspektai. Paskutinis tyrimo instrumento klausimas sukuriama siekiant refleksinio rezultato išgryninant svarbiausius aspektus, kurie turi įtakos profesijos pasirinkimui.

Atkreiptinas dėmesys, kad šiame instrumente panaudoti atviro pobūdžio klausimai (Užbaikite sakinį: Lietuvos visuomenėje mokytojas matomas kaip ....., nes ..... ; Kaip manote, dėl kokių priežasčių tik labai maža dalis vyrų renkasi mokytojo profesiją; Kokios profesijos palinkėtumėte savo vaikui ar anūkui?; Įvardykite tris svarbiausius dalykus, kurie, Jūsų nuomone daro didžiausią įtaką renkantis profesiją) sudaro galimybę gautus respondentų duomenis analizuoti ne tik kiekybiškai, bet taip pat ir pasitelkiant kokybinės analizės aspektus. Tad tyrimo analizės metu pasitelkiama ir atvirų klausimų turinio analizė, kurios rezultatai gali turėti įtakos hipotezių patikrinimui ir patvirtinimui. Pavyzdžiui, atsakymų į atviro tipo klausimą – teiginį: „visuomenėje mokytojas suprantamas kaip....., nes ....“ (Kyshtymova, 2019, p. 295) analizė sudaro galimybę patikrinti hipotezę, – atlygio dydis/materialinė gerovė turi didelės įtakos pasitenkinimui darbu ir profesinio prestižo laipsniui. Pasinaudojant šio klausimo gautais atsakymų rezultatais bandoma išsiaiškinti, kaip mokytojas yra matomas ir kaip šios profesijos atstovus mato skirtingos visuomenės socialinės grupės Gauti šio ir kitų aukščiau paminėtų atviro tipo klausimų atsakymai išanalizuoti ieškant vienodų ar panašių atsakymų reikšmių pasikartojimų ir dėsingumo, o išgrynintos sistemingos besikartojančios atsakymų reikšmės konvertuojamos į skaitines reikšmes, kur reikšmės numatymo atveju skaitinė reikšmė – 1; o reikšmės nebuvimo atveju – skaitinė reikšmė prilyginama 0.

Atranka ir apklausos vykdymo eiga

Apklausa buvo vykdoma spalio 26 – lapkričio 14 d. Apklausei įgyvendinti buvo pasirinkta patogioji atranka – anketa buvo pateikta elektroniniu variantu viename iš didžiausių socialinių tinklų – Facebook – įvairiose socialinėse grupėse. Prašymas sudalyvauti tyrime atsakant į anketos klausimus ir pasidalinti anketos nuoroda su draugais, pažįstamais, kolegomis buvo pateiktas 40 įvairaus pobūdžio bei įvairaus interesų grupių ir narių skaičiaus grupėse, tokiose kaip: Gero apetito;

Keturračiai – pirk ir parduok; Kretingos miesto skelbimai; Kokteilių receptai ir idėjos; Kam virš 50; Panevėžio miestas; Gargždų skelbimų lenta; Skelbimai visoje Lietuvoje; Žemaitijos skelbimai ir naujienos; Lietuvos pedagogai; Prekybos centrų atradimai ir nusivylimai; Įvairūs patiekalų receptai – gaminame patys; Darbas – siūlyk/ieškok; Kuršėnų skelbimų lenta; Paskutinės minutės kelionės, cukrus – prekės iki 10 eur.; Lietuvos skelbimai; Autokrosas/ralikrosas; Kelionės, visureigiai, turizmas, dviračiai, kemperiai, laisvalaikis; Stilingo sodo kūrimas; Namų interjeras, statyba, remontas; Žaibai, perkūnijos, gamtos reiškiniai ir kt. Iš viso prašymas dalyvauti tyrime kartu su anketos nuoroda buvo patalpintas 40-yje skirtingų socialinių grupių Facebook socialiniame tinkle.

Taip pat siekiant platesnio tyrimo dalyvių įtraukimo lapkričio 8-9 bei 14 dienomis buvo apklausiami respondentai, sutikti viešose vietose, tokiose, kaip miesto turgus, centrinė aikštė. Vėliau gauti atsakymai suskaitmeninti ir sukelti į bendrą tyrime dalyvavusiųjų sąrašą. Iš viso apklausos metu buvo gauta 570 respondentų nuomonė.

Duomenų analizės metodai

Tyrimo metu gauti duomenys susisteminti ir apibendrinti bei palyginti su teorinėje dalyje apžvelgtų duomenų bei kitose šalyse atliktų tyrimų rezultatais. Duomenų analizei atlikti naudojama IBM SPSS 25 programa. Tyrimo metu atliekamos: vienmatė duomenų analizė – įvairiais pjūviais apskaičiuojami gauti duomenų vidurkiai, medianos, modos bei standartiniai nuokrypiai, atliekama aprašomoji duomenų analizė; dvimatė duomenų analizė – hipotezių tikrinimui pasitelkiami įvairių konstruktyvų koreliacinių ryšių skaičiavimai (naudojama Spirmeno koreliacinių ryšių analizė) bei neparimetriniai vidurkių palyginimai (naudojamasi Mann-Whitney neparimetrinių vidurkių palyginimu); daugiamatė duomenų analizė – sudaryta tiesinės regresijos lygtis, leidžianti apskaičiuoti, kurie iš respondentų vertinimui pateiktų veiksnių gali turėti teigiamos/neigiamos įtakos mokytojo profesijos prestižo laipsniui.

3. Tyrimo rezultatų analizė

3.1. Mokytojo profesinio prestižo vertinimas kitų profesijų kontekste

Atliktame profesijos prestižo vertinimo tyrime dalyvavo ir anketą užpildė 570 respondentų. Tyrime dalyvavo 89,8 % moterų ir 10,2% vyrų. Nors lyties atžvilgiu respondentų skaičius nėra proporcingas, vis dėlto atsižvelgiant į respondentų amžių, galima teigti, kad dalyvių pasiskirstymas yra pakankamai įvairus ir apima įvairių amžiaus tarpsnių atstovus. Pensinio amžiaus atstovų apklausoje yra mažiausiai – 2,6 %, tačiau kitų amžiaus grupių atstovų yra pasiskirstymas lygesnis (18-30 m. jaunimo – 16,7%, 31-50 m. suaugusiųjų – 53,2%; vidutinio ir vyresnio amžiaus dalyvių (51-65 m.) – 27,5%.

Analizuojant kitus sociodemografinius duomenis matyti, kad 73,3% atsakiusių gyvena mieste ir 26,7% tyrimo dalyvių yra rajono gyventojai. Pagal darbo pobūdį 68,2% atsakiusių priklauso viešajam sektoriui.

Vienas iš pagrindinių šio tyrimo tikslų buvo nustatyti mokytojo profesijos prestižo lygį kitų profesijų kontekste. Šiam tikslui įgyvendinti skirta pirmoji klausimyno dalis. Respondentams buvo pateiktos įvertinti 20 profesijų. Gavus respondentų vertinimus, buvo apskaičiuoti šių profesijų vertinimo vidurkiai, kurie pateikiami vidurkių mažėjimo tvarka 2 lentelėje.

2 lentelė. Profesijų prestižiškumo vertinimų rangavimas pagal vidurkius

Vieta	Profesija	Vidurkis (M)	Mediana	Moda	Standartinis nuokrypis S.d.	Min.	Maks.
1	Gydytojas	8.85	9	10	1.486	1	10
2-3	Teisėjas	8.66	9	10	1.749	1	10
2-3	IT specialistas	8.66	9	10	1.732	1	10
4	Verslininkas	8.06	8	9	1.723	1	10
5	Ekonomistas	8.02	8	8	1.666	1	10
6	Kariškis	7.96	8	8	1.888	1	10
7	Mokslininkas	7.75	8	10	2.284	1	10
8	Banko darbuotojas	7.56	8	8	1.84	1	10
9	Ugniagesys gelbėtojas	7.69	8	10	1.749	1	10
10	Kulinaras	7.10	7	8	1.874	1	10
11	Policininkas	6.86	7	7	2.02	1	10
12	Žurnalistas	6.78	7	8	1.991	1	10
13	Kirpėjas	6.67	7	7	1.934	1	10
14	Dvasininkas	6.66	7	8	2.611	1	10
15	Politikas	6.55	7	8	2.472	1	10
16	Mokytojas	6.46	7	7	2.423	1	10
17	Ikimokyklinio ugdymo mokytojas	6.16	6	6	2.267	1	10

18	Sociologas	6.12	6	7	2.039	1	10
19	Socialinis darbuotojas	5.9	6	5	2.245	1	10
20	Parduotuvės darbuotojas	5.32	5	6	2.105	1	10

Pateiktoje profesijų prestižiškumo rangavimo lentelėje matyti, kad mokytojo profesija nepatenka net į labiausiai vertinamų profesijų dešimtuką ir lieka tik 16-oje vietoje. Atsižvelgiant į kitus 1 lentelėje pateiktus duomenis, matyti, kad mokytojo profesija tyrimo dalyvių buvo vertinama labai nevienareikšmiškai. Nors vertinamumo modos ir medianos rodikliai sutampa, vis dėlto matyti, kad respondentai, įvertindami mokytojo profesijos prestižą pasirinko visą galimą vertinimų amplitudę, t. y., respondentai mokytojo profesijai įvertinti rinkosi balus nuo mažiausio (1) iki didžiausio (10). Visuomenės nuomonių nevienareikšmis pasiskirstymas mokytojo profesinio prestižiškumo vertinimui atsispindi ir žvelgiant į standartinio nuokrypio (St. nuokr. = 2,423) išraišką. Vertinant visas profesijas šis nuokrypio rezultatas yra trečias pagal dydį (didesnis standartinis nuokrypis matyti tik vertinant dvasininko (St. nuokr. = 2,611) ir politiko (St. nuokr. = 2,472) profesijas.

Žvelgiant į gautus šio tyrimo ir tyrimo, atlikto Latvijoje (Paula, 2019), rezultatus, matyti, kad jų rezultatai ženkliai skiriasi. Latvijos tyrimo metu išsiaiškinta, kad mokytojo profesijos prestižas yra panašus, į tokių profesijų kaip socialinis darbuotojas, policininkas, gydytojas ar net parduotuvės konsultantas. Lietuvoje mokytojo profesijos prestižo lygis lyginant su minimomis profesijomis ženkliai skiriasi. Lietuvos atžvilgiu mokytojo profesijos prestižas ženkliai menkiau vertinamas nei gydytojo ($M= 8,85$); taip pat mokytojo profesijos prestižo lygis mažesnis ir lyginant su policininko profesija ($M = 6,86$). Vis dėlto, mokytojo profesijos prestižiškumas vertinamas palankiau nei socialinio darbuotojo ($M = 5,90$) ar parduotuvės konsultanto ($M = 5,32$), nors Latvijos tyrimo atžvilgiu šios profesijos buvo įvertintos kaip panašų prestižo lygį turinčios profesijos.

Atsižvelgiant į tyrime dalyvavusių respondentų profesiją, galima teigti, kad profesijų pasiskirstymo skaičius yra palankys analizei – tyrime sudalyvavo ir į anketos klausimus atsakė 50% mokytojų (pedagogų) ir 50% ne mokytojų. Tad atsižvelgiant į šį aspektą galima efektyviai patikrinti hipotezę, kuria teigiama, kad mokytojai savo profesiją vertina ne taip palankiai kaip likusi visuomenės dalis. Hipotezei patikrinti, gauti duomenys buvo analizuojami dviem būdais: pirma apskaičiuoti ir palyginti mokytojų ir kitų socialinių visuomenės grupių mokytojo profesijos vertinimo vidurkiai, vėliau atliktas ir Mann – Whitney neparametrinis vidurkių palyginimo testas. Atsižvelgiant į gautus rezultatus, matyti kad ši hipotezė puikiai pasitvirtina. Mann – Whitney testo metu gauti duomenys leidžia atmesti H_0 , nes analizuojamų konstrukčių ryšio stiprumas $p<0,01$.

3 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad iš tiesų mokytojai yra linkę daug kritiškiau žiūrėti į savo profesijos prestižą visuomenėje ($M= 5,86$), nors prašomi įvertinti pasitenkinimo darbu lygį skalėje nuo 1 (labai nepatenkintas) iki 10 (labai patenkintas) mokytojai išreiškė nuomonę, kad jie savo profesija yra daugiau gana patenkinti ($M=8,03$). Šie duomenys atskleidžia, kad mokytojo profesijos atstovai iš esmės mėgsta savo darbą ir yra juo patenkinti, tačiau jų įsitikinimu, lyginant mokytojo profesiją su kitomis, mokytojo profesija nėra tinkamai įvertinta – žvelgiant į mokytojų pateiktus 20 profesijų prestižo rangavimo vidurkių mažėjimo tvarka duomenis, mokytojai savo profesiją mato lentelės apačioje – 18-oje vietoje iš 20 galimų (žr. 5 priedas)

3 lentelė. Mokytojo profesijos prestižo vertinimo vidurkis mokytojų ir ne mokytojų grupėse.

Profesija	Vidurkis M	Mediana	Moda
Mokytojas	5.86	6	6
Ne mokytojas	7.07	7	8

Nuostata, kad mokytojai patys kritiškiau žvelgia į savo profesijos prestižą galima išvelgti ir kitų autorių darbuose. Aidino (2017) atliktame tyrime taip pat gaunami panašūs rezultatai. Aidino teigimu net 88% mokytojų mano, kad mokytojo profesija turi žemesnį prestižą, palyginti su kitomis. Aidinas įvardija ir kelias galimas šio kritiško profesijos vertinimo priežastis, tokias kaip šalies aukščiausio lygio vadovų vedama politika bei nepakankamas darbo užmokesčio lygis (Aydin, 2017). Atsižvelgiant į šį teiginį, gauti profesijų prestižo lygio rezultatai toliau analizuojami siekiant įvertinti, kaip mokytojo profesijos prestižą vertina skirtingų profesijų atstovai. Gauti rezultatai iš dalies patvirtina Aidino pateiktą mintį, kad vykdoma viešoji politika turi įtakos menkam profesijos įvaizdžiui. Analizuojant duomenis pastebėta, kad tyrimo dalyviai, įvardiję save valstybės tarnautojais, mokytojo profesijos prestižo lygį įvertino vos $M=5,27$, t. y., dar prasčiau, nei patys pedagogai (žr. 2 priedas.)

Pirmojoje tyrimo dalyje gautų respondentų duomenis galima analizuoti įvairiais pjūviais, kurie leistų išigilinti ir įvertinti sritis, kuriose mokytojo profesijos prestižas yra menkesnis, ir kuriose srityse reikalingas pokytis prestižo gerinimui. Analizuojant gautus duomenis matyti, kad mokytojo profesiją labiau vertina miesto gyventojai ($M=6,52$) nei rajono ($M=6,31$). Taip pat mokytojo profesiją palankiau vertina vyrai ($M=6,86$) negu moterys ($M=6,42$). Amžiaus atžvilgiu mokytojo profesija palankiausiai vertinama jaunimo ($M= 6,93$), kai tuo tarpu silpniausiai profesiją vertina vidutinio amžiaus suaugusieji ($M= 5,76$).

Gauti tyrimo rezultatai leidžia patikrinti ir anksčiau išsikelto hipotezę – didėjant mokytojų amžiui asmeninis pasitenkinimo darbu rodiklis mažėja. Ši hipotezė patikrinama dviem būdais: analizuojant gautus skirtingo amžiaus mokytojų grupių pasitenkinimo darbu vertinimus bei patikrinant pasitenkinimo darbu lygio ir darbuotojų amžiaus koreliacinę ryšį.

Pirmuoju atveju, analizuojant gautus pasitenkinimo darbu vertinimo vidurkius, vaizdžiai matyti, kad ši hipotezė pasitvirtina: pasitenkinimas darbu skirtingose mokytojų amžiaus grupėse vertinamas nuo $M = 8,26$, iki $M= 7,71$. Aukščiausiu balu asmeninį pasitenkinimą darbu įvertino pradedantys (18-30 m.) mokytojai ($M = 8,26$), jauni (30-50 m.) mokytojai savo pasitenkinimą darbu vertino $M = 8,14$; vidutinio amžiaus (51 – 65 m.) – $M = 7,89$; pensinio amžiaus mokytojai savo pasitenkinimą darbu įvertino menkiausiai – $M = 7,71$. Tad gauti tyrimo rezultatai sutampa su Kočemasovos (2018, p. 67) atlikto tyrimo rezultatais. Vis dėlto, analizuojant duomenis pastebėtas įdomus faktas, kad nors pensinio amžiaus mokytojai jaučia mažiausiai pasitenkinimo darbu, mokytojo profesijos prestižiškumo laipsnį ši socialinė visuomenės grupė išvelgia didžiausią – $M = 6,43$ (pradedantys (18-30 m.) mokytojai – $M = 6,16$, jauni (30-50 m.) mokytojai – $M = 6,18$; vidutinio amžiaus (51 – 65 m.) – $M = 5,34$).

Antruoju atveju tikrinant hipotezę dėl neigiamos amžiaus įtakos pasitenkinimo darbo lygiui, pasinaudota Spirmeno neparimetrinės koreliacijos analize. Šios analizės metu gauti rezultatai

paneigia H_0 (ryšio tarp respondentų amžiaus ir išreikšto pasitenkinimo darbu lygio nėra) ir patvirtina išsikeltą hipotezę. Šios koreliacijos analizės metu apskaičiuotas ranginis koeficientas = - 0,121. Šis ryšys yra statistiškai reikšmingas, nes apskaičiuotas konstrukto ryšys $p < 0,05$ ($p = 0,041$). Tad tyrimo metu gauti rezultatai sutampa su Kočemasovos (2018) teigimu, kad amžius turi neigiamos įtakos pasitenkinimui darbu.

Tyrimo dalyvavusių respondentų taip pat buvo klausiama, ar jie pastebi mokytojo profesijos pokytį per paskutiniuosius 10 m. Šis klausimas buvo pateiktas, siekiant pagrįsti daugelio autorių nuostatą bei politikos bei žiniasklaidos atstovų dažnai eskaluojamą teiginį, kad mokytojo profesiją nebeteko prestižo; reikia sugrąžinti/pakelti mokytojo profesijos prestižiškumą, tad atsižvelgiant į gautus tyrimo rezultatus galima sutikti su visuomenės pateikiamu neigiamu mokytojo profesijos prestižo laipsnio pokyčiu, nes net 63,9% atsakiusių teigė, kad vis dėlto mokytojo profesijos prestižas krito. Iš pirmo žvilgsnio, galima būtų sakyti, kad toks teiginys gali būti vertinamas, kaip neobjektyvus, nes 50% tyrimo dalyvių yra pedagogai. Tad norint gauti tikslesnius duomenis ir objektyviau pažvelgti į šį teiginį, buvo paskaičiuotas tyrimo dalyvavusių mokytojų ir likusių profesijų atstovų požiūris į mokytojo profesijos prestižo laipsnio pokytį (4 lentelė).

4 lentelė. Respondentų nuomonė apie mokytojo profesijos prestižo pokytį per 10 m.

	Nekito	Prestižas kilo	Prestižas krito	Nežinau	Neturiu nuomonės	Iš viso
Mokytojai	17.2	7.7	72.3	2.5	0.4	100.0
Ne mokytojai	16.8	19.6	55.4	6	2.1	100.0

Nors didesnė dalis mokytojų (72,3%) mato neigiamą mokytojo profesijos prestižo laipsnio pokytį, vis dėlto likusios visuomenės dalis – kitų profesijų atstovai – taip pat labiau linkę įvardyti neigiamą analizuojamos profesijos prestižo pokytį. Taip manančiųjų respondentų buvo kiek daugiau nei pusė (55,4%). Panašus procentas mokytojų ir kitų profesijų atstovų mano, kad visuomenės vertinimas profesinio prestižo atžvilgiu nekito (17,2% mokytojų ir 16,8% kitų profesijų atstovų). Bet išreikšta nuomonė į šį klausimą pasirenkant atsakymo variantą – prestižas kilo – mokytojų ir kitų visuomenės grupių atstovų ženkliai skiriasi. Vos 7,7 % mokytojų mato teigiamą savo profesijos prestižo pokytį, kai tuo tarpu teigiamą pokytį įžvelgia net 16,8% likusios visuomenės dalies atstovų.

Šiuo aspektu analizuojant duomenis, galima įžvelgti ir pozityvią pusę – respondentų, atsakiusių, kad šiuo klausimu neturi nuomonės, ar nežino atsakymo yra vos kiek daugiau nei 1% (1,25%). Tad galima teigti, kad mokytojo profesijos prestižo klausimas aktualus Lietuvos visuomenei ir didžioji dalis visuomenės turi susidariusi nuomonę šiuo klausimu. Visuomenėje yra palanki terpė efektyvioms diskusijoms mokytojo profesijos prestižo didinimo klausimu.

Tyrimo metu siekiant labiau gilintis į visuomenės kuriamą mokytojo įvaizdį, buvo siekiama įvertinti mokytojo įvaizdį kuo įvairesniais rakursais. Šiam tikslui pasiekti pasitelkiamas atviro tipo klausimas, prašant respondentų užbaigti sakinį: „Lietuvos visuomenėje mokytojas matomas kaip ....., nes .....“. Gauti šio klausimo rezultatai buvo analizuojami dvejopai. Pirmiausia, buvo analizuojama išreikšta bendro pobūdžio respondentų nuomonė. Rezultatai buvo vertinami, pagal tai, ar pateikta nuomonės reikšmė yra teigiama, neigiama ar neutrali (5 lentelė.) Taip pat buvo atlikta detalesnė šio atviro tipo klausimo analizė labiau gilinantis į išreikštos nuomonės (teigiamos/neigiamos/neutralios) priežastis.

5 lentelė. Visuomenėje matomo požiūrio į mokytojo profesiją vertinimas, procentai

	mokytojų vertinimas	ne mokytojų vertinimas	bendras respondentų vertinimas
Vertinimas teigiamas	11.3	24.5	16.8
Vertinimas neigiamas	67.5	58.5	59.6
Vertinimas neutralus	21.2	17	18.1
Neatsakytas klausimas	7	3.9	5.4
Iš viso	100.0	100.0	100.0

Gilinantį į šio atviro klausimo gautus respondentų atsakymus, siekta išskirti ir sugrupuoti gautus rezultatus ne tik pagal jų (teigiamą/neigiamą/neutralią) reikšmes, bet ir suskirstyti į subkategorijas, įvardijant, kokių aspektu vadovaujantis respondentas pateikė savo atsakymo reikšmę. Respondentų pateikti atsakymai ir priežastiniai įvardijimai dėl savo parinkto atsakymo buvo suskirstyti į keturias subkategorijas: atsakymas pateiktas atsižvelgiant į finansinę sritį; atsakymas susijęs su socialiniu kontekstu; mokytojas siejamas su paslaugos teikėjo portretu; mokytojo įvaizdis siejamas su asmeninėmis neigiamomis mokytojo savybėmis (nuolat, besiskundžiantis, neturintis kompetencijos ir t.t.)

Pvz.: „*Sunkiai dirbantis, nes atlyginimas Lietuvoje neatitinka sąlygų.*“ – siejama su finansine sritimi.

„*Bejėgis, nes visi jį kritikuoja ir yra nepatenkinti jo darbo kokybe.*“ – siejama su socialiniu kontekstu;

„*Valstybės tarnautojas, nes yra paslaugos teikėjas*“ – siejama su paslaugos teikėjo portretu;

„*Bambantis darbuotojas, nes jiems viskas negerai*“ – siejama su asmeninėmis neigiamomis mokytojo savybėmis,

Pažymėtina, kad individualaus respondento pateiktas atsakymas gali sietis ir su keliomis aukščiau pateiktomis sritimis, nes respondentams buvo palikta laivė įvardyti savo nuomonę neapsiribojant įvardijamų priežasčių skaičiaus, pvz.:

„*Daug reikalaujantis, nes visada kalbama apie mažus atlyginimus ir nepagarbą....*“ – asmeninės neigiamos mokytojo savybės – daug reikalaujantis; finansinė sritis – kalbama apie mažus atlyginimus; socialinis kontekstas – kalbama apie nepagarbą.

„*Paslaugų teikėjas, visi gali mokyti, maža alga*“ – paslaugos teikėjo portretas; socialinis kontekstas – visi gali mokyti; finansinė sritis – maža alga.

Tokiu būdu analizuojant duomenis, pastebėta, kad šios sritys dažniausiai respondentų pasirenkamos siekiant įvardyti neigiamą mokytojo įvaizdį. Net 55% įvardijusių neigiamą mokytojo įvaizdį visuomenėje siejo jį su socialiniu kontekstu; 22,6% neigiamų įvertinimų siejami su finansine sritimi. Taip pat labai daug neigiamų įvertinimų siejama su paties mokytojo išreiškiamą pozicija. Tokių neigiamo požiūrio priežastinių įvertinimų buvo net 25,9%.

Teigiamam požiūriui išreikšti respondentai dažniausiai vartojo tokias sąvokas kaip: *mokytojas, protingas, darbštus, mentorius, išsilavinęs, atsidavęs, švyturys, profesionalas, šviesulys, žinovas* ir kt., pvz.:

„Švyturys, nes perduoda vaikams žinias“, „Šviesulys, nes kuria Lietuvos ateitį“, „Atsidavęs, nes dirba sąžiningai už nedidelį atlygį“, „profesionalas, nes myli savo darbą“ ir kt.

Neigiamą požiūrį respondentai išreiškė vartodami tokius žodžius kaip: *nenormalus, antrarūšis, pervargęs, ne kvalifikuotas, juodadarbis, tarnas, patarnautojas, nieko vertas, nevykėlis, besiskundžiantis, nuskriaustasis, vargšas* ir kt., pvz.:

„Pervargęs ir nepatenkintas, nes dirba mažai apmokamą darbą ir yra mažai gerbiamas“, „Tarnas, nes ir auklė, ir valytoja, ir guodėja, ir mama, ir tėtis“ „Nevykėlis, daugiau nieko nesugeba, tai dirba mokytoju“, „Vergas, nes dirba ir aukojasi daug, gauna mažai (visomis prasmėmis)“, „kaip rakštis, kaip išlaikytinis, nes jis nieko nesukuria“ ir t.t.

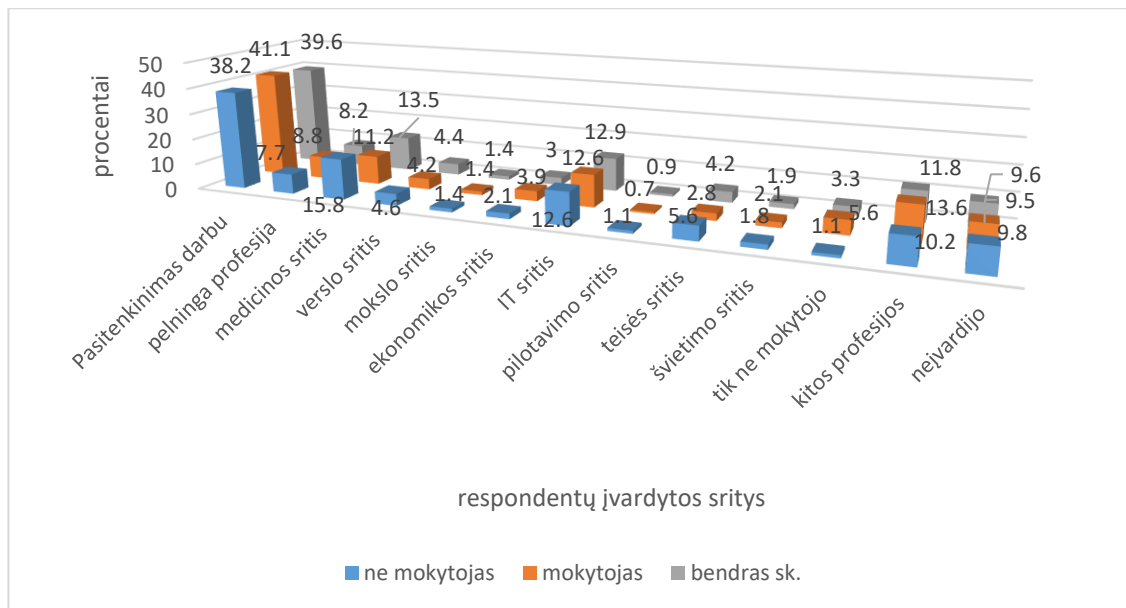
Taip pat ne vienas epitetas, pritaikytas apibūdinti mokytojo įvaizdį visuomenėje turėjo ir dviprasmiškų galimybių pateikti tiek teigiamą, tiek ir neigiamą mokytojo įvaizdį:

- *Specialistas*: „Specialistas, nes siekia savo žinias perteikti kitiems“, „Kaip kompetentingas specialistas, žmogus, kuris moko vaikus nes mokinių ateitis priklauso nuo profesionalaus pedagogo“ - teigiama reikšmė; „Prastas specialistas, nes tėvai ir mokiniai tapo viską žinantys vertintojai ir kontrolieriai“, „Nieko vertas specialistas, nes tėvai mano, kad viską geriau išmano už mokytojus, ir taip perduoda savo vaikams. todėl pagarbos nebeliko“ – neigiama nuomonė.
- *Eilinis*: „Eilinis žmogus nes jis nesiskiria nuo kitų profesijų“, „eilinis darbuotojas“ – neutrali nuomonė; „Eilinis menkavertis darbuotojas, nes prastai apmokama“, „Eilinis tarnautojas, nes valdžios nepagarba ragina ir visuomenę negerbti“ – neigiama nuomonė;
- *Mokytojas*: „Paprastas mokytojas, nes gauna paprastą algą“ – neutrali nuomonė; „Mokytojas, nes tik mokytojas ruošia ateities vaikus“ – teigiama nuomonė.

Didelė gausa mokytojo įvaizdžiui priskiriamų epitetų patvirtina jau anksčiau išreikštą mintį, kad mokytojo portreto kūrimo tema visuomenėje itin aktuali ir diskutuotina tema, nes didžioji dalis apklaustųjų respondentų pateikė savo nuomonę – neatsakiusiųjų į šį klausimą tebuvo vos 31 respondentas (5,4%).

Šio klausimo rezultatai gana glaudžiai siejasi ir su kito respondentams pateikto atviro klausimo gautais rezultatais. Respondentų buvo paprašyta įvardyti, kokios profesijos jie palinkėtų savo vaikams ir/ar anūkams. Tokiu būdu siekiama ne tik išvelgti visuomenės pozityviai vertinamas profesijas ar veiklos sritis, tačiau taip pat siekiama patikrinti, ar mokytojo profesija gali būti įvardijama kaip profesija, kuri būtų susijusi su pasitenkinimu darbu, kuri galėtų kelti pozityvius individo jausmus (kiekvienas visuomenės atstovas intuityviai linki ir siekia geriausio savo artimui ar jam/jai brangiam asmeniui). Kadangi tyrimo dalyvių skaičius nėra mažas (N=570), buvo pateikti įvairūs ir dažnai daugialypiai atsakymai. Tačiau analizuojant gautus respondentų pateiktų atsakymų rezultatus, galima išvelgti tam tikras pasikartojančias įvardytų pasirinkimų tendencijas (9 pav.)

9 pav. Vaikui ir/ar anūkui palinkėtos profesijos pasirinkimo rezultatai.

Kaip matyti iš 9 pav. pateiktos informacijos, net 39,6% savo pateikiamą rezultatą susiejo su pasitenkinimu darbu. Tai didžiausią dėsmingumą turintis šio klausimo rezultatas. Taip pat pastebėtina, kad pasitenkinimo svarbą labiau reikšminga laiko didesnė dalis mokytojų, nei likusių profesijų atstovų. Beveik 3% daugiau mokytojų (41,1%) linki profesijos, kuri teiktų pasitenkinimą darbu lyginant su likusių profesijų atstovais (38,2%). Kalbėdami apie pasitenkinimo darbu sritį, respondentai ją įvardijo keliais aspektais: „kas arčiau širdies, gera savijauta, pašaukimo jausmas, pomėgiai, polinkiai, laimės jausmas ir t.t., pvz.:

„Kokiai jis atrastų pašaukimą“, „Pasirinkti tai kas jam arčiau širdies, kad į darbą eitu su noru.“, „Tokios, kurioje jaustųsi gerai, nesvarbu aplinkybės“, „Tos, kurių dirbdamas jaustųsi laimingas“.

Uždarbio klausimas, dalies respondentų nuomone, taip pat nėra paskutinėje vietoje, ir turi įtakos pasitenkinimui darbu bei profesijos pasirinkimui. Uždarbio tema taip pat aktualesnė mokytojams (8,8%) nei kitų profesijų atstovams (7,7%):

„Tokios, kuri leis užsidirbti tiek, kad nereiktų skaičiuoti nuo algos iki algos“, „Kad iš atlyginimo galėtų oriai gyventi“.

Kaip jau minėta aukščiau, gauti šio klausimo rezultatai siejasi su ankstesnių klausimų rezultatais. Pirmiausia, atkreiptinas dėmesys į koreliaciją tarp profesijų prestižiškumo vertinimo ir profesijos „parinkimo“ savo artimui. Pirmuoju atveju gauti rezultatai atskleidė, kad palankiausiai vertinamos arba prestižiškiausios profesijos – gydytojas ir IT specialistas – ir analizuojamo klausimo metu yra vertinamos gana palankiai ir teikiamuose respondentų atsakymuose pasireiškia panašiu procentu: darbo medicinos srityje savo artimui linki 13,5%; IT srityje – 12,6%.

Antruoju atveju rezultatų koreliacija matyti ir atvirų klausimų rezultatų analizės metu. Kaip minėta anksčiau, didelė dalis visuomenės mokytojo profesijos vertinimą suvokia kaip neigiamą, tad ir analizuojamu klausimu, net 3,3% respondentų, pasisakiusių apie profesijos palinkėjimą savo artimui, įvardijo konkretų atsakymą, kurio semantinė reikšmė priešinga nei visų likusių rezultatų. 3,3% tyrimo dalyvių įvardijo, kad savo vaikui ir/ar anūkui palinkėtų profesijos, bet kokios „tik ne mokytojo“. Paviršutiniškai vertinant tokį teiginį, galima būtų daryti prielaidą, kad kategoriškas neigiamą reikšmę

mokytojo profesijai turintis atsakymas galėjo būti pateiktas pačių pedagogų atstovų, nes, kaip jau išsiaiškinta anksčiau, būtent jie į savo profesiją žvelgia daug kritiškiau ir negatyviau. Tačiau, detaliau paanalizavus duomenis, matyti, kad mokytojo profesijos nelinki įvairių sričių atstovai (nors taip pasisakančių mokytojų procentas ženkliai didesnis): 5,6% mokytojų bei 1,1% kitų profesijų atstovų (1,8% paslaugų sektoriaus atstovų; 9,1% ekonomikos ir finansų srities atstovų; 10% mokslo srities atstovų; 3% medicinos srities atstovų)

3.2. Išorės ir vidinių veiksnių įtakos mokytojo profesijos prestižo vertinimui analizė

Feminizacijos proceso įtaka mokytojo profesijos prestižo vertinimui

Siekiant išanalizuoti feminizacijos proceso įtaką švietimo sistemoje ir įtaką mokytojo profesijos prestižui, tyrimo dalyvių buvo klausiama, dėl kokių priežasčių tik maža dalis vyrų renkasi mokytojo profesiją, taip pat buvo klausiama, ar ir kaip, respondentų nuomone, požiūris į mokytojo profesiją kistų, jei šiai profesijai atstovautų daugiau vyrų. Gilinantis į gautus atviro tipo klausimo rezultatus, tyrimo dalyvių požiūrį buvo stengiamasi analizuoti įvairiais pjūviais, atsižvelgiant į pateiktų atsakymų dažnį (6 lentelė).

6 lentelė. Respondentų įvardintos priežastys, kodėl tik maža dalis vyrų renkasi mokytojo profesiją.

Eil.nr.	Priežastis	Priežastį įvardiję mokytojai (%)	Priežastį įvardiję ne mokytojai (%)	Priežastį įvardiję vyrai (%)	Priežastį įvardijusios moterys (%)	Bendras atvejų skaičius (%)
1	Mažas atlyginimas	82.5	56.8	53.4	71.5	69.6
2	Sunkus darbas	27	20.7	25.9	23.6	23.9
3	Kantrybės trūkumas	7.7	2.8	10.3	9.4	9.5
4	Nepasitikėjimas savo jėgomis	1.1	2.5	0	2	1.8
5	(Iš prigimties) moteriškas darbas	8.1	21.1	6.9	15.4	14.6
6	Žemas profesijos prestižas	11.6	9.8	13.8	10.4	10.7
7	Per didelė atsakomybė	3.2	2.5	3.4	2.7	2.8

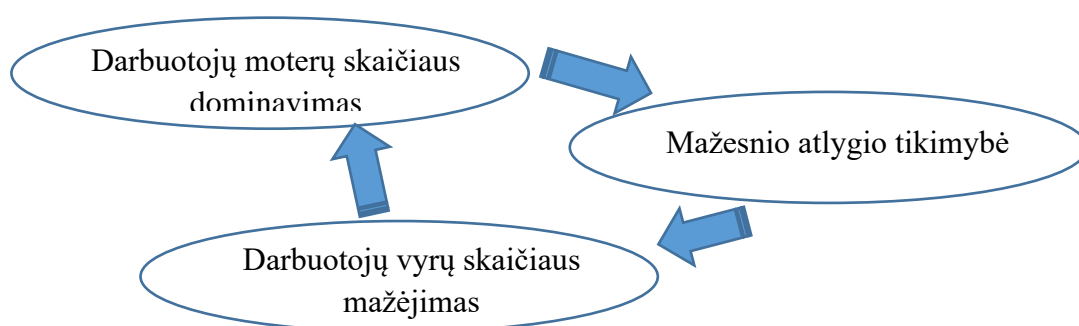
Analizuojant priežastis, kodėl tik maža dalis vyrų renkasi mokytojo kelią, net ir įvairiais pjūviais, galima pastebėti tendencingą išreikštų nuomonių pasiskirstymą įvairiose socialinėse visuomenės grupėse. Dažniausiai įvardyta priežastis – per mažas atlygis už darbą; frazė, susijusi su per mažu, per menku atlyginimu (atlygiu) šio klausimo pateiktuose atsakymuose buvo pavartota net 259 kartus. Šį teiginį dažniausiai įvardija mokytojai. Vyrai pernelyg mažo atlygio priežastį įvardija taip pat daugiau nei 50% atvejų (53,4%):

„Nes atlyginimas neatitinka įdėto darbo ir yra 18 val. per parą“, „Dėl mažo atlyginimo ir darbo po darbo, savaitgaliais“, „Mažas atlyginimas“, „Per menkas apmokėjimas, nėra galimybių gyventi oriai, nes, vyrai privalo išlaikyti šeimą ir uždirbti jos išlaikymui pinigų“.

Vienas iš aukščiau pateiktų respondentų pateiktų pasisakymų yra ne tik mažo atlygio priežasties įvardijimas, tačiau tuo pačiu frazė *„vyrai privalo išlaikyti šeimą ir uždirbti jos išlaikymui pinigų“* nukelia tyrėją į visuomenėje užsilikusį seksistinį požiūrį dėl socialinių vyro ir moters darbų bei vaidmenų pasiskirstymo. Šį visuomenėje vis dar vyraujančią požiūrį atskleidžia ir kita pakankamai

dažnai įvardyta priežastis – mokytojo profesija iš prigimties moteriškas darbas. Tokią priežastį dažniausiai įvardijo kitų profesijų atstovai (21,1%) bei moterys (15,4%). Tuo tarpu vyrų, teigiančių, kad ši profesija atrodo iš prigimties labiau moteriška skaičius mažesnis – 6,9% (N=48). Neatmestinas faktas, kad vyrų, dalyvavusių tyrime skaičius neproporcingai mažesnis nei moterų, tad ši procentinė išraiška neturėtų būti laikoma statine ir nekintanti.

Gauti tyrimo rezultatai, atskleidžiantys mokytojo, kaip moteriškos profesijos, vaidmenį sutampa ir su kitų šių sričių nagrinėjusių autorių teikiamomis išvadomis. Farova (2018) atlikto tyrimo analizės metu taip pat išreiškė mintį, kad visuomenėje vis dar ganėtinai stiprus vyro – šeimos maitintojo – socialinis vaidmuo. Dėl šios priežasties visuomenėje nusistovėjusi mintis, kad vyrai turi gebėti išlaikyti šeimą yra socialiai nederanti sumokytojo profesijos pasirinkimu vyrams. Šiuo atžvilgiu visa švietimo sistema (daugelyje šalių, kuriose stiprus feminizacijos procesas švietimo srityje) susiduria su užburto rato principu:

10 pav. Feminizacijos proceso priežastingumas atsižvelgiant į darbo užmokesčio faktorių (pagal Gruning, 2005)

Gruning (2005) taip pat įvardija šio proceso (10 pav.) egzistavimą švietimo srityje teikdamas, kad srityje, kurioje dominuoja feminizacijos procesas, atsiranda ne tik mažesnio atlygio bet ir mažesnio profesinio prestižo tikimybė. Ši Gruning (Gruning, 2005) mintis koreliuoja ir iš dalies patvirtina tyrime išsikeltą hipotezę, kad lytis gali turėti įtakos profesinio prestižo laipsniui. Atsižvelgiant į Spirmeno koreliacinių ryšių išraišką, galima teigti, kad visuomenėje vyraujanti nuomonė vyrų ar moterų skaičiaus švietimo srityje atžvilgiu yra nestipriai, tačiau susijusi su mokytojo profesijos prestižo vertinimu, nes mokytojo prestižo vertinimas yra teigiamai susijęs su teiginiu apie didesnę vyrų skaičių (Spirmeno ranginis kor. koef. 0.154, $p < 0,01$) ir teiginiu apie didesnę moterų skaičių darbo sferoje (Spirmeno ranginis kor. koef. 0.121, $p = 0,04$) vertinimais. Atsižvelgiant į koreliacinę ryšį tarp lyties ir profesinio prestižo vertinimo, nors ir galima išvelgti nedidelį teigiamą ryšį tarp šių dviejų konstrukčių, vis dėlto, atsižvelgus įtakos vertinimo aspektą, šių konstrukčių įvertinimo vidurkiai (M) nėra dideli ir lieka žemiausi iš visų vertinimui pateiktų veiksnių (didelis vyrų skaičius - $M = 5,82$; didelis moterų skaičius - $M = 5,5$).

H_0 patvirtinama ir atlikus vidurkių palyginimo neparametrinį Mann-Whitney testą, kurio metu analizuojamų konstrukčių ryšio stiprumas $p > 0,05$ (didelis darbuotojų moterų skaičius $p = 0,131$ bei didelis darbuotojų vyrų skaičius $p = 0,105$). Šiuos dviprasmius rezultatus kai matomas teigiamas konstrukčių tarpusavio ryšys, tačiau tuo pat metu H_0 taip pat patvirtinama, galima pamatyti ir analizuojant atvejo dažnių analizę, kuri susijusi su tyrimo dalyvių išreikšta nuomone atsakant į klausimą, kaip keistųsi visuomenės požiūris į mokytojo profesiją, jei šioje srityje dirbtų daugiau vyrų. Gauti rezultatai taip pat yra gana dviprasmiai ir reikalaujantys gilesnių analizių šia kryptimi (7 lentelė).

7 lentelė. Mokytojo profesijos prestižo vertinimo pokyčio vertinimas, atsižvelgiant į vyrų skaičių darbo sferoje.

Eil.nr.	priežastis	Mokytojai (%)	Ne mokytojai (%)	Vyrai (%)	Moterys (%)	Bendras atvejų skaičius (%)
1	Profesiją vertintų palankiau	40,4	37,5	36,2	39,3	38,9
2	Profesiją vertintų prasčiau	0,7	1,1	3,4	0,6	0,9
3	Profesijos vertinimas nesikeistų	53,3	56,8	56,9	54,9	55,1

Kaip matyti iš gautų duomenų, pateiktų 7 lentelėje, visuomenė šiuo klausimu pasidalinusi į dviejų priešingų polių stovyklas, kurios patvirtina aukščiau išreikštą mintį, kad didesnis vyrų skaičius gali turėti įtakos mokytojo profesijos prestižo vertinimui, tačiau didesnioji dalis tyrimo dalyvių vis dėlto išreiškia nuomonę, kad lytis didelės įtakos profesijos prestižo vertinimui neturi.

Be šių jau aptartų priežasčių, kodėl mokytojų vyrų skaičius yra itin mažas, galima išvelgti ir kitas respondentų pateiktas psichologines priežastis: be žemo atlygio, vyrai kaip priežastį dažniausiai įvardijo mokytojo darbo kaip sunkaus darbo elementą – sunkaus ne kiek fizine, bet psichologine prasme. Iš viso šio klausimo atsakymuose žodis „sunkus“ buvo pavartotas 41 kartą, pvz.:

„Mažas atlygis, sunkus psichologiškai darbas“, „Maža alga ir psichologiškai, morališkai sunkus darbas“, „Nes vyrams sunku dirbti daug skirtingų poreikių turinti darbą“, „Nes labai sunkus darbas ir reikalaujantis psichologinės ištvermės“, „Sunkus bendravimas mokiniams“

Atlygio reikšmė mokytojo profesijos prestižo vertinimui

Sudarytas tyrimo instrumentas sudaro galimybę įvertinti, kaip tyrime dalyvavę respondentai vertina eilę pateiktų įvairaus pobūdžio veiksnių, kurie gali turėti įtakos profesijos prestižo laipsniui. Vadovaujantis gautais duomenų vidurkiais, vertinimui pateikti veiksniai išdėstyti pagal respondentų nuomonę, didžiausią įtaką mokytojų profesijos prestižui turinčius veiksnius (8 lentelė).

8 lentelė. Įtakos mokytojo profesijos prestižui turinčių veiksnių sąrašas vidurkių mažėjimo tvarka.

Vieta	Profesija	Vidurkis (M)	Median a	Moda	Standartinis nuokrypis S.d.	Min.	Maks.
1	Pačių pedagogų asmenybės	9.38	10	10	1.281	1	10
2-3	Atlyginimo dydis	9.2	10	10	1.141	1	10
3	Socialinis draudimas ir kitos socialinės garantijos	9.2	10	10	1.542	1	10
4	Šiuolaikiška ir patraukli darbinė aplinka	9.14	10	10	1.478	1	10
5	Žemas streso lygis darbinėje aplinkoje	9.11	10	10	1.677	1	10
6-7	Mokytojų išsilavinimas	9.06	10	10	1.645	1	10

6-7	Naujausios IKT ir kitos darbo priemonės	9.06	10	10	1.488	1	10
8	Darbo metodų pasirinkimo laisvė	9.01	10	10	1.659	1	10
9	Galimybė tobulinti kvalifikaciją	8.99	10	10	1.663	1	10
10	Priedai prie atlyginimų	8.98	10	10	1.678	1	10
11	Karjeros galimybės	8.85	10	10	1.655	1	10
12	Švietimo reforma	8.81	10	10	1.886	1	10
13	Žiniasklaidos teikiamos informacijos įtaka	8.42	9	10	1.835	1	10
14	Galimybė išeiti į išankstinę pensiją	8.39	9	10	2.198	1	10
15	Didelis darbuotojų vyrų skaičius darbo sferoje	5.82	6	5	2.723	1	10
16	Didelis darbuotojų moterų skaičius darbo sferoje	5.5	6	5	2.584	1	10

Kaip matyti iš informacijos, pateiktos 8 lentelėje, dauguma pateiktų vertinimų veiksnių respondentų įvardyti kaip turintys itin didelės reikšmės. Net 12 pateiktų veiksnių mediana lygi aukščiausiam galima įvertinimui, ir 14 iš 16 veiksnių moda taip pat lygi 10.

Tačiau, žvelgiant į pirmosiose vietose išreitinguotus veiksnius, kurie, tyrimo dalyvių nuomone, gali turėti didžiausią įtaką mokytojo profesijos vertinimui, galima pastebėti dviejų opozicinių dimensijų – materialaus pasaulio suvokimo bei jausminio, psichologinio pasaulio matymo - svarbą. Nors finansų tema paliečiama ir analizuojama respondentų pateiktuose atsakymuose ne viename klausime, vis dėlto atlygio reikšmė lieka antroje vietoje. Svarbiausiu veiksniumi respondentai įvardijo paties mokytojo asmenybę ir asmenines savybes. Tad šioje vietoje galima išvelgti socialinę dilemą – jei mokytojas mato save mažiau vertinamą kitų visuomenės narių akyse, jei žiniasklaidos ar šalyje vykdomos politikos kuriamas neigiamas mokytojo įvaizdis, - tokiu atveju svarbiausias ir daugiausiai įtakos mokytojo profesijos prestižui turintis veiksnys netenka galios.

Antrasis pagal svarbą įtakos turintis veiksnys – atlygio dydis, žvelgiant į respondentų vertinimo vidurkį ($M=9,2$), yra stiprus veiksnys. Šis veiksnys aptinkamas ir aptiriamas ir kitų tyrimo klausimų atsakymuose. Tad galima teigti, kad šis gautas tyrimo rezultatas leidžia patvirtinti išsikelto hipotezė – atlygio dydis turi didelės įtakos prestižo laipsniui.

Atlygio dydžio reikšmės vertinimas yra svarbus ir dar vienai išsikelto hipotezei – materialinė gerovė koreliuoja su darbo pasitenkinimu. Koreliacinės analizės rezultatai atskleidė, kad tiriamuose socialinių grupių pasisakymuose ryšio tarp atlygio dydžio ir pasitenkinimu profesija nėra ($p=0.192$). Tad atsižvelgus į gautus duomenis galima teigti, kad H_0 – ryšio tarp matuojamų kintamųjų nėra, - pasiteisina, bet tiriant konstrukto vertinimo vidurkį, matyti, kad šis veiksnys yra svarbus visoms socialinėms grupėms. Mokytojų ir ne mokytojų vertinimų vidurkiai sutampa: tiek mokytojai, tiek ne mokytojai atlygio reikšmės profesijos prestižui svarbą įvertino $M=9,21$. Panašius tyrimus atlikę autoriai savo darbuose taip pat pastebi, kad dažnai atlygis yra vertinamas aukštai, bet kaip motyvatorius jis nėra stiprus (Mintrop ir Ordenes, 2017 p. 24). Tad nesvarbu, ar profesija laikoma prestižinė, ar ne, visi visuomenės grupės nariai, dalyvavę tyrime, atlygį laiko pridėtine verte, bet atlygis neturi didelės įtakos prestižui. Šį teiginį patvirtina ir anksčiau aptarti rezultatai, nurodantys,

kokios profesijos tyrimo dalyviai palinkėtų savo artimui. Čia atlygis taip pat neturėjo lemiamos įtakos (apie atlygio svarbą užsiminė 8,2% apklaustųjų):

„Tokios kuri būtų miela širdžiai ir su malonumu galėtų dirbti. Nesvarbu ar tai siuvėjas, ar mokytojas ar verslininkas“; „Palinkėčiau rasti tą profesiją, kuri teiktų jam džiaugsmą kasdien, nesvarbu, koks tos profesijos prestižas, svarbiausia žmogaus savijauta toje profesijoje“.

Vis dėlto gauti Mann - Whitney duomenų analizės rezultatai leidžia pamatyti kad H_0 atmetama kalbant apie 4 iš 16 respondentams pateiktus vertinti veiksniai (žr. 8 lentelė). Veiksniai, kuriuose aptinkamas statistiškai reikšmingas ryšys su konstruktu (mokytojo profesijos prestižo vertinimu) yra šie:

- 1) Žiniasklaidos teikiamos informacijos įtaka ($p < 0,01$);
- 2) Galimybė tobulinti kvalifikaciją ($p = 0,005$);
- 3) Karjeros galimybės ($p = 0,009$);
- 4) Galimybė išeiti į išankstinę pensiją ($p < 0,01$).

Mokytojo kompetencijos ir profesionalumo įtaka mokytojo profesijos prestižo vertinimui

Tyrimo organizavimo metu, atsižvelgus į kitų autorių perteikiamą patirtį, buvo išsikelta dar viena hipotezė – kompetencija ir profesionalumas pozityviai koreliuoja su mokytojo profesijos prestižo vertinimu. Šiai hipotezei patikrinti pasinaudota Spirmeno koreliacijos laipsnių analizė (9 lentelė.)

9 lentelė. Mokytojo profesijos prestižo profesijos prestižo didinimo aspektų ryšiai (Spirmeno kor. koef.)

	Mokytojo prestižo vertinimas	p	N
Galimybė tobulinti kvalifikaciją	0.212	<0,001	570
Mokytojų išsilavinimas	0,163	<0,001	570

Pateiktos 9 lentelės duomenimis, matyti, kad egzistuoja teigiamas koreliacinis ryšys tarp mokytojo profesijos prestižo vertinimo ir galimybės tobulinti kvalifikaciją bei mokytojų išsilavinimo. Nors abiejų konstrukčių koreliacinis ryšys gana silpnas ($r = 0,243$ ir $r = 0,174$), vis dėlto žvelgiant į koreliacinio ryšio reikšmingumo koeficientą ($p < 0,01$), galima teigti, kad šis ryšys yra statistiškai reikšmingas.

Siekiant gilesnės mokytojo profesijai įtakos turinčių veiksnių analizės buvo pasinaudota tiesinės regresijos skaičiavimais sudarant tiesinės regresijos lygtį, siekiant įvertinti kintamųjų įtaką mokytojo prestižo vertinimui. Gautas modelis paaiškina 9% priklausomo kintamojo sklaidos (kai $R^2 = 0.090$), modelis yra statistiškai reikšmingas: $F(16,552) = 4,518$, $p < 0,01$ kai R^2 yra 0.090 .

Sudarius tiesinės regresijos lygtį bei išanalizavus gaunamus konstrukto ir kintamųjų ryšių koeficientus, sudaroma galimybė numatyti ir išsigryninti pagrindinius analizuojamas veiksniai, kurie gali turėti įtakos mokytojo profesijos prestižo vertinimui. Atsižvelgiant į konstrukto ir kintamųjų tarpusavio ryšio kryptis, pateiktus ir analizuojamus veiksniai galima suskirstyti į dvi grupes: neigiamą ryšį turinčius veiksniai bei teigiamą ryšį turinčius veiksniai. Veiksniai, turintys teigiamą

ryšį su konstruktu ir kurių koreliacinio ryšio reikšmingumas $p < 0,05$, yra šie: didelis darbuotojų vyrų skaičius darbo sferoje ($\beta = 0,145$, $p = 0,024$), galimybė tobulinti kvalifikaciją ($\beta = 0,204$, $p = 0,003$), karjeros galimybės ($\beta = 0,112$, $p = 0,049$). Antroje veiksnių grupėje kintamasis, turintis neigiamą ryšį su konstruktu ir kurio koreliacinio ryšio reikšmingumas $p < 0,05$, yra galimybė išeiti į išankstinę pensiją ($\beta = -0,180$, $p < 0,001$).

Išanalizavus visus numatytuosius kintamuosius (veiksnius, kurie gali daryti įtaką mokytojo profesijos prestižui), atkreiptinas dėmesys į tyrimo instrumente respondentams pateikiamą paskutinįjį klausimą, kuriame prašoma tyrimo dalyvių įvardyti tris pagrindinius elementus, kurie gali daryti įtaką pasirenkant profesiją. Šio klausimo rezultatų analizės duomenimis siekiama pasitikrinti, ar respondentų vertinimui pateikti kintamieji yra svarbūs ir aktualūs visuomenėje bei taip pat siekiama išsigryninti, kokie konstrukto kintamieji (neanalizuoti tyrimo metu) yra įvardijami kaip aktualūs ir svarbūs įvairioms socialinėms grupėms. Šis klausimas buvo formuojamas atviro tipo siekiant gauti kuo daugiau informacijos. Gauti rezultatai buvo susisteminti ir išanalizuotas pasikartojančių įvardijamų elementų tendencingumas (žr. 3 priedas).

Analizuojant gautus rezultatus pastebėtas dėsningumas ir dažnas atsikartojimas respondentų atsakymuose tokių kintamųjų kaip: atlygio, kompetencijos svarba, profesijos įvaizdis visuomenėje bei profesinis prestižas, darbo aplinkos svarba, savirealizacijos galimybė, ateities perspektyva bei darbo rinkos dėsniai, asmeninės individo savybės, šeimos bei artimųjų įtakos veiksnys, pašaukimo jausmas, socialinės garantijos ir kt.

Analizuojant šiuos duomenis pastebėta, kad tyrime dalyvavę įvairių visuomenės socialinių grupių atstovai aukščiau minėtus veiksnius įvardijo panašiu dažniu (žr. 3 priedas). Tarp dažniausiai pasitaikančių atsakymų buvo pateikti ir tyrimo metu jau įvardyti bei analizuoti elementai (atlygio reikšmė, kompetencija, savirealizacija ir kt.). Vis dėlto pastebėta, kad dalis respondentų įvardytų veiksnių tyrime nebuvo aptarti ar detaliau analizuojami. Tokių veiksnių pavyzdžiu galėtų būti įvardijamas šeimos ar artimųjų įtakos profesijos pasirinkimui veiksnys. Šį elementą įvardijo 13,2% vyrų ir 12,4% moterų. Taip pat net 18,4% pasisakymų tyrimo rezultatų analizės metu buvo įvardyti kaip „kita“, dėl įvardytų veiksnių gausos. Vis dėlto, šie rezultatai turėtų būti vertinami kaip pakankamai svarbūs, galintys turėti įtakos profesijos pasirinkimui bei profesijos prestižui, ir reikalaujantys gilesnės analizės ateityje.

Skiltyje „kita“ atsidūrė tokie respondentų įvardyti veiksniai kaip:

- galimybės įstoti bei studijų pasirinkimo galimybės ir kaina (22 įvardyti atvejai): „*Studijų įdomumas ir mokslo įstaigos prieinamumas*“, „*Ne visada pavyksta įstoti ten kur nori. Tada renkiesi tą, kas liko*“;
- egzaminų išlaikymo įtaka (6 įvardyti atvejai): „*Egzaminų išsilaikymas*“, „*Egzaminų rezultatai*“;
- streso lygis (12 įvardytų atvejų): „*Streso nebuvimas ir galimybė rinktis savo metodus darbui*“, „*Prestižas, alga, streso lygis*“ ir kt.

Šie, nors ir tyrimo metu neaptarti ar iš dalies aptarti veiksniai gali turėti įtakos formuojant bendrą visuomenės požiūrį į mokytojo profesinį prestižą, tad atliekant panašaus pobūdžio tyrimus ateityje turėtų būti atlikta gilesnė šių veiksnių analizė ir remiantis gautos analizės duomenimis turėtų būti priimami konstruktyvūs sprendimai siekiant visuomenės požiūrio į mokytojo (ar kitas analizuojamas profesijas) pokyčio.

Išvados

Išanalizavus profesinio prestižo sąvoka mokslinėse publikacijose nustatyta, kad prestižas dažniausiai įvardijamas kaip savivertės jausmas, siejamas su teigiamomis, pasitenkinimą keliamomis emocijomis bei pagrindžiamas išoriniu suvokimu.

Nustatyta, kad, nors daugeliu atveju sąvoka *profesinis prestižas* naudojama kaip socialinio statuso sinonimas dėl įvardijamo bendro sąlyčio taško – socialinio ryšio tarp vertinamos profesijos atstovų ir profesiją vertinančios visuomenės, - vis dėlto egzistuoja semantinis šių sąvokų skirtumas: socialinis statusas yra sąvokos *profesinis prestižas* sudedamoji dalis.

1. Analizuojant mokslines publikacijas nustatyta, kad profesiniam prestižo lygiui įtakos gali turėti išorės veiksniai bei vidiniai, su pačiu profesijos atstovu susiję veiksniai:
  - 1.1. Išoriniai veiksniai: išoriniai veiksniai: neigiama šalies švietimo politika švietimo atžvilgiu, atlygio dydis, feminizacijos procesas švietimo srityje, žiniasklaidos formuojama nuomonė apie mokytojus;
  - 1.2. Vidiniai veiksniai: mokytojo kompetencija ir profesionalumas, asmeninės mokytojo savybės.
2. Atsižvelgiant į įvairių autorių mokslinėje literatūroje perteiktą patirtį mokytojo profesinio prestižo vertinimo srityje, sukurtas instrumentas, kuriuo naudojantis galima palyginti profesijos prestižo laipsnį kitų profesijų prestižo kontekste bei nustatyti veiksnius, galinčius turėti įtakos profesijos prestižo vertinimui. Klausimynas, leidžiantis tyrėjui atlikti kiekybinę duomenų analizę, sudarytas iš uždaro bei atviro tipo klausimų.
3. Išanalizavus tyrimo duomenis, nustatyta, kad mokytojo profesija, vertinant mokytojo profesijos prestižo lygį kitų profesijų kontekste, yra tik 16-oje vietoje ($M=6,46$) iš dvidešimties. Mokytojai, nors savo profesija iš esmės yra patenkinti ($M=8,03$), vis dėlto mokytojo profesijos prestižo lygį įvardija daug kritiškiau ir pesimistiškiau nei likusioji visuomenės dalis – mokytojai mokytojo profesijos prestižą profesijų rangavimo lentelėje mato tik 18-oje vietoje ($M=5,86$) iš dvidešimties. Šis vertinimo vidurkis yra net 1,21 balo žemesnis nei ne mokytojų pateikiamas profesijos vertinimas. Tad iškelta hipotezė – mokytojo profesija visuomenėje vertinama palankiau nei savo profesiją vertina patys mokytojai – pasitvirtina.
4. Siekiant iširti mokytojo profesijos prestižą veikiančių veiksnių svarbą buvo iškeltos ir patikrintos šios hipotezės:
  - 4.1. Nustatyta, kad didėjant mokytojų amžiui, pasitenkinimas darbu mažėja. Tad galima teigti, kad išsikelta hipotezė – mokytojų pasitenkinimo darbu lygis mažėja proporcingai mokytojų amžiui – pasitvirtina. Tačiau žvelgiant į profesijos prestižo vertinimą amžiaus aspektu, pastebėta atvirkštinis ryšys: labiausiai nepatenkinti savo darbu mokytojai mokytojo profesijos prestižą vertina aukščiausiai.
  - 4.2. Respondentams apibūdinant mokytojo profesijos įvaizdį, dažniausiai pateikiami neigiami mokytojo įvaizdžio apibūdinimai: 55% tyrime dalyvavusių respondentų neigiamą mokytojo įvaizdį sieja su socialiniu kontekstu, 22,6% – su prasta finansine švietimo srities padėtimi, 25,9% – su pačių mokytojų pateikiama savo profesijos pozicija.
  - 4.3. Atlygio reikšmė bei materialinė gerovė įvardijami kaip didelę reikšmę turintys veiksniai, lemiantys pasitenkinimą darbu ir lyčių pasiskirstymą darbo sferoje. Tačiau atlygio bei materialinės gerovės svarba nėra siejami su aukštesniu ar žemesniu profesijos prestižo vertinimu.
  - 4.4. Iškelta hipotezė, kad lytis daro įtaką profesijos prestižo lygiui iš esmės pasitvirtino: nors pačių respondentų nuomone feminizacija turi mažai įtakos mokytojo profesijos prestižui, mokytojo profesinio prestižo lygis tarp lyčių skiriasi.

4.5. Iškelta hipotezė, kad kompetencijos lygio ir profesinio prestižo lygio koreliacinis ryšys yra teigiamas ir statistiškai reikšmingas pasitvirtino

4.6. Atlikus tiesinės regresijos lygties analizę, nustatyti veiksniai, statistiškai reikšmingai ($p < 0,05$) prognozuojantys mokytojo profesijos prestižo vertinimo balą didelis darbuotojų vyrų skaičius darbo sferoje; galimybė tobulinti kvalifikaciją, karjeros galimybes.

Rekomendacijos

Atlikus mokytojo profesijos prestižo vertinimo Lietuvoje tyrimą, galima pateikti tam tikras rekomendacijas institucijoms, siekiant šios profesijos prestižo kilimo ateityje:

1. Ugdymo įstaigų savininko teises turinčioms institucijoms bei ugdymo įstaigų vadovams siūloma:
  - 1.1. mažinti biurokratinius reikalavimus bei pedagogų atskaitomybę taip įgalinant mokytojus daugiau laiko skirti tiesioginėms pareigoms ir mažinant streso lygį;
  - 1.2. į švietimo įstaigas pritraukti daugiau jauno amžiaus darbuotojų taip išlaikant proporcingumą tarp skirtingų kartų darbuotojų skaičiaus, tokiu būdu padidinant švietimo įstaigose dirbančių darbuotojų, patenkintų savo darbu, skaičių;
  - 1.3. kadangi tyrimo rezultatai kritinį mokytojų savo profesijos prestižo vertinimą, todėl reikia ieškoti būdų, kaip nuosekliai didinti mokytojų profesinio pasididžiavimo jausmą. Tai atlikti būtų galima išanalizavus menko savo profesijos vertinimo priežastis;
2. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministrui:
  - 2.1. išreikšti pasitikėjimą mokytoju ir suteikti daugiau profesinės autonomijos, pavyzdžiui kuriant naujas bendrąsias ugdymo programas suteikti daugiau lankstumo mokytojams planuojant kelių metų ugdymo procesą;
  - 2.2. peržiūrėti mokytojų rengimo programas aukštosiose mokyklose ir, pasinaudojus užsienio šalių gerąja patirtimi, padidinti pedagogų ruošimo studijų kokybę taip sudarant sąlygas pedagogams įgyti kokybiškesnį išsilavinimą ir daugiau kompetencijų.
  - 2.3. kurti ir nuosekliai įgyvendinti bendrus projektus su žiniasklaidos atstovais siekiant teigiamo ir pozityvaus mokytojo įvaizdžio kūrimo ir profesijos populiarinimo, nes tyrimo metu nustatyta, kad žiniasklaida turi pakankamai įtakos formuojant visuomenės nuomonę. Nors šiuo metu tokie žingsniai jau bandomi įgyvendinti, vis dėlto jie vis dar nėra efektyvūs ir neteikia norimo rezultato;
  - 2.4. atlikti panašaus pobūdžio tyrimą šalies mastu atrankos metodui pasirenkant atsitiktinę imtį, tokiu būdu objektyviai išsiaiškinti visuomenės mokytojo profesijos prestižo vertinimą bei išryškinti visuomenės nuomonei daugiausiai įtakos turinčius veiksnius;
3. Lietuvos Respublikos vyriausybei – numatyti sistemingas mokytojų atlygio didėjimo galimybes, nes didesnis atlygis skatintų daugiau jaunimo bei daugiau vyriškosios lyties asmenų rinktis pedagogo profesiją. Tyrimo metu nustatyta, kad būtent šie veiksniai tarpusavyje yra pozityviai susiję, ir turi teigiamos reikšmės mokytojo profesijos prestižui. Šios galimybės gali būti įgyvendinamos siekiant visuotinio partijų susitarimo švietimo srityje. Tokiu būdu galėtų būti sprendžiami mokytojo profesinio prestižo (bei mokytojų trūkumo) klausimai.

Literatūros sąrašas

1. Aydin, I. (2017-10-17). Teacher's Views Regarding the Social Status of the Teaching Profession. *The Anthropologist*, 22, 146-156. [žiūrėta 2020-10-18] doi:<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09720073.2015.11891865>
2. Ashmarina, S. I. et al. (eds.). (2020). Personal Brand of University Teachers in the Digital Age. 62-0. doi:https://doi.org/10.1007/978-3-030-27015-5_8
3. Blackmore, P. (2016). *Prestige in an Academic Life - Excellence and Exclusion*. New York: Routledge.
4. Damij, N., Levnajić, Z., Skrt, V. R., & Suklan, J. (2015-07-15 d.). What Motivates Us for Work? Intricate Web of Factors beyond Money and Prestige. *PLoS ONE*, 7, p. 1-13. doi:10.1371/journal.pone.0132641
5. Ефимова, Г. З., & Семенов, М. Ю. (2018). *RUDN Journal of Sociology*, 18-3, p. 521-531. doi:10.22363/2313-2272-2018-18-3-521-531
6. Fabozzi, F. J. (1998). *Treasury Securities and Derivatives*. New Hope, Pennsylvania: Frank J. Fabozzi Associates.
7. Fárová, N. (2018). Muži do škol? Ano! Ale...: Potřeba mužů v primárním vzdělávání. *Gender and Research*, 19-1, p. 82-104.
8. Fowers, J. B. (2015). *The Evolution of Ethics. Human Society and the Emergence of Ethical Mindedness*. USA: University of Miami: Palgrave Macmillan.
9. Fuller, C., Goodwyn, A & Francis-Brophy, E. (2013-05-15). Advanced Skills Teachers: Professional Identity and Status. *Teachers and Teaching*, 19-4, 463-474. doi:10.1080/13540602.2013.770228
10. Gardner, R., Cairns, J. & Lawton, D. (2013). *Education for Values. Morals, Ethics and Citizenship in Contemporary Teaching*. London.
11. Gentile, P. (2018). Through Women's Eyes. Conference Interpreters's Self-Perceived Status in a Gendered Perspective. *Hermes – Journal of Language and Communication in Business*, 58, p. 19-42.
12. Gruning, L. A., Linda Childers H. L., & Toth, E. L. (2005). *Women in Public Relations. How Gender Influences Practice*. New York: Routledge.
13. Hartley, D. & Whitehead, M. (eds.). (2006). *Teacher Education. Major Themes in Education*. New York: Routledge.
14. Inayet, A., Tugba, G., D. & Ozge, E. (2017 m. 10 17 d.). Teacher's Views Regarding the Social Status of the Teaching Profession. *The Anthropologist*, 22(2), 146-156. doi:<https://doi.org/10.1080/09720073.2015.11891865>
15. Ismail, S. N., Don, Y. et al. (2018). Instructional Leadership and Teachers' Functional Competency across the 21st Century Learning. *International Journal of Instruction*, 11-3, 135-152.
16. Hall, D. & Langton, B. (2006). *Perceptions of the Status of Teachers*. New Zealand Government - Ministry of Education.
17. Johnson, S. R. (2013). *Debt Markets and Analysis*. Hoboken, , New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

18. Кириллов, А. В., & Шереги, Ф. Э. (2017). Труд Преподавателя Вуза: Творчество Или “Выживание”? *Социологические исследования*(11), 87-98. doi: <https://doi.org/10.7868/S0132162517110101>
19. Kyshtymova, M. I., & Rozhkova, N. A. (2019). Public Standing of a Teacher and Its Adjustment. *European Journal of Contemporary Education*, 8-2, 294-302. doi:10.13187/ejced.2019.2.294
20. Klimenko, L. & Posukhova, O. (2018). School Teachers’ Professional Identity in the Context of the Precariatization of Social and Labor Relations in Large Russian Cities. (Y. Kuzminov, Mont.) *Voprosy obrazovaniya / Educational Studies Moscow*(3), 36-67.
21. Кочемасова, Л. А. (2018). The Social Status of Teachers in Modern Teacher Education. *Education and Self Development*, 13(2), 66-77.
22. Köller, M., Stuckert, M. & Möller, J. (2018 m. 12 5 d.). Das Lehrerbild in den Printmedien: Keine „Faulen Säcke“ mehr! *Z Erziehungswiss*, 373–387.
23. Lutz, F. A. (2009). *The theory of Interest* (2nd leid.). New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.
24. McIlveen, P., & Perera, N. H. (2016). Career Optimism Mediates the Effect of Personality on Teachers’ Career Engagement. *Journal of Career Assessment*, 4(24), 623-636. doi:0.1177/1069072715616059
25. Mintrop, R.; Ordenes, M. (2017 m. May 1st d.). Teacher Work Motivation in the Era of Extrinsic Incentives: Performance Goals and pro-social Commitments in Service of Equity. *Education Policy Analysis Archives*, 25, p. 1-43.
26. Morkevičiūtė, M.; Endriulaitienė, A.; Jočienė, E. (2018). Darbo motyvacija: prieklausomybės nuo darbo prevencijos priemonė ar rizikos veiksnys? *Visuomenės sveikata*, p. 32-39.
27. Nagovitsyn, R. Z. (2019). Model of the System of Raising the Social Status of the Teacher in the Region on the Basis of a Pedagogical University Roman S. Nagovitsyna*, Elena G. Zamolotskikh b, Irina I. Pot. *European Journal of Contemporary Education*, 8(2), p. 315-327. doi:10.13187/ejced.2019.2.315
28. Nedzinskaitė, R. ir Barkauskaitė, M. (2017). Mokytojo profesionalumą lemiantys transformacinės lyderystės gebėjimai: mokytojų praktikų požiūris. *Pedagogika*, 125(1), 37-56. doi:<http://dx.doi.org/10.15823/p.2017.03>
29. Paula, L. ir Priževuīte, I. (2019). The Status of the teaching profession in Latvia: Views of the Teachers. *Problems of Education in the 21st Century*, 77-1, 126-141.
30. Pawłowska, B. (2020). Pride in Teachers’ Everyday Work. Conditions and Contexts. *Qualitative Sociology Review*, p. 28-48. doi:<http://dx.doi.org/10.18778/1733-8077.16.1.03>
31. Ramanauskienė, J. A. (2011). Kaimo gyventojų verslinio profesanalumo ir iniciatyvos didinimo prielaidos. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 179-190.
32. Roe, A. R. ir Ester, P. (ed.). (1999). Special Issue. Values and Work. Esantis M. (. Erez, *Psychology: An International Review* (p. 49-56).
33. Rogacha, I. V, Frolova, E. V. & Ryabov, T.M. (2018). Modern School Role in Human Potential Development. *European Journal of Contemporary Education*, 4, p. 804-812. doi:10.13187/ejced.2018.4.804

34. Schmude, J. & Jackisch, S. (2019). Feminization of Teaching: Female Teachers at Primary and Lower Secondary Schools in Baden-Württemberg, Germany: From Its Beginnings to the Present. Esantis K. C. Jahnke H., *Geographies of Schooling. Knowledge and Space* (T. 14, p. 333-349). Cham: Springer. doi:https://doi.org/10.1007/978-3-030-18799-6_17
35. Shine, K. (2015). Reporting the 'exodus': News coverage of teacher shortage in Australian newspapers. *Issues in Educational Research*, 4, p. 501-516.
36. Symeonidis, V. (2018). The Status of Teachers and the Teaching Profession. A Study of education union's perspective. *Education international research institute*.
37. Trčková, D. (2018 m. 2 11 d.). Newspaper Portrayal of Teachers: A Comparative Study of Representations of Teachers in a British And a Czech Broadsheet. *Discourse and Interaction*, 87-103. Paimta 2020 m. 10 20 d. iš <https://doi.org/10.5817/DI2018-2-87>
38. Ulmer, J. (2016). Re-framing teacher evaluation discourse in themedia: an analysis and narrative-based proposal. *scourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 37(1), p. 43-55. doi:10.1080/01596306.2014.921756
39. Venslovaitė, V., & Danylienė, L. (2018). Socialinis ir emocinis ugdymas: mokytojo perspektyva. *Acta paedagogica Vilnensia*, 111-126. doi:<https://doi.org/10.15388/ActPaed.2018.0.11891>
40. Verhoeven, J. C., Aelterman, A., Rots, I., ir Buvens, I. (2006). Public perceptions of teachers' status in Flanders. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 12(4). doi:10.1080/13450600600644350
41. Weis, S. Syring, M. et all. (2018). Career Choiceē motives of Early Childhood educators: A Cross-country Comparison of Four European Countries. *Research in Comparative & International Education*, 13-14, 499-515. doi:10.1177/1745499918807035
42. Willardon, G. L. (2018 m. 4-6). The social prestige of the teaching profession from the Primary and Secondary student teachers' perspective. *Profesorado*, 22(2), 245-264.

Informacijos šaltinių sąrašas

1. (2017). Paimta 2019 m. 10 18 d. iš oficialios statistikos portalas: <https://osp.stat.gov.lt/infografikas23>
2. Akelienė, L. (2018-07-17). *Kaip atkurti mokytojo profesijos prestižą*. [žiūrėta 2019-11-06]. Prieiga per internetą: <https://www.etaplus.lt/kaip-atkurti-mokytojo-profesijos-prestiza>
3. *Atskleidė kaip sieks mokytojų prestižo*. (2018-03-04). [žiūrėta 2019-11-04] Prieiga per internetą: geografija.lt: <http://geografija.lt/2018/03/atkskleide-kaip-sieks-mokytoju-prestizo/>
4. Bakonis, E. (n.d.). *Mokytojas – prestižinė profesija 2025?* [žiūrėta 2019-11-16]. Prieiga per internetą: <http://www.bakonis.lt/2018/02/02/mokytojas-prestizine-profesija-2025/>
5. Boguševičius, D. (2018 m. 10 5 d.). *Domas Boguševičius:mokytojo mums reikia tokio, kokio norime mokytojo*. [žiūrėta 2019-11-16]. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/lt/domas-bogusevicius-mokytojo-mums-reikia-tokio-kokio-norime-mokinio/>
6. *Dėl Pedagogų etikos kodekso patvirtinimo*. (2018). [žiūrėta: 2020-10-20] Prieiga per internetą;<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/cde5eef16db011e89a0fd2d617326139?jfwid=qjs00i3g2>
7. European Commission. (2019). *Teachers' and School Heads' Salaries and Allowances in Europe 2017/18. Eurydice Afcts and Figures*. Publications Office of the European Union. Luxembourg: EACEA.
8. *Feminizacija*. (n.d.). Nuskaityta iš Visuotinė Lietuvių enciklopedija: [žiūrėta 2020-10-05]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/Straipsnis/feminizacija-106635>
9. Gal, S., Perino, M., & Garfield, L. (2019 m. 05 11 d.). *The best and worst countries to be a teacher, based on salary*. Business Insider. [žiūrėta 2020-10-17]. Prieiga per internetą: <https://www.businessinsider.com/teacher-salaries-by-country-2017-5>
10. Gumbrys, K. (2018 m. 10 15 d.). *Mokytojo prestižas: mokytojais tapsime tik įgyvendinę paprastus dalykus*. delfi.lt. [žiūrėta 2019-11-16]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/pilietis/voxpopuli/mokytojo-prestizas-mokytojais-tapsime-tik-igyvendine-paprastus-dalyku>
11. *Iš ko susideda mokytojo specialybės prestižas?* (2019- 03-20). [žiūrėta 2020-10-17]. Prieiga per internetą: <https://www.svietimonaujienos.lt/is-ko-susideda-mokytojo-specialybes-prestizas/>
12. *Kembridžo žodynas*. (n.d.). [žiūrėta 2020-09-29]. Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/prestige>
13. *Klausimas diskusijai: iš ko susideda mokytojo specialybės prestižas*. alfa.lt. (2019-03-06). [žiūrėta 2019-11-04]. Prieiga per internetą: <https://www.alfa.lt/straipsnis/50374660/klausimas-diskusijai-is-ko-susideda-mokytojo-specialybes-prestizas>
14. *Kurioje šalyje mokytojai uždirba 11 820 EUR per mėn.* (2017-07-13). tiesos.lt. [žiūrėta 2020-09-28] Prieiga per internetą: <http://www.tiesos.lt/index.php/tinklarastis/straipsnis/kurioje-salyje-mokytojai-uzdirba-11-820-eur-per-men>
15. *Lietuvių kalbos žodynas*. (n.d.). [žiūrėta 2019-11-03]. Prieiga per internetą: <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Prestizas>
16. *Lietuvos švietimas, kultūra ir sportas (2020 m. leidimas)*. (2020). Oficialus statistikos portalas. [žiūrėta 2020-10-17]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/liuvos-svietimas-kultura-ir-sportas-2020/svietimo-finansai>

17. Matulionis, A. (n.d.). *Socialinis statusas*. Visuotinė Lietuvių kalbos enciklopedija. [žiūrėta 2020-09-17]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/Straipsnis/socialinis-statusas-88144>
18. (2014). *Valstybinė švietimo 2013-2022 metų strategija*. Lietuvos Respublikos ministerija. Vilnius.
19. *Mokytojo profesija šiandien: kur prasideda ir kur baigiasi prestižas*. (2018-05-30). delfi.lt. [žiūrėta 2019-11-16]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/projektai/studijos2018/mokytojo-profesija-siandien-kur-prasideda-ir-kur-baigiasi-prestizas.d?id=78136>
20. Petrauskienė, J. (2018-02-06). *Jurgita Petrauskienė. Rengsime naujos kartos mokytojus*. delfi.lt. [žiūrėta 2019-11-06]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/jurgita-petrauskiene-rengsime-naujos-kartos-mokytojus.d?id=77094959>
21. Petrauskienė, J. ir kt. (2018). *Lietuva. Švietimo būklės apžvalga 2018. Gera mokykla*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras. [žiūrėta 2020-04-10]. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/tyrimai_ir_analizes/SB_apzvalga_2018.pdf
22. *Tarptautinių žodžių žodynas [TŽŽ]*. [žiūrėta 2020-09-29]. Prieiga per internetą: <https://tzz.lt/p/prestizas/>
23. *Teacher's values and ethical principles*. [žiūrėta 2019-11-03]. Prieiga per internetą: <https://www.oaj.fi/en/education/ethical-principles-of-teaching/teachers-values-and-ethical-principles/#teachers-and-relationship-with-work>
24. Urbanovič, J., Ališauskas, R., Bakonis, E., Butvydas, K. ir Vosilytė-Abromaitienė, J. (2019). *Švietimo būklės apžvalga 2019*. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras. [žiūrėta 2020-09-29]. Prieiga per internetą: <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2019/10/Svietimo-bukles-apzvalga-2019-web.pdf>
25. *Vroom's expectancy theory*. (n.d.). University of Cambridge. Management Technology Policy. [žiūrėta 2020-12-17]. Prieiga per internetą: <https://www.ifm.eng.cam.ac.uk/research/dstools/vrooms-expectancy-theory/>
26. *Women teachers*. (2020). OECD Data. [žiūrėta 2020-10-18]. Prieiga per internetą: <https://data.oecd.org/teachers/women-teachers.htm#indicator-chart>

Priedai

1 priedas. Tyrimo instrumentas - anoniminė anketa

Baigiamasis magistro darbas „Mokytojo profesinio prestižo ir jam įtakos turinčių veiksmų vertinimas Lietuvoje“. Tiriamasis darbas. Kiekybinis baigiamojo magistro darbo tyrimas atliekamas siekiant išsiaiškinti visuomenės požiūrį į mokytojo profesiją ir jos vertinimą kitų profesijų kontekste bei numatyti svarbiausius veiksnius, galinčius daryti didžiausią įtaką visuomeniniam mokytojo profesijos vertinimui.

1. Jūs esate

- vyras
- moteris

2. Jūsų amžius

- 18 – 30 m.
- 31 – 50 m.
- 51 – 65 m.
- 66 m ir daugiau

3. Jūsų gyvenamoji vieta

- miestas
- rajonas

4. Pagal darbo pobūdį Jūs priklausote

- viešajam sektoriui
- privačiam sektoriui
- nedirbu
- esu pensijoje

5. Jūsų profesija .....

6. Ar esate patenkintas savo įgyta profesija?

1 (visai nepatenkintas) — 10 (labai patenkintas)

7. Įvertinkite pateiktų profesijų prestižiškumo laipsnį skalėje nuo 1 iki 10.

1 (visai neprestižiška) — 10 (labai prestižiška):

- Politikas;
- Gydytojas
- Policininkas
- Žurnalistas
- Verslininkas;
- Mokytojas;
- Mokslininkas;
- Kirpėjas;
- Dvasininkas;
- Kulinaras;
- Kariškis;
- Socialinis darbuotojas;
- Darželio auklėtojas;
- Sociologas;
- Banko darbuotojas;
- Ekonomistas;

- Parduotuvės konsultantas;
- Ugniagesys gelbėtojas;
- Teisėjas;
- IT specialistas;

8. Jūsų nuomone, ar kito mokytojo profesijos prestižas per paskutiniuosius 10 m.?

- Nekito,
- Prestižas kilo;
- Prestižas krito;
- Nežinau,
- Neturiu nuomonės.

9. Užbaikite sakinį: Lietuvos visuomenėje mokytojas matomas kaip ....., nes .....

10. Kaip manote, dėl kokių priežasčių tik labai maža dalis vyrų renkasi mokytojo profesiją?

11. Kaip manote, ar keistūsi požiūris į mokytojo profesiją, jei šioje srityje dirbtų daugiau vyrų?

- Taip, kistų;
- Ne, nekistų;
- Nežinau;

12. Jei manote, kad esant daugiau vyrų mokytojų, požiūris į šią profesiją keistūsi, tai kaip?

- Nemanau, kad keistūsi;
- Mokytojo profesija būtų vertinama palankiau;
- Mokytojo profesija būtų vertinama prasčiau;
- Kita

13. Kokios profesijos palinkėtumėte savo vaikui ar anūkui? Įrašykite.

14. Įvertinkite kiekvieną iš profesijos prestižo didinimo aspektų 1 (visai nesvarbu) — 10 (labai svarbu):

- Atlyginimo dydis;
- Švietimo reforma;
- Žiniasklaidos teikiamos informacijos įtaka;
- Didelis darbuotojų moterų skaičius darbo sferoje;
- Didelis darbuotojų vyrų skaičius darbo sferoje;
- Mokytojų išsilavinimas;
- Galimybė tobulinti kvalifikaciją;
- Žemas streso lygis darbinėje aplinkoje;
- Karjeros galimybės;
- Darbo metodų pasirinkimo laisvė;
- Galimybė išeiti į išankstinę pensiją;
- Priedai prie atlyginimų;
- Socialinis draudimas;
- Naujausios IKT ir kitos darbo priemonės;
- Šiuolaikiška ir patraukli darbinė aplinka.

15. Įvardykite tris svarbiausius dalykus, kurie, Jūsų nuomone daro didžiausią įtaką renkantis profesiją. Įrašykite.

Ačiū už Jūsų atsakymus

2 priedas. Mokytojo profesijos prestižo vertinimas pagal darbinės veiklos sritį

Atstovaujama sritis	Vidurkis (M)	Mediana	Moda
Vadovai	7,84	8	10
Paslaugų sektorius	7,41	8	10
Finansų sritis	7,76	8	8
IT sritis	6	6	6
Ikimokyklinis ugdymas	7,29	7	7
Inžinerijos sritis	6,42	6	8
Vadybos sritis	7,64	8	8
Mokslo sritis	5,7	6	6
Medicinos sritis	7,19	7	7
Teisės sritis	6,75	7	8
Socialinių darbuotojų sritis	5,93	6	6
Valstybės tarnautojų sritis	5,27	5	5
Kultūros sritis	7,21	7	7
Verslo sritis	5,83	5	5
Nedirbantys visuomenės nariai	5,56	6	6
Kiti visuomenės nariai	7,54	8	8

3 priedas. Tiesinės regresijos apskaičiavimo informacija

Modelio santrauka

Modelis	R	R kvadratu	Pataisytas R kvadratu	Std. samatos nuokrypis
1	,340 ^a	0.116	0.090	2.312

a. nepriklausomi kintamieji: pačių pedagogų asmenybės, didelis darbuotojų moterų skaičius darbo sferoje, galimybė išeiti į išankstinę pensiją, žiniasklaidos teikiamos informacijos įtaka, karjeros galimybės, Atlyginimo dydis, švietimo reforma, mokytojų išsilavinimas, naujausios IKT ir kitos darbo priemonės, žemas streso lygis darbinėje aplinkoje, priedai prie atlyginimų, darbo metodų pasirinkimo laisvė, šiuolaikiška ir patraukli darbinė aplinka, socialinis draudimas ir kitos socialinės garantijos, didelis darbuotojų vyrų skaičius darbo sferoje, galimybė tobulinti kvalifikaciją

b. priklausomas kintamasis: mokytojas

ANOVA^a

modelis	Kvadratų suma	df	Vidurkių kvadratas	F	Pasikliautinė reikšmė p
1 regresija	386.494	16	24.156	4.518	,000 ^b
likutis	2951.018	552	5.346		
Viso	3337.511	568			

a. priklausomas kintamasis: mokytojas

b. nepriklausomi kintamieji: pačių pedagogų asmenybės, didelis darbuotojų moterų skaičius darbo sferoje, galimybė išeiti į išankstinę pensiją, žiniasklaidos teikiamos informacijos įtaka, karjeros galimybės, Atlyginimo dydis, švietimo reforma, mokytojų išsilavinimas, naujausios IKT ir kitos darbo priemonės, žemas streso lygis darbinėje aplinkoje, priedai prie atlyginimų, darbo metodų pasirinkimo laisvė, šiuolaikiška ir patraukli darbinė aplinka, socialinis draudimas ir kitos socialinės garantijos, didelis darbuotojų vyrų skaičius darbo sferoje, galimybė tobulinti kvalifikaciją

Koeficientai

Modelis	Nestandardizuoti koeficientai		Standartizuoti koeficientai		t	p reikšmė
	B	Std. Error	Beta			
1 (kintamieji)	3.129	0.881			3.554	0.000
Atlyginimo dydis	-0.011	0.095	-0.007		-0.118	0.906
švietimo reforma	0.051	0.066	0.040		0.769	0.442
žiniasklaidos teikiamos informacijos įtaka	0.036	0.062	0.027		0.579	0.563
didelis darbuotojų moterų skaičius darbo sferoje	0.007	0.060	0.007		0.114	0.910
didelis darbuotojų vyrų skaičius darbo sferoje	0.129	0.057	0.145		2.269	0.024
mokytojų išsilavinimas	0.007	0.094	0.005		0.078	0.938
galimybė tobulinti kvalifikaciją	0.298	0.098	0.204		3.032	0.003
žemas streso lygis darbinėje aplinkoje	-0.101	0.080	-0.070		-1.263	0.207
karjeros galimybės	0.164	0.083	0.112		1.970	0.049
darbo metodų pasirinkimo laisvė	-0.037	0.093	-0.026		-0.401	0.688
galimybė išeiti į išankstinę pensiją	-0.198	0.054	-0.180		-3.695	0.000

priedai prie atlyginimų	0.000	0.088	0.000	0.003	0.998
socialinis draudimas ir kitos socialinės garantijos	-0.051	0.100	-0.033	-0.513	0.608
naujausios IKT ir kitos darbo priemonės	0.028	0.107	0.017	0.257	0.797
Šiuolaikiška ir patraukli darbinė aplinka	0.122	0.104	0.075	1.177	0.240
Pačių pedagogų asmenybės	-0.028	0.104	-0.015	-0.270	0.787

a. priklausomas kintamasis: mokytojas

4 priedas. 3 pagrindinės priežastys, kurios turi įtakos profesijos pasirinkimui respondentų nuomone

	Vyrai (%)	Moterys (%)	Ne mokytojai (%)	Mokytojai (%)	Bendras pasisakymų vidurkis (%)
Atlygis	69,8	60,1	61,3	59,9	60,6
Kompetencija	17	22	21,1	22,7	21,9
Profesijos įvaizdis visuomenėje	15,1	25,1	21,9	27,3	24,6
Darbo aplinka	28,3	19,6	18,7	21,2	20
Savirealizacijos galimybės	39,6	39,5	39,3	39,8	39,5
Darbo ateities perspektyva	30,2	26,3	30,1	23,2	26,5
Asmeninės savybės	9,4	16,1	17,4	14,3	15,8
Šeimos, artimųjų įtaka	13,2	12,4	12,1	12,7	12,4
Pašaukimas	7,5	9,2	7	11	9,1
Socialinės garantijos	3,8	2,8	1,4	4,2	2,8
kita	15,1	18,5	15,8	20,7	18,4

5 priedas. Profesijų prestižiškumo vertinimų rangavimas pagal vidurkius (mokytojų nuomonė)

Vieta	Profesija	Vidurkis (M)	Mediana	Moda	Standartinis nuokrypis S.d.	Min.	Maks.
1	Teisėjas	8.88	9	10	1.443	1	10
2	IT specialistas	8.87	9	10	1.646	1	10
3	Gydytojas	8.85	9	10	1.324	1	10
4	Verslininkas	8.21	8	9	1.660	1	10
5	Ekonomistas	8.17	8	9	1.492	2	10
6	Kariškis	8.04	8	8	1.700	1	10
7	Banko darbuotojas	7.81	8	8	1.718	1	10
8	Ugniagesys gelbėtojas	7.46	8	8	1.919	1	10
9	Mokslininkas	7.26	8	10	2.297	1	10
10	Kulinaras	7.16	7	8	1.752	1	10
11	Žurnalistas	7.12	7	8	1.859	1	10
12	Dvasininkas	7.02	7	8	2.302	1	10
13	Kirpėjas	6.85	7	7	1.785	1	10
14-15	Policininkas	6.70	7	7	1.837	1	10
14-15	Politikas	6.70	7	9	2.422	1	10
16	Sociologas	6.05	6	7	1.850	1	10
17	Ikimokyklinio ugdymo mokytojas	5.87	6	6	2.034	1	10
18	Mokytojas	5.86	6	6	2.273	1	10
19	Socialinis darbuotojas	5.77	6	5	2.051	1	10
20	Parduotuvės darbuotojas	5.38	5	5	1.929	1	10